České základní školství na Jáchymovsku 1918-1960 se zvláštním zřetelem k česko-německým vztahům

vedoucí práce: doc. PhDr. Růžena Váňová, CSc.

Jan Drápal
Filozofická fakulta Univerzity Karlovy
katedra pedagogiky, kombinované studium
březen 2006

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracoval samostatně s využitím pramenů a literatury uvedené v seznamu.

V Praze dne 15. března 2006

Jan Drápal

Pozn.: Jméno jednoho z respondentů rozhovorů bylo na jeho přání autorem práce zaměněno. 6. června 2006

Děkuji vedoucí práce doc. Růženě Váňové za konzultace a připomínky, manželce Kristýně a celé mojí rodině za trpělivost, ředitelce a pedagogickému sboru ZŠ Švehlova v Praze 10 za shovívavost a v neposlední řadě pak manželům Bezačinským a Tomáši Snopkovi za pomoc při korekturách.

Obsah

Úvod	2
Literatura a informační zdroje	3
Stručný přehled práce	5
Území	5
Jáchymovské uranové doly	15
Počátky českého školství v Sudetech	16
Období po vzniku Československa	19
Práce menšinových škol na Jáchymovsku	26
Cesta k mnichovské dohodě	38
Pohraničí po září 1938, školství za II. světové války	40
Před odsunem	43
Vzdělávání a školní docházka německých dětí po roce 1945 v dokumentech	48
Otevírání škol po II. světové válce	51
Postavení německých dětí v českých školách	55
Základní školy na Jáchymovsku 1945 - 1960	62
Sovětizace	66
Oslavy	70
Jednotná škola	71
Patronátní podniky	73
Závěr	74
Literatura	77
Příloha 1 - mapa oblasti	80
Příloha 2 - správní rozdělení okr. Karlovy Vary	81
Příloha 3 - rozhovor s [redacted]	82
Příloha 4 - rozhovor s J. a E. Kučerovými	97
Příloha 5 - Češi a Němci v okr. Karlovy Vary	104
Příloha 6 a 7 - ukázky z Početnice pro 1. třídu z roku 1955	105-6

Úvod

Ve druhém ročníku studia pedagogiky na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy jsme měli povinně zapsán i předmět dějiny pedagogiky. Jednou z podmínek získání zápočtu bylo napsat historickou studii o významné pedagogické osobnosti nebo o dějinách pedagogického zařízení. Vzhledem k tomu, že část mé rodiny pochází z obce Pernink na Karlovarsku a navíc tamtéž působí sestra mého otce jako učitelka, rozhodl jsem se tehdy sepsat dějiny tamější základní školy.

Během práce nad školními a městskými kronikami a nad dalšími prameny jsem narazil na zajímavé historické údaje a souvislosti, které později zaujaly i vedoucí práce doc. Váňovou. Po konzultaci s ní jsem se v roce 2004 rozhodl věnovat se tématu hlouběji a šířeji. Území svého zájmu jsem zvětšil ze samotného Perninku na Jáchymovsko a období vymezil lety 1918 a 1960.

Pernink i Jáchymov leží v té části České republiky, která se v jisté době našich dějin nazývala Sudety. Moderní historii tohoto území utvářela zejména dvě etnika - Češi a Němci. Po mnoho století se střídala období klidu, sbližování a prolínání s etapami neklidnými, plnými sporů, svárů a násilí. V Sudetech samotných je nyní relativní klid, přesto je však otázka česko-německých vztahů stále aktuální, sporná, pro někoho jasná a uzavřená, pro jiného bolestivá a otevřená.

Ve své diplomové práci se zabývám dějinami českého základního školství v okolí Jáchymova od jeho zrodu po vzniku samostatného Československa v roce 1918, přes období rozvoje během dvacátých a třicátých let, klinickou smrt během II. světové války a jeho návrat k životu v roce 1945. Samozřejmě se nemohu – ba ani nechci – vyhnout výše zmiňované ožehavé otázce česko-německých vztahů.

Literatura a informační zdroje

Jako nezkušený protohistorik jsem původně zamýšlel nalézt objektivní pravdu. Po několika hodinách naprosto rozdílných a rozporů plných rozhovorů s pamětníky, po studiu archiválií převážně z období budování socializmu a po zjištění, že tak závažné historické prameny, jakými jsou (či spíše by měly být) školní kroniky, prakticky neexistují, jsem pochopil, že to nebude práce snadná. Přesto jsem se snažil popsat dějiny českého školství na pozadí česko-německých vztahů, jak nejlépe jsem mohl.

Mými hlavními informačními zdroji byly především školní kroniky, dále pak archiválie uložené ve Státním okresním archivu Karlovy Vary, ministerské věstníky, několik diplomových prací, tištěné publikace, rozhovory s pamětníky, dobová periodika i nevydané rukopisy.

Dohledat školní kroniky není v dnešní době nijak snadné. Ve Státním okresním archivu v Karlových Varech, kde by měly být uloženy, lze nahlédnout pouze do kroniky ze Suché u Nejdku, a to zřejmě jen proto, že škola v této obci v 70. letech zanikla. Ostatní školy, ač tím přestupují zákon o archivnictví, mají kroniky uloženy přímo ve svých budovách. Převažují však ty školy, kde o existenci či umístění starých záznamů nikdo nic neví. Tento stav velmi stěžuje badatelům jejich práci - jak příjemné by bylo navštívit archiv v Karlových Varech a pročíst všechny dostupné prameny na jednom místě.

Výsledně jsem mohl čerpat z kronik škol v Jáchymově, Ostrově nad Ohří, Perninku, Nejdku, Abertamech, Merklíně a Suché u Nejdku, všechny, až na poslední jmenovanou, jsou uloženy přímo ve školách dosud fungujících.

Zápisy v kronikách jsou velmi nevyrovnané co do délky i obsahu. Zajímavé je, že vlastní pedagogické činnosti se kronikáři věnují jen zřídka. Jakýsi zájem o vedení kronik lze vypozorovat u kronikářů předválečných. Po II. světové válce a zejména po roce 1948 zápisy sklouzávají k výčtu socialistických úspěchů škol

Práce s archiváliemi také není pro začínajícího badatele zrovna jednoduchá. V karlovarském okresním archivu by měla sice být soustředěna většina materiálů, část je ale uložena v depozitářích mimo město a jejich dostupnost je tak omezena. Značný díl archiválií dosud čeká na roztřídění a inventarizaci. Mnohé dokumenty z meziválečného období jsou navíc psány rukou, často inkoustovou tužkou, a jsou tak jen obtížně rozluštitelné. Strojem psané dopisy a oběžníky jsou téměř vždy nečitelně podepsány úředníky, kteří nepřipojili strojem psané jméno a autorství tak zůstává zahaleno tajemstvím.

Nepostradatelným zdrojem dat jsou ministerské věstníky. První číslo vyšlo v lednu 1919. Věstník vycházel v podobě časopisu se čtrnáctidenní nebo měsíční periodicitou. Ministerstvo pomocí něj seznamovalo školy s novými zákony a nařízeními, zveřejňovala se jména nově jmenovaných učitelů či profesorů, objevovaly se i kritické články. Krátce se ve věstnících objevovala i zvláštní rubrika Menšinové školy, v níž naneštěstí většinou nenalezneme nic víc, než výčet nově zřízených škol. V Praze lze věstníky prezenčně studovat např. v Pedagogickém muzeu Jana Amose Komenského nebo v knihovně Národního muzea.

Z publikací, jež jsem při práci využil a jejichž seznam uvádím na konci této práce, bych rád vyzdvihl knihu K. A. Polánka „Průvodce správce menšinové školy národní". Jde o velice podrobný výklad jak úředně vést školu, jak vyřizovat korespondenci, jaké dokumenty jsou nezbytné, jak vést inventář atp. Autor byl zřejmě nadán tvůrčím duchem, i když se zprvu zdá být řazení kapitol logické a navazující, záhy zjistíme, že hesla jsou v knize řazena abecedně. Na stranách 69-73 je navíc přesně vypsáno co je třeba který den ve správě školy udělat. Celkem je uvedeno 122 dnů, tedy 122 povinností správce. Podle tohoto vzorného manuálu by téměř kdokoliv mohl okamžitě na takové místo nastoupit. Je zřejmé, že učitelé se na menšinové školy do pohraničí nehrnuli, Inspektorát

v Žatci, který je vydavatelem knihy, se jim snažil situaci co nejvíce ulehčit.

Při zpracování česko–německé problematiky mi byly velmi nápomocny knihy historika Slezského zemského muzea v Opavě Tomáše Staňka.

Kromě prvorepublikových menšinových škol je tato práce zaměřena především na několik poválečných let a postavení německých dětí v českých školách. Jelikož se mi podařilo vyhledat ochotné pamětníky té doby, uskutečnil jsem tři rozhovory, které jsem zvukově zaznamenal. První s poválečnými perninskými učiteli Janem a Evou Kučerovými, druhý s [redacted], někdejším žákem perninské školy, poslední pak s Janem Čepičkou, Čechem, který taktéž jako žák navštěvoval perninskou školu krátce po válce. Přepisy prvních dvou rozhovorů jsou zařazeny jako přílohy v závěru práce.

Stručný přehled práce

Po úvodu je nastíněn vývoj regionu od počátku jeho osidlování do současnosti, dále se věnuji vývoji českého menšinového školství na Jáchymovsku, zejména školám v Perninku a Jáchymově, následující oddíl popisuje stav školství v Sudetech a v Protektorátu Čechy a Morava za II. světové války. Nejdůležitější částí této práce je popis školství v okolí Jáchymova od roku 1945 do roku 1960, s důrazem na vzdělávání německy mluvících dětí.

Území

Tato práce má ve svém názvu termín „Jáchymovsko“. Stanovit jeho hranice – to byl první a jeden z největších problémů, s nimiž jsem se musel vyrovnat. Státoprávní uspořádání se během posledních 100 let změnilo hned několikrát (viz příloha 2). Žádný z územních celků ale nevyhovoval mým záměrům. Jednou do okresu Jáchymov nepatřil

Pernink, který je pro mne klíčovou obcí, jindy zase zasahoval hluboko do pozdějšího okresu Chomutov.

Okruh obcí, kterým se budu věnovat, nekopíruje tedy žádné historické uspořádání, společným jmenovatelem je výskyt dolů - zprvu stříbrných a cínových, postupem času pak uranových. Ohraničuje jej na východě Ostrov nad Ohří a Jáchymov, na západě Nejdek, na severu pak Potůčky, obec se silničním přechodem do Německa a konečně na jihu Hroznětín. Občas bude zmínka o Karlových Varech. (viz mapka jako příloha 1) Území se nachází na severu nedávno zaniklého okresu Karlovy Vary, ohraničují jej toky Rotavy a Ohře. Jeho rozloha je přibližně 500 km^2.

Jelikož jsou pro Pernink výborně zpracované podklady, uchované kroniky jak školní, tak i obecní a působí zde velmi aktivní kronikář, budu se tomuto městu věnovat nejvíce a nejpodrobněji.

Nyní několik slov o historii obcí, jichž se práce bude týkat.

Jáchymov je zřejmě nejznámějším městem v oblasti. Jeho počátky jsou spojeny s nálezem stříbronosné žíly na české straně Krušných hor v prvních dvou desetiletích 16. století. Těžba byla zahájena pod vládou ostrovského rodu Šliků v roce 1516 německými horníky. V prosinci téhož roku zde bylo postaveno 400 domků. Povýšení na svobodné horní město přišlo záhy, již v roce 1520, kdy v něm žilo 5.000 obyvatel; ovšem po dalších čtyřech letech se jejich počet ještě zdvojnásobil. V roce 1534, v době největšího rozmachu, žilo na 80 hektarech v 1.200 domech 18 tisíc lidí. Tak se Jáchymov stal po Praze druhým nejlidnatějším městem v Čechách. Ve druhé polovině 16. století připadl Jáchymov i s upadajícími stříbrnými doly královské komoře. Následoval útlum těžby a pokles počtu obyvatel.

Mezi další důležité události v dějinách města patří například založení hornického učiliště roku 1717 nebo velký požár v roce 1873, který zničil drtivou většinu všech městských budov. Ke druhé vlně rozvoje hornictví

dochází ve 40. letech 19. století, kdy se začíná těžit uranová ruda – smolinec, jehož se užívalo při výrobě barev na sklo a porcelán. Později, po návštěvě manželů Curieových, se těžba rozvíjí objevením prvku radium. Díky léčivému účinku vod z uranových dolů vznikly v roce 1906 v Jáchymově první radioaktivní lázně na světě. (Sedlák, s. 125 nn.)

Pernink leží v údolí Krušných hor, 20 km severozápadně od Karlových Varů v nadmořské výšce 850 - 890 m.n.m. Ačkoliv má Pernink od 16. století městská práva (a může tak mimo jiné používat i městský znak), většinou se o něm dnes mluví jako o obci, nikoliv jako o městě. Jeho historie sahá až do počátků 16. století, kdy do hustě zalidněných oblastí Krušných hor začali přicházet první průkopníci hornictví. Podle pověsti vyhrabal medvěd na tomto místě rudu – odtud i německý název Bärringen z německého Bär, "medvěd". Ve skutečnosti však jméno pochází od saského města Peringu, odkud první osadníci přišli. Období vzniku Perninku je spojeno se jménem majitelů ostrovského panství – rodem Šliků. Dne 19. listopadu 1532, dle historické pečeti, povýšil Jindřich Šlik osadu zvanou Peringer na horní město. Prvním rychtářem obce se stal Jorg Eggner, zvaný Peer.

Druhým majitelem se stává Jáchym Šlik, který hornímu městečku Pernink (Perckstedel Peringer) uděluje 2. října 1559 listinu záruk a privilegií, v níž je obsaženo mimo jiné právo týdenního sobotního trhu, vaření a šenku piva, zřízení lázní a koupelí, volný odběr dřeva aj. V roce 1559 už zde bylo na 40 chalup a na tehdejší poměry byla tedy obec rozsáhlá. V důsledku své polohy však Pernink zůstává hospodářsky závislý na dovozu většiny potravin i ostatního zboží. Privilegiem z roku 1562 stvrzuje Jáchym Šlik městu v právě vydaném městském řádu i jeho městský znak. „Znak je kolmo rozpůlený, v pravé červené polovině jsou dva páry zkřížených hornických nástrojů, levá strana je zlatá. Uprostřed na zeleném trávníku stojí strážní věž, z levé strany se o ni opírá medvěd

v přirozených barvách. Dveřní otvor věže zčásti zakrývá rodový znak Šliků." (Ottův slovník naučný, s. 505)

Deset let nato, po smrti svého manžela Jáchyma, přebírá jáchymovské panství jeho manželka Lukretia, hraběnka ze Salmu. Po šesti letech ho však prodává Volfovi ze Šumburku. Rychle se rozvíjející město Pernink roste podél toku Bílé Bystřice, na okolních stráních se těží cín a stříbro. Mocné žíly rudy se nacházely v dolu Nanebevzetí Panny Marie, dolu sv. Václava, sv. Antonína, Praotce Jakuba a v mnohých dalších. Ne nadarmo se území mezi Perninkem, Abertamy a Horní Blatnou nazývalo „stříbrným trojúhelníkem". V době největší konjunktury hornictví zde bylo 74 stoup na drcení rudniny, plavení a drcení probíhalo neustále, energeticky náročné tavení rudy se ale provádělo pouze čtyřikrát do roka.

Panství, k němuž patřil Pernink, Hroznětín a mnoho dalších osad, pronajali (později i prodali) Šumburkové roku 1590 městu Ostrov nad Ohří (tehdy Wostrow). Purkmistr města Ostrova potvrdil dne 29. srpna 1611 Perninku všechna stará šlikovská privilegia.

Období po roce 1618 přináší do celé země vlnu rekatolizace. Město Ostrov, stojící předtím na straně stavů, uzavřelo roku 1622 kupní smlouvu s děkanem magdeburské kapituly Kryštofem Hönigkem. V soupisu majetku byl uveden i Pernink se svými 54 šachtami a štolami. Celé panství však nakonec připadá roku 1623 saskému vévodovi Juliu Jindřichu, jemuž ho do zástavy předal císař Ferdinand II. V držení sasko-lauenburských vévodů zůstává panství až do roku 1689. Roku 1645 (v den sv. Jiří) byla vydána rozsáhlá městská privilegia, jež obsahovala 17 bodů, např. svobodu královského horního města, vaření a šenk piva, sklad a prodej soli, výroční trhy aj. Třicetiletá válka přinesla rozvrat hornictví a následný nucený odchod protestantských horníků do Saska, kde založili blízko hranic město Johanngeorgenstadt.

Roku 1683 vydal vévoda Julius Jindřich listinu, na jejímž základě vznikl Spolek spojených cechů. V roce 1713 se objevují další řemesla mimo spolek - jehláři, sklenáři, hrnčíři, a roku 1763 rukavičkáři a brašnáři. Na jejich činnost navazovalo obchodování. Kromě punčochářství a výroby krajek vznikají i další výdělečné činnosti (např. cvičení a prodej zpěvného ptactva). Věhlasu dosáhli i místní hudebníci. Důležitým zdrojem obživy obyvatel Perninku bylo také lesní hospodářství. V důsledku úpadku hornictví a epidemií byl Pernink v letech 1770-1772 postižen velkou bídou a hladomorem. Posledními vlastníky byli toskánští arcivévodové, jimž zůstalo panství až do roku 1918.

Podmínky k životu a obživě perninských obyvatel bývaly nesnadné. Obrat k lepšímu nastává v 1. polovině 19. století. Pod vedením továrníka Adalberta Meinla vzniká v Perninku textilní závod. Rozšiřuje se i dřevovýroba a kovovýroba v menších podnicích. V roce 1843 zde žilo téměř 1800 obyvatel ve 207 domech. Roku 1899 byla otevřena železniční trať z Karlových Varů do Potůčků s přípojem do Saska, a právě tehdy nastalo období nového rozkvětu Perninku, který trval až do začátku II. světové války, kdy se počet obyvatel pohyboval okolo 3500, z toho bylo pouze 50 Čechů. Po odsunu téměř 90% německých obyvatel v roce 1946 došlo poměrně brzy k novému osídlení (okolo 1200 obyvatel).

Dějinám školství před rokem 1918 se tato práce podrobně nevěnuje, přesto bych rád jako ukázku uvedl krátké shrnutí historie škol v Perninku.

První kostel byl v Perninku dostavěn a vysvěcen roku 1539 a byl zasvěcen sv. Anně. Perninští obyvatelé si přáli, aby se zde konaly veškeré bohoslužby, avšak neměli tehdy pastora, takže až do roku 1548 vykonával jeho funkci učitel. Ač byl později farář městu přidělen, učitelé i nadále příležitostně vykonávali takové činnosti jako křty, pohřby, svatby. Učitel býval v menších obcích jednou z mála osob, která uměla číst a psát, sloužil tedy často zároveň jako městský a soudní písař, ale i jako

varhaník, kantor nebo sbormistr chrámového zpěvu. Podle obecní kroniky dostal učitel (toho času Jan Jakub Agricola /Bauer/) jako mzdu za rok 1699 následující:

Týdenní mzdu od obce	po 45 krejcarech
Za hru na varhany v kostele	39 florinů
Za soudní písařství	8 florinů 45 krejcarů
Za kostelnické služby	3 floriny 45 krejcarů
Za svatby	3 floriny
Za křtiny	15 florinů
Za pohřby	7 florinů 30 krejcarů
Školné od obyvatel	3 floriny 30 krejcarů

(Bartoš, 1987)

První škola byla zřejmě postavena během výstavby kostela sv. Anny, někdy mezi lety 1538-45. Byla to pouze dřevěná přízemní budova, kam se muselo vejít asi 50 dětí. Budova sloužila až do svého zřícení v roce 1653. Rok předtím se sice téměř již započalo s výstavbou nové školy, ke stavbě však nedošlo a k vyučování byla nabídnuta budova protestantské fary, která nebyla v důsledku protireformace obsazena. I obec velmi utrpěla exilovou vlnou, zůstalo v ní pouze 30 rodin, které přestoupily na římsko-katolickou víru. Od té doby se faře říkalo škola.

Fara byla nově obsazena duchovním až v roce 1765. Ten trval na tom, že budova bude patřit jemu, a tehdejší učitel Parthl tak byl nucen přestěhovat školu do svého domku v dnešní Meinlově ulici. Po Parthlově smrti došlo v roce 1783 k dalšímu stěhování, a to do dodnes stojícího domu čp. 101. Ten však byl shledán jako hygienicky nevyhovující a radní tak přistoupili v roce 1786 ke stavbě nové školní budovy za 1226 florinů a 54 krejcarů. Byla to jednopatrová hrázděná budova stojící na místě dnešního čp. 106, jejíž podoba je známa z fotografie v perninské kronice.

Během svátku sv. Alžběty, tedy 19. listopadu 1789, v den 257. výročí povýšení obce na horní město, byla škola zpřístupněna veřejnosti. Budovu vysvětil krajský děkan, farář Kreisl měl v kostele projev a v samotné školní budově promluvil školní komisař z Ostrova. Úřední zpráva z loketského úřadu, do jehož kompetence Pernink spadal, uvádí, že to byla jedna z nejhezčích a nejúčelnějších školních budov té doby z celého loketského kraje. Vyučovalo se pouze v přízemí, v prvním patře se nacházel byt pro učitele a skladiště.

Ač byla budova tolik vychvalovaná, stále častěji bylo nutné přistupovat k jejím opravám, až nakonec v roce 1817 byla natolik zchátralá, že se započalo se stavbou další, již páté školy.

Počet dětí navštěvujících perninskou školu se během staletí značně měnil. Záznam z roku 1790 udává, že ji navštěvovalo 136 žáků platících poplatky za triviální výuku, přičemž počet dětí žijících ve městě byl 224. Z toho vyplývá, že triviální výuky se zúčastňovalo jen asi 60% dětí. Po zavedení povinného vzdělávání navštěvuje v roce 1798 školu již něco málo přes 200 dětí, které tehdy měli na starost pouze dva učitelé.

Povinné vzdělávání zavedené za vlády císařovny Marie Terezie se odráží i v pozdvihnutí vzdělanosti obyvatel Perninku. Jestliže v roce 1743 umělo číst a psát jen šest z dvanáctí radních města, ze sedmého dílu dlužní knihy vedené mezi lety 1801 – 1809 můžeme zjistit, že již 70% dlužníků a věřitelů umělo psát, kdežto 30% se nedokázalo ani podepsat a místo podpisu užívalo tří křížků. (Bartoš, rkp.)

Jednoduchá, větší a zprvu přízemní budova této nové školy stála již na místě dnešní školní budovy, svému účelu sloužila od roku 1820. Počátkem devadesátých let 19. století byla provedena díky místním továrníkům-mecenášům Karlovi a Adalbertovi Meinlovým její zásadní přestavba na jednopatrovou. Tuto přestavbu připomíná mramorová pamětní deska. Jako zázrakem přestála poválečné ničení všeho německého i dobu vlády komunistické strany ukryta a zapomenuta

na půdě školy. Na podzim 2002 byla nalezena a po rekonstrukci fasády slavnostně zasazena vedle hlavního vstupu. V letech 1920-22 byla provedena přístavba druhého patra. Současně byla v sousedství školní budovy vystavěna budova tělocvičny.

Abertamy jsou další ze „šlikovských" měst. Po založení Jáchymova roku 1516 byly vystavěny ve dvacátých letech 16. století horníky, které povolali příslušníci rodu Šliků ze Saska, aby v okolí nově vzniklé obce dolovali stříbro a cín. Asi roku 1579 Rudolf II. Habsburský povýšil Abertamy na horní městečko, ale již v roce 1589 byla většina z dolů ve špatném stavu.

Na počátku 17. století čítala obec 85 domů. Po roce 1676 se povětšině luteránské obyvatelstvo pod nátlakem protireformace vystěhovalo do Saska. Hornictví úplně nezaniklo, ještě v 19. století se zde těžil vedle cínu kobalt. Po třicetileté válce se rozvinulo krajkářství a jiná domácí výroba, zejména umělých květin. Na konci 18. století ve 233 domech žilo kolem 1800 osob.

V 19. století Abertamy prosluly výrobou kožených rukavic, zavedena byla jejich strojová domácí výroba, na níž se podílelo na 250 dělníků. Rozvoj rukavičkářství, orientujícího se na export, způsobil, že byly Abertamy v roce 1876 povýšeny na město. Výroba rukavic pokračovala i po znárodnění, zanikla však v 90. letech. (Sedlák, s. 50)

Pokyn k založení Horní Blatné dal saský vévoda Jan Bedřich v roce 1532 v okolí dolů, kde saští horníci těžili především cín. Již o tři roky později získává obec práva trhová, právo postavit kostel a městský špitál. Povýšení na město uděluje v roce 1548 král Ferdinand I. Situace s poklesem těžby v sedmdesátých letech 16. století připomíná osud Abertam. V polovině 17. století zakládají odcházející protestantští horníci spolu s perninskými blízko za hranicemi země nové horní město

Johanngeorgenstadt. Po útlumu těžby se obyvatelé kromě krajkářství a rukavičkářství věnují výrobě plechového nádobí, roku 1799 byla dokonce založena státní manufaktura. V roce 1856 se Horní Blatná stala sídlem okresního soudu. Po celou dobu existence města zde žilo přibližně 2.000 obyvatel. (Sedlák, s. 89-90)

Hroznětín byl pravděpodobně založen ve druhé polovině 12. století jako trhová ves ležící v podhůří Krušných hor na říčce Bystřici. České jméno (na rozdíl od německého Lichtenstadt) pochází od českého velmože Hroznaty, jemuž byla ves udělena v léno králem Přemyslem Otakarem I. Nejvýznamnějším Hroznatovým počinem bylo založení kláštera Teplá, s nímž jsou spjaty dějiny obce, neboť po fundátorově smrti roku 1217 klášteru náležela, a to až do roku 1434, kdy ji opat Racek prodal králi Zikmundovi. Záhy však Hroznětín náleží opět Šlikům. S hornictvím zde jeho majitelé příliš neprorazili, obyvatelé se věnovali spíše řemeslům a zemědělství. V 18. století žilo ve 203 domech necelých 1.500 lidí.

Výjimečnou skutečností je, že již od 16. století se do městyse stěhovali židé, kteří nesměli bydlet v Karlových Varech a okolních horních městech. Ti odtud jezdili obchodovat do Karlových Varů a širokého okolí, vystavěli si synagogu i židovský hřbitov, který byl během II. světové války zničen nacisty. Židé žili v Hroznětíně ještě ve 30.letech 20. století. (Sedlák, s. 102)

Nejdek byl založen ve 14. století jako komorní městečko v blízkosti zemských hranic a obchodní cesty, vedoucí z Chodova do Saska pod ochranou královského hradu. V polovině 15. století jej zakoupili Šlikové a těžili zde cín, stříbro, olovo a železnou rudu. Již ve středověku stály v Nejdku hamry a pece, výskyt železné rudy podmínil vznik železáren v roce 1813, které vyráběly hlavně pocínované plechy. V první

polovině 19. století byl Nejdek již běžně nazýván městem a má okolo 2.200 obyvatel. Výroba železných slitin pokračovala až do II. světové války. Druhým významným průmyslovým odvětvím bylo oděvnictví, první textilní manufaktura je známa již v roce 1646, první přádelna vlny byla založena roku 1841. Za předmnichovské republiky patřily nejdecké česárny vlny k největším v Evropě a prosperují dodnes. (Sedlák, s. 203)

Ostrov nad Ohří získal své jméno již na počátku 13. století, kdy byl v bažinaté rovince poblíž ústí říčky Bystřice do Ohře založen Slávkem Velikým, členem staročeského rodu Hrabišiců. Osazený však zřejmě byl německými kolonisty. Přemysl Otakar II. jej za doby své vlády povznesl mezi královská města. Po nepokojích, způsobených husity v 15. století, se několikrát vystřídali majitelé celého ostrovského panství. Značného rozvoje bylo dosaženo za vlády Julia Jindřicha, vévody sasko-lauenburského, kdy byl vystavěn zámek a piaristický klášter, který se proslavil gymnáziem. Od roku 1811 až do konce feudalizmu Ostrov vlastnili příslušníci vedlejší větve habsburské, velkovévodové toskánští.

Obyvatelstvo Ostrova se živilo hlavně řemesly a zemědělstvím, na konci 19. století krátce před založením porcelánky dosáhla do města železnice. K hlavnímu rozvoji došlo až po roce 1945, kdy bylo vystavěno sídliště pro horníky Jáchymovských dolů a zaměstnance pobočky závodu Škoda Plzeň na výrobu trolejbusů. (Sedlák, s. 214 nn.)

Současný počet obyvatel (rok 2001) je následující: Abertamy 1.140, Horní Blatná 890, Pernink 673, Jáchymov 2.825, Hroznětín 1.573, Nejdek 8.238, Ostrov nad Ohří 18.166, Potůčky 353, Boží Dar 189 a Merklín 1.008[1].

[1] Informace viz. http://mesta.obce.cz

Jáchymovské uranové doly

Jak již bylo řečeno, ovlivňovalo oblast našeho zájmu do značné míry hornictví. Zatímco v 16. století dobývali důlní pracovníci stříbro a cín, po roce 1945 se rozvíjí těžba uranové rudy – strategické suroviny pro činnost nukleárních zařízení, ať už elektráren nebo zbraní hromadného ničení.

Přítomnost uranových dolů měla vliv na veškeré obyvatelstvo školní děti nevyjímaje, což bude dokázáno v samém závěru práce. Proto je na místě zařadit základní informace o těžbě.

11. listopadu 1945 byla podepsána smlouva, podle níž veškerý vytěžený uran připadal jako strategická surovina Sovětskému svazu. V té době pracuje v dolech 145 zaměstnanců, z toho je 18 Čechů, 8 na ředitelství. 7. března 1946 je vyhláškou ministerstva průmyslu zřízen národní podnik Jáchymovské doly.

Práce v dolech byla fyzicky velice náročná, navíc docházelo v důsledku radiace po několika letech k vážnému poškození zdraví, často i k úmrtí. Proto se podniku nedostávalo zaměstnanců, i když horníci byli velmi dobře ohodnocováni finančně i naturálně. Nedostatek pracovníků byl řešen použitím válečných zajatců, příslušníků vojenských technických jednotek, brigádníků a od března 1949 i vězňů. K 15. květnu 1950 bylo v celém Československu 32.638 vězňů, z toho 11.026 politických, 10.621 retribučních[2], 9.634 kriminálních a 1.357 odsouzených za černý obchod. (Petrášová, s. 337) Značná část politických vězňů byla internována v okolí Jáchymova, aby pracovala na těžbě uranu.

V roce 1950 pracuje v dolech ještě 3.600 válečných zajatců, za což je Československo oficiálně napadáno a zajatce vrací zpět do zemí jejich původu. Na jejich místo jsou nasazování odsouzení, požadavek byl, aby jich zde pracovalo až 8.500. Mezi roky 1949-1962 prošlo zařízeními kolem 70 tisíc osob. Jsou ubytovaní v pracovních táborech, které

[2] Odsouzenci za válečné delikty: udavači, příslušníci Gestapa, SS apod.

si mnohdy nezadaly se sovětskými gulagy. Tábory měly kapacitu pár stovek až 1.500 odsouzených. V okolí Jáchymova byly vystavěny lágry Ústřední tábor, Bratrství, Eliáš I a II, Rovnost I a II, Svornost, Barbora a Nikolaj. Podmínky v nich byly zoufalé, vzpomeňme jen na drsné klima Krušných hor. „V táboře Rovnost dostal vězeň v korekci stravu jen 2x za deset dní, chléb s černou „kávou" a řídkou polévku s brambory v poledne a večer." (Petrášová, s. 401) „Neblahou pověst měl nejvýše položený tábor Barbora a sousední šachta stejného jména. Barbora byl poměrně dost velký tábor. Ti, kteří tu byli vězněni, tvrdí, že nejméně čtyři měsíce tu ležel sníh a mrzlo a zbytek roku byla zima a foukal nesnesitelný ledový vítr.[...] Dík klimatickým podmínkám patřil tábor k těm, z kterých šla hrůza. Vyhlášená byla zdejší korekce, kde místo lůžka dostávali vězni na spaní prkno, širší nebo užší, jedno nebo dvě podle prohřešku." (Kaplan, Pacl s. 116-117)

Život obyčejných lidí ovlivňovala přítomnost dolů a pracovních táborů například tím, že v jejich okolí bylo ochranné pásmo, do něhož byl omezený vstup. Krátce nebylo možné bez propustky projít z Perninku do asi tři kilometry vzdálených Abertam. Je třeba zmínit i některá pozitiva. Dobrovolníci pracující v dolech pobírali zvláštní příděly nedostatkových potravin (viz příloha 4). Otázkou je, jestli větší příděly masa mohly pokrýt obrovská bezpečnostní a zdravotní rizika, kterým byli horníci vystaveni.

Počátky českého školství v Sudetech

Náš zájem je tedy zaměřen na západočeské pohraničí. To bylo ještě za vlády Přemyslovců nehostinnou a téměř neobydlenou krajinou. Teprve ve 12. století přicházejí první osadníci, většinou Sasové a Bavoři, tedy Němci. Pohraničí zemí Koruny České osídlovali ve dvou vlnách, a to v první vlně kolonizační ve 12. a 13. století a ve vlně hornické, s níž se pojí se zakládání obcí v Krušných horách ve století 16. Poněmčování

oblasti dopomáhal mimo jiné i rozvoj protestantského učení Martina Luthera, které bylo šířeno zejména v němčině. Alespoň nějakou přítomnost Čechů dokazují zprávy o kázáních v češtině, o jménech učitelů a náhrobních nápisech. (Doležal 1964, s. 25) Počet českých obyvatel byl ale až do 20. století zanedbatelný.

Větší množství Čechů se do Sudet začíná stěhovat na konci 19. stol. Přicházejí zaměstnanci, ponejvíce dělníci, čeledínové atd. „A tak více než 90% nových obyvatelů pohraničního území tvoří lidé sociálně a hospodářsky slabí [...]" (Čondl, s. 13) „ [...] i vzdělanostní úroveň velké části byla minimální." (s. 15) Rakousko - uherské úřady nebraly několik procent Čechů mezi německy hovořící většinou prakticky v potaz.

Situace se začíná měnit v roce 1880, kdy byla vydána jazyková nařízení, jimiž byla čeština prohlášena za rovnoprávnou s němčinou ve vnějším úřadováním v Čechách. Nařízení se však příliš nedodržovala. Napětí mezi Čechy a Němci rostlo s koncem války a jeden z vrcholů mělo po vzniku samostatného Československa. Již v lednu 1918 Sdružení německých poslanců požaduje zřízení samostatné provincie Deutchböhmen, odkud by museli odejít čeští úředníci a zřízenci. Na jejím území by měl navíc v úředním styku platit zákaz používání českého jazyka.

Velmi důležitým historickým pramenem jsou statistické údaje. Sčítání lidu podle jazyka nebylo ale vždy průkazné. Lidé zaprvé neuměli moc číst a psát, sčítací dotazníky tedy za ně vyplňovali jejich pánové nebo nadřízení, nadto měli prý Češi v Sudetech strach, že přijdou o práci, pokud se budou hlásit k české národnosti. V politickém okresu Karlovy Vary se v průběhu let hlásil k české národnosti takovýto počet obyvatel: 1880 - 0,48%, 1890 - 0,32%, 1900 - 0,31%, 1910 - 0,27%, 1921 - 2,43% a v roce 1930 4,43%. (Bartůňková, příloha 10)

„Rakouské školské zákonodárství nedávalo obyvatelstvu v národně smíšeném území nijakého právního základu pro zřizování škol v jejich jazyku." (Čondl, s. 31). V Praze byla zřízena hlavní škola česká, ale v mnoha jiných městech se učilo jen německy. Roku 1864 byl vydán tzv. Wenzigův zákon, který nařizuje: "[...] aby se jazyka českého v krajinách obyvatelstva českého užívalo tou měrou, jakou v krajinách obyvatelstva německého se bude užívati jazyka německého." (Čondl, s. 31). 14. května 1869 byl vydán říšský zákon školní, který však nijak neupravil používání řečí. Během následujících desetiletí bylo učiněno mnoho pokusů o právní zakořenění menšinových škol s českým jazykem vyučovacím, žádný z nich ale nebyl úspěšný. Říšský zákon č. 22 čl. 19 z 22.prosince 1867 říkal sice mnoho o národnostních menšinách a jejich soužití, v oblasti vzdělávání byl ale aplikován jen pro Němce žijící v převážně českých oblastech.

Pro rozvoj českého národního uvědomění v pohraničí a vznik menšinového školství je významným předělem vznik Matice školské. První byla založena v Olomouci 1872, o dva roky později zakládá Matice první obecnou školu. Další matice byly zřízeny v Českých Budějovicích, Brně, Litoměřicích a ve Znojmě. Ústřední Matice školská (ÚMŠ) pak byla založena roku 1880 v Praze jako společnost pro organizování a řízení českého školství v monarchii. Jejím úkolem bylo zakládání a udržování mateřských, obecných, měšťanských, odborných a středních škol s češtinou jako vyučovacím jazykem v národnostně smíšených oblastech. Prvním starostou byl do roku 1891 F. L. Rieger.

V pohraničí na konci 19. století vznikaly tedy zatím jen soukromé školy zřizované Ústřední Maticí školskou, která se je snažila „zveřejnit", tzn. soukromou školu převést na veřejnou. Na pomoc ÚMŠ často přicházely další organizace, jako například Česká zemská komise pro péči o mládež, Česká obec sokolská nebo Národní jednoty (např. NJ severočeská). Národní jednota severočeská pomáhala zejména s hmotným

zajištěním škol. V Breitenbachu například bylo při vánoční nadílce poděleno NJS 31 chudých českých dětí. Obdržely svetry, prádlo, šatstvo a cukroví celkem za 4.000 Kč.[3]

Pokud chtěli rodiče zřídit ve své obci školu, museli podat žádost s mnoha statistickými údaji, na základě kterých se pak, dle počtu česky mluvících dětí, délky předpokládané školní docházky, délky usídlení rodičů v obci atd., usuzovalo, má-li se škola zřídit. Po zřízení vykonávala dozor zemská školní rada, pedagogický dozor inspektoři ze sousedních českých okresů. Školní rada byla složena z Čechů, zástupců obce (nemusili být Češi) a zástupců okresní školní rady škol veřejných (což byli většinou Němci). Mezi léty 1880 a 1910 bylo Maticí zřízeno 102 obecných škol a jedna měšťanská, z toho bylo 37 zveřejněno. „V Podkrušnohorsku podařilo se do r. 1912 docílit zřízení 21 veřejných a 13 matičních (soukromých) škol, vesměs obecných." (Čondl, s. 39). Přesto však byla rozsáhlá území, kde nebyly žádné české školy, jako například Chebsko, Karlovarsko nebo Českolipsko. Ani v Ústí nad Labem pro 5000 českých dětí škola nebyla.

Ani tam, kde byly školy zřízeny, nebyl jejich stav často vyhovující. „Mnohde se sedělo při vyučování na zemi [...] V Duchcově připadalo na třídu 100 dětí, v Oseku 125 a v Hrobu byla pro 158 dětí zřízena rovněž pouze jedna třída. Měšťanské školy pro české děti pak tehdy v Podkrušnohoří neexistovaly vůbec" (Doležal 1964, s. 26)

Období po vzniku Československa

Krátce po vzniku Československa, 3. dubna 1919, je schválen zákon, který definuje a upravuje menšinové školství. Vzhledem k hierarchii právních norem ale nejprve zmíním ústavu ČSR.

[3] *Karlovarské listy*, 23. ledna 1932, roč. 10, č. 4, s. 4.

Šestnáct měsíců po vzniku samostatného Československa byla v únoru 1920 parlamentem přijata a uvedena v platnost Ústava Republiky Československé. Postavení menšin (nejen Němců, ale i Maďarů, Zakarpatských Ukrajinců a Poláků) a menšinovému školství se věnovala hned v několika paragrafech.

§128 odst.1.: Všichni státní občané republiky Československé jsou si před zákonem plně rovni a požívají stejných práv občanských a politických nehledíc k tomu, jaké jsou rasy, jazyka nebo náboženství.

§130: Pokud státním občanům přísluší [...] zakládati, říditi a spravovati [...] školy a jiné ústavy výchovné, jsou státní občané, nehledíc k národnosti, jazyku, náboženství a rase, sobě rovni a mohou v těchto ústavech volně používati svého jazyka [...]

§131: V městech a okresích, v nichž jest usedlý značný zlomek státních občanů československých jiného jazyka než československého, zaručuje se dětem těchto československých občanů ve veřejném vyučování v mezích všeobecné úpravy vyučovací přiměřená příležitost, by se jim dostalo vyučování v jejich vlastní řeči, při čemž vyučování československé řeči může býti stanoveno povinným.

V §132 se menšinám přiznává nárok na přísun peněz z veřejných fondů „na výchovu, náboženství neb lidumilnost".

§134: Jakýkoli způsob násilného odnárodňování je nedovolený. Nešetření této zásady může zákon prohlásiti za jednání trestné.

Na tomto místě bych rád upozornil na to, že ústava byla platná ještě v letech 1945 - 1948.

První výraznější právní úpravou, která se týkala celého československého školství, je až zákon č. 292 z 9. dubna 1920. Do té doby stav upravovala jen ministerská nařízení. Příkladem může být nařízení vlády č. 40 z 26. srpna 1919 o služební přísaze učitelů obecných a měšťanských škol, jejíž plné znění uvádím:

„Přísahám a slibuji na svou čest a svědomí, že Československé republice budu vždy věren a její vlády poslušen, že budu veškery státní zákony zachovávati, všechny své úřední povinnosti podle platných zákonů a nařízení vykonávati pilně, svědomitě a nestranně, úředního tajemství neprozradím a ve všem svém jednání jen prospěch státu a zájmu služby budu dbáti."

Jinou kuriozitou je zákon č. 103/1926 o úpravě platových a některých služebních poměrů státních zaměstnanců. Plat učitele podle něj závisel mimo jiné i na velikosti místa, kde působil. Obce byly rozděleny do skupin A-D, kdy A byla velká Praha, Brno a Bratislava; B města nad 25.000 a Ostrava, Karlovy Vary, Mariánské Lázně a Užhorod; C obce mezi 2.000 - 25.000 a D pod 2.000 obyvatel. Zajímavé je, že základní plat v obci třídy A činil dvojnásobek sumy, kterou dostal učitel působící v obci z třídy D. Propočítat konkrétní mzdu byla záležitost poměrně složitá.[4,5]

Již před schválením ústavy je přijat zlomový zákon pro školství menšinové. Je to Zákon ze dne 3.dubna 1919 o školách národních a soukromých ústavech vyučovacích a vychovávacích č. 189/1919, zvaný

[4] Věstník MŠNO, 1926, roč. 8, č. 7, s. 113.

[5] Výsada pobírat vyšší plat ve větší obci se u nás poprvé objevila již za vlády císařovny Marie Terezie.

též „zákon Metelkův“ podle tehdejšího předsedy Zemské školní rady v Čechách.

Paragraf jedna praví, že: „veřejná obecná škola národní může být zřízena v každé obci, ve které podle tříletého průměru je nejméně 40 dětí školou povinných, když ve školní obci není veřejné školy s jazykem vyučovacím, který je řečí mateřskou těchto dětí“. Paragraf dvě se týká škol občanských (měšťanských). O zřízení těchto škol rozhoduje předseda zemské školní rady nebo jeho zástupce po vyslechnutí zemského výboru. Paragraf pět dovoluje „z důvodů závažných“ otevřít školy i pro menší počet žactva. Tato výjimka byla udělována velmi často, na Karlovarsku dokonce snad vždy.

Dále se zákonem upravuje statut škol. Náklady osobní i věcné ponese země (tedy stát). Školy nepodléhají místním ani okresním školním radám. „Ani obce, ani okresy, ani místní, ani okresní školní rady nejsou jakýmikoliv ineteresenty ve příčině zřízení těchto škol.“ (§6) Toto nařízení mělo ten účel, aby se německá většina nijak nepodílela na správě a nemohla ovlivňovat život českých menšinových škol.

Stát oprávněně očekával problémy se získáváním školních budov. Proto nalézáme v zákoně i paragraf týkající se soukromého majetku, jenž říká, že každý vlastník reality ji musí poskytnout škole, pokud to neohrožuje jeho bydlení nebo živnost. Stát i země mohou i vyvlastňovat – staveniště i již postavenou budovu. Téměř vždy byl problém s umístěním, „mnohé školy byly nastěhovány do hostinců, do výčepen nebo do sálů. Byly některé menšinové školy, které byly kolik tříd tolik různých budov. Ve školním roce 1927-28 má pouze 341 škol definitivní umístění.“ (Doležal 1964, s. 26)

Nařízením ministerstva školství a národní osvěty (MŠaNO) je upravena vyučovací povinnost učitelů, správců a ředitelů škol. Plný úvazek učitele na obecné škole byl 28 hodin, na měšťanské pak 24. Úvazek správce záležel na počtu tříd. V jedno a dvoutřídce učil

24 hodin, při třech třídách 22, čtyři třídy znamenaly 20 hodin, v pěti až sedmitřídní škole 18 a bylo-li ve škole nad 7 tříd, pak byl plný úvazek 17 hodin. Přímá pedagogická činnost ředitelů měšťanských škol byla výrazně kratší. V trojtřídní škole učil 12 hodin, 4-8 tříd znamenalo desetihodinovou vyučovací povinnost, která se při počtu tříd vyšším než osm snižovala na 8 hodin týdně. (Polánek, s. 57)

Menšinové školy se zakládaly ve vysokém tempu. Koncem roku 1923 již pracovalo 663 obecných a 96 měšťanských škol, v roce 1928 965 obecných škol s 1770 třídami a 43.712 dětmi a 155 měšťanských škol se 660 třídami a 19 520 žáky. U obecných škol se z 80% jednalo o jedno a dvoutřídky. „Počet jejich sice velice vzrostl, jest však známo, že z valné části jsou chatrně vypraveny a bídně umístěny." (Čapek, s. 62) Vznikají ale i německé menšinové školy v převážně českém území. Do roku 1930 jich bylo zřízeno 20, ve Slezsku navíc pracovala i jedna škola polská. (Čapek, s. 63)

Rozvoj menšinového školství byl rychlý i na Karlovarsku, kde v roce 1918 ještě žádná česká škola nebyla a ve školním roce 1927/28 již výuka probíhala na 48 obecných a 5 měšťanských školách, jež navštěvovalo 2181 dětí. (Čondl, s. 69) Zápisy měly být prováděny bez nátlaku na rodiče, zejména sociálně slabší.

Dohled nad školami měli inspektoři pro menšinové školy přímo podléhající MŠaNO, pro něž byly zřízeny i zvláštní inspektoráty. Zprvu jich bylo 13, v roce 1928 už 21, jeden z nich se sídlem v Karlových Varech. Spadaly pod něj politické okresy Jáchymov, Kadaň, Loket, Nejdek, Teplá, Karlovy Vary a Žlutice[6] .

Z archivních zápisů zjišťujeme, že dne 19. července 1926 dochází ke střídání na postu inspektora menšinových škol. Stávající inspektor Josef Bayer stává se inspektorem v okresech Duchcov, Most a Teplice. Jeho měsíční příjem má činit 6.000 Kč jako diety a cestovné a 3.000 Kč

[6] Věstník MŠNO, 1929, roč. 11, sešit 11, s. 330.

skládající se z platu a zvláštní odměny. Na jeho místo nastupuje Ludvík Tayerle, do té doby ředitel Měšťanské školy s českým jazykem vyučovacím v Kamenném Šenově. Do sféry jeho vlivu budou patřit okresy Aš, Cheb, Falknov (až od roku 1945 Sokolov), Jáchymov, Kraslice, Mariánské Lázně, Nejdek, Teplá, Karlovy Vary a Žlutice. Zřejmě vzhledem k tomu, že je na svém postě nováčkem, činí jeho příjem jen 6.000 + 2.400 Kč.[7]

Následujících několik odstavců je napsáno s pomocí publikace K. A. Polánka věnované menšinovým školám, o níž se blíže zmiňuji v úvodu. Na začátku autor připomíná právní náležitosti: že je pro založení menšinové školy třeba alespoň 20 dětí, že dozor nese stát atp. Autor dále připomíná, že vést kroniku je povinností ještě podle rakouského zákona, jak ji vést upravuje výnos Zemské školní rady ze dne 3. února 1892 č. 28 633.

Školní matriku vede školní rada německá; česká škola jí dá oklikou vědět, kdo ji navštěvuje, aby rodiče nebyli pohnáni před soud.

„Minimální požadavek jest, aby pro jednotřídní školu obecnou byla opatřena dostatečně velká a světlá učebna, kabinet, byt pro správce školy (1 kuchyně a 2 pokoje). Vedle toho potřebuje škola část půdy, místnost na uhlí a dříví, školní cvičiště a zahradu a záchody." (s. 21)

Dále autor přesně vypočítává na více než sedmi stranách všechny pomůcky, jimiž musí být škola vybavena, a to až do nejmenších detailů: knihy, mapy, tabule, houba, počítadla, učebnice, mikroskopické preparáty (např. zákožka svrabová, roztoč sýrový), lihové preparáty (pijavka koňská). Neopomíná ani přesný seznam knih učitelské a žákovské knihovny.

V kapitolce „Účtování" se dozvídáme, že správu budov menšinových škol má podle nařízení ministerstva veřejných prací z 11. června 1923

[7] SOKA Karlovy Vary, Fond OkÚ Karlovy Vary, karton 82

čj. 6-1984/1 zemská správa politická. I zde se zachází do největších podrobností: „Komíny - čištění. Placení účtů kominíkům za čištění komínů v budovách školních děje se ze zálohy zemské správy politické na správu státních budov na účet kapitoly XX. státního rozpočtu." (s. 48) A dále: „Odměna za vyučování náboženství jest za jednu hodinu na obecné škole 5,70 Kč, na měšťanské škole 6.80 Kč."

Z následující poznámky jsme ujištěni o tom, že Polánek je s problematikou práce učitele v pohraničí skutečně dobře obeznámen. Upozorňuje totiž budoucí správce, že: „Mnoho dětí v české škole neumí česky, takže je záhodno zřizovat pro ně jazykové kurzy, kde si povídají a tím cvičí výslovnost, gramatiku atd." (Polánek, s. 80) Jisté je, že práce učitele nebyla nijak snadná. R. Houska, řídící učitel v Rybářích uvádí: „Mnohé děti se znají jen s Němci, a tak dítě přichází do školy s nepatrnou znalostí mateřského jazyka, nebo s žádnou. Dovedete si představiti tu ohromnou práci s tímto materiálem?"[8] E. Čapek navrhuje „zákonem zakázat přítomnost ne-česky mluvících dětí na menšinových školách. Co má si učitel počít, když má ve třídě pět, šest dětí, které nerozumějí skoro česky?" (Čapek, s. 63)

Ne všude se setkalo založení české menšinové školy s pochopením ze strany německého obyvatelstva, místy byly dokonce zaznamenány nepokoje. V denním i krajinském tisku se podle sdělení představitele Zemské školní rady Schlindenbucha objevují zprávy o potížích, se kterými je tu a tam spojeno otevření české školy, místy prý dochází dokonce ke srážkám. Zprávy v německém tisku žalují, že: „v některých místech jsou zavírány školy německé, ačkoliv počet dítek na nich je prý větší, nežli na školách českých současně otevíraných".[9]

Například v Drmoulu u Mariánských Lázní byla vyvěšena tato vyhláška: „Ve dnech 27. a 29. června 1925 jest zápis do všech škol.

[8] Severozápad, 1923, roč. 1, č. 2, s. 2.
[9] SOKA Karlovy Vary, Fond OkÚ Nejdek, karton 122

Zločinu se dopustí, kdo dá zapsati a bude posílati své dítko do české školy.“[10] Dne 21. června navíc proběhla i slavnost slunovratu místního turnerského spolku Jahn, „ [...] kde učitelé bez místa F. Rauner a A. Pavlík měli vést protistátní řeči. Na konci slavnosti měly děti pronášet přísahu: ´Přísahám, že nepůjdu do české školy.´“[11]

Činnost českých škol v pohraničí se neomezovala jen na vlastní výchovně vzdělávací práci zacílenou na děti. Školy byly zároveň i kulturními a osvětovými centry. Pořádaly kulturní představení, přednášky, a vůbec organizovaly Čechy žijící v okolí. Mimo jiné zajišťovaly například kurzy češtiny pro státní úředníky. Například v Nejdku začal kurz v únoru 1934. Přihlásili se tři úředníci z okresního úřadu, dva z berní správy, jeden z berního úřadu a deset z města Nejdek včetně pošty. Platili 3 Kč za lekci, která byla jednou nebo dvakrát týdně, přičemž veškeré peníze náležely učiteli.[12]

Práce menšinových škol na Jáchymovsku

Na Jáchymovsku byly mezi válkami založeny dvě měšťanská školy v Jáchymově a v Nejdku a pět obecných škol v Potůčkách, Ostrově, Nejdku, Jáchymově a v Perninku. Počet zpráv o nich, které se do dnešních dnů dochovaly, je velmi různý. Zatímco o škole v Potůčkách se autorovi podařilo získat jen pár kusých informací a o škole v Jáchymově si můžeme přečíst pouze několik stránek ve výroční brožuře o městě z roku 1938, v ostrovské a perninské škole se dochovaly kroniky, jež jsou důležitým a bohatým zdrojem poznatků. Nejméně se podařilo zjistit o škole v Nejdku, jejíž existence je patrná pouze ze zápisu o založení školy v Potůčkách a z několika řádků vzpomínek J. Vágnera uveřejněných v Nejdeckém zpravodaji. Kronika nejdeckého ústavu neexistuje, či alespoň o její existenci nejsou zprávy.

[10] SOKA Karlovy Vary, Fond OkÚ Karlovy Vary, karton 84
[11] SOKA Karlovy Vary, Fond OkÚ Karlovy Vary, karton 84
[12] SOKA Karlovy Vary, Fond OkÚ Nejdek, karton 142

V nejbližším okolí Karlových Varů je za první republiky založeno celkem osm menšinových škol, a to v následujících obcích: Rybáře (1919), v roce 1925 i měšťanská škola, Ostrov nad Ohří (1926), Sadov (1928), Dvory (1934), Tašovice (1934), Doubí (1935), Stará Role (1935), Bohatice (1937).

Nejdek

Nejdecká Menšinová škola s českým jazykem vyučovacím byla založena jako první na Jáchymovsku. Nezachovala se její kronika, ani v okresním archivu není možné nalézt mnoho informací. Zemská školní rada již 10. září 1919 plánuje zřídit v Nejdku jednotřídní školu, a to ihned k počátku školního roku 1919/20. „V Nýdku se zjistilo cca 30 dítek českých."[13] Rozhoduje se o jejím umístění, v úvahu připadá budova místní německé obecné školy, tzv. nový zámek, dále „Mädchenheim" a kolonie místní továrny Norddeutsche Wöllkammerei und Kammgarnspinerei. S obcí měla být projednána i otázka propůjčení školního zařízení, nábytku a inventáře vůbec. Důvěrníkem rodičů byl lesní rada ing. Jindřich Hain.

Z tohoto důvodu byla zřejmě později škola umístěna v budově Lesní správy čp. 550, v dnešní ulici Bratří Čapků. Založena byla nakonec až v lednu 1920 pro 32 dětí[14]. Řídícím učitelem byl p. Pour, učitelé pí Nováková a p. Kubec, dozírat měl okresní školní inspektor v Mělníku Jaroslav Chvátal. Později byla škola dvoutřídní, umístěná v dnešním Domě firem (do roku 1989 Dům Pionýrů). V září 1934 byla přemístěna, již jako pětitřídní, do budovy někdejší nemocnice a nynější zvláštní školy v ulici U Jeslí (Vágner). V září 1936 byla připojena škola měšťanská, jejímž ředitelem byl František Rajman [15].

[13] SOKA Karlovy Vary, Fond OkÚ Nejdek, karton 122
[14] SOKA Karlovy Vary, Fond OkÚ Nejdek, karton 121
[15] SOKA Karlovy Vary, Fond OkÚ Nejdek, karton 121

Jáchymov

Druhou školou pro Čechy byla Menšinová obecná škola s českým jazykem vyučovacím v Jáchymově. Stalo se tak „přičiněním ministerského rady Dr. Moravce z Prahy dne 17. října 1921." (Pečinka, s. 31). O práci školy píše ředitel školy Bedřich Pečinka ve stati nazvané „České školství v Jáchymově", jež je součástí brožury vydané ke 20. výročí vzniku Československa. Škola byla na počátku své existence jednotřídní, správou byla pověřena R. Hrušková. Nouzově byla umístěna ve 2. patře II. německé školy obecné. Třída, která původně německé škole sloužila za kabinet, nevyhovovala, nebylo osvětlení. V září 1926 bylo do OŠ zapsáno 31 dětí a dosavadní třída nedostačovala. „Lavice jsou od tabule školní pouze 90 cm vzdáleny."[16] Dnem 1. září 1924 převzal řízení školy autor statě B. Pečinka. Na začátku školního roku 1927/28 byla při obecné škole otevřena druhá, o rok později i třetí třída.

Ve stejné budově byla 1. ledna 1926 umístěna i mateřská škola, již zřídila Národní jednota severočeská v součinnosti s Ústřední maticí školskou. Ředitel OŠ žádal okresní školský výbor v Jáchymově o přidělení místnosti „jež by byla vhodná k umístění opatrovny" 4. září 1925. O její zřízení měli zájem rodiče 17 českých dětí.[17] Mateřská škola byla postátněna 1. února 1928. Pro nedostatek místa byla později umístěna v městském chudobinci, „v místnosti k účelům školním naprosto nevhodné, i po stránce hygienické závadné" (Pečinka, s. 32).

Místní obyvatelé české národnosti chtěli získat pro školy novou budovu. 7. července 1929 se konalo místní šetření za účelem shlédnutí čtyř pozemků vytipovaných ke stavbě nové školní budovy.[18] Nakonec byl pro ni určen pozemek nad hřbitovem, tzv. Šindlerovo odvaliště.

---

[16] SOKA Karlovy Vary, Fond OkÚ Jáchymov, karton 110
[17] SOKA Karlovy Vary, Fond OkÚ Jáchymov, karton 110
[18] tamtéž

Vyhotoveny byly stavební plány, ale stavba nebyla zahájena. Stav byl tím vážnější, že děti zatím obecné škole odrůstaly a bylo nutno pomýšlet na zřízení školy měšťanské. Jelikož ke stavbě nedošlo, najalo ministerstvo pro školu obytný úřednický dům továrny na tabák čp. 885, jenž byl adaptován. Dne 26. listopadu 1933 byla zatímní budova slavnostně otevřena. V přízemí byla tělocvična, v prvním patře opatrovna, tři třídy, tři „záchody" a pisoir, kancelář a dva kabinety. V budově byl zřízen i byt pro učitele Pečinku, skládající se ze dvou pokojů, kuchyně a příslušenství a „byt pro školníka o jedné kuchyni a sednici". Celá oprava byla limitována částkou 10.000 Kč.[19]

Po adaptaci budovy mohlo tedy být požádáno o zřízení školy měšťanské. Ústřední matice školská zřídila ve školním roce 1933/34 soukromý kurs z učiva I. ročníku školy měšťanské pro 11-13 leté děti. Když pak 1. září 1934 byla státem zřízena nařízením s č.j. 101.047/33-I/33 v Jáchymově měšťanská škola, mohl být současně otevřen I. a II. ročník. Místo zde našel ředitel a tři učitelé. Ve školním roce 1935/36 otevřen III. ročník a příští rok i jednoroční učební kurs, tzv. IV. ročník. Během 16 let se z jednotřídky vyvinula plně organizovaná škola měšťanská čítající 7 tříd a 9 učitelů vyjma ředitele. Stav budovy ale nebyl ideální. Chybělo mnoho vhodných místností: kreslírna, rýsovna, tělocvična, dílna, hřiště, kabinety. Kromě materiálních nedostatků si ředitel B. Pečinka stěžuje: „ [...] musíme zápasit s nedostatečnou přípravou jazykovou, nedostatkem školních potřeb aj."

„Zemský školní inspektor, vládní rada Vojta Beneš vykonal inspekci v listopadu 1937. Místní školní výbor a rodičovské sdružení v součinnosti s učitelským sborem jsou povolány k hájení zájmů školy a péči o její rozvoj.

V budoucích letech se pomýšlí na stavbu nové školní budovy. Celkem již zde pracovalo 34 učitelů. Ředitelem obou škol je stále autor."

[19] tamtéž

(Pečinka, s. 33) Jáchymovská menšinová škola zanikla, stejně jako ostatní podobné organizace v regionu, na podzim 1938.

Několik dalších informací lze nalézt v příloze ke kronice poválečné jáchymovské základní školy. Ve zvláštní knize jsou shromážděny autobiografie prvních čtrnácti poválečných učitelů, které do ní vlastnoručně zapsali. Autorkou jednoho z životopisů je Božena Fenclová, která o sobě píše, že učila v Jáchymově už za první republiky, a to krátce ve školním roce 1932/33, „ [...] kdy trojtřídní česká škola byla v dnešní školní budově Popelkou. Nejhorší místnosti, které se daly špatně vytápět a kde bylo špatné osvětlení, byly dány Čechům k disposici. Když jsem se roku 1935 do Jáchymova vrátila, obecná škola a již i měšťanská byly umístěny v budově proti tabákové továrně, tam, kde dnes je měšťanská škola. Zde jsem učila až do doby plné neklidu, vzrůstu SdP[20], kdy v září 1938 musily ženy a děti opustiti Jáchymov, kde zůstali jen muži na strážích a k obraně hranic. Život učitele i život české menšiny byl tehdy životem lidí, kteří věděli, že jeden závisí na druhém, že všichni dohromady tvoří stát - naši milovanou republiku. Podle toho řídila se i práce učitelů, ztížená tím, že školu navštěvovaly děti Němců, kteří hleděli dosíci výhod (nadílky, ošacování apod.) Snad by stálo za zmínku, že okolí školy nazývali Němci ´českou vesnicí´."

Dle sdělení kronikáře obce Jáchymov Oldřicha Ježka je kapitolka ze sborníku spolu se zápisem B. Fenclové jediným známým zdrojem informací o jáchymovských menšinových školách.

Potůčky (Breitenbach)

Jako třetí v pořadí byla založena škola v Potůčkách, tehdy Breitenbachu. Ministerstvo školství a národní osvěty (podpis úředníka je nečitelný) píše 14. prosince 1921 přednostovi okresní politické správy v Nýdku (nyní Nejdek): „Hodlám zříditi v Breitenbachu českou školu

[20] Sudetoněmecká strana Konráda Henleina

obecnou jednotřídní, pro niž třeba bude učebny, kabinetu a bytu správce školy (alespoň o dvou místnostech).“ Česká obecná škola v Nejdku si žádá na pomoc Františka Hradeckého, ředitele dolů ve Zwittermühlu (Hájek, nyní již zaniklá osada u Potůčků) jako poradce a zástupce českých rodičů, neboť je znalý tamních poměrů.

22. prosince se sešla v 10 hodin komise k místnímu šetření, jež mělo vést k nalezení vhodných prostor pro zřízení školy. Rodiče však protestovali, neboť více dětí než v Brietenbachu žilo ve Zwittermühlu. Šetření ale proběhlo v nynějších Potůčkách.

Výsledný zápis informuje o domě čp. 14 Jana Schmucka, v jehož prvním poschodí jsou dvě místnosti, které po odstranění příčky mohly by sloužit jako učebna o rozměru 7.97 x 4.88 x 2.42 metrů. Místnost má sedm oken. Pozemek je dle komise dost velký ke zřízení záchodů. J. Schmuck je po dohodě ochoten pronajmout dům za 600 korun ročně. Asi o 150 metrů dále stál dům čp. 15, kde byl zjištěn pokoj 4.05 x 4.00 metrů, který by mohl sloužit jako byt pro učitele. Učiteli byl nakonec nabídnuto ubytování v čp. 13 u Arnošta Hahna 150 metrů od školy. Rozměr volné místnosti činí 5,2 x 3,9 x 2,7 m. Správcem školy by se měl stát svobodný učitel, dokud nebude nalezen vhodnější byt.

Pod zprávou jsou podepsány čtyři osoby: okresní komisař, stavební rada, ředitel dolů a správce české školy v Nejdku.

MŠaNO poskytuje 3. srpna 1922 6.700 Kč na adaptaci Schmuckova domu a povoluje tím přestavbu (výnos MŠaNO č.j. 39420). Celkový náklad činil podle rozpočtu výloh z 31. března 1922 10.600,- Kč, z toho vybavení třídy (včetně kříže a obrazu TGM) 3.500,- Kč. S adaptací je ale z neznámých příčina započato až po urgencích dne 31. října 1922, hotova má být podle plánu již 15. listopadu téhož roku. Vzhledem k tomu, že staviteli nebylo zaplaceno, se práce prodlužují a nový termín kolaudace je určen až na 18. květen 1923.[21]

[21] SOKA Karlovy Vary, Fond OkÚ Nejdek, karton 121

Ostrov nad Ohří

V Ostrově nad Ohří byla v červenci 1926 (dříve než obecná) založena mateřská škola pro české děti staré 3 - 6 let. Umístěna byla v ostrovském zámku, ze dvou místností jedna určena jako třída, druhá pak byt pro učitele.

Výnosem č.j. 63.938/26-7 ze 2. srpna 1926 rozhodlo MŠaNO o zřízení veřejné obecné školy s československým jazykem vyučovacím v Ostrově nad Ohří. Ježto se do ní zapsalo jen 26 dětí, bylo nutno uplatnit výjimku ve smyslu § 5 „Metelkova" zákona. Zajímavé ovšem bylo to, že ze 26 zapsaných bylo pouze 10 Čechů. Pro školu byly vyčleněny další dvě místnosti v zámku, jedna sloužila jako učebna, jedna jako kabinet. Byt správce byl ve městě, nájem hradil stát. Škola měla od počátku silně vlastenecký nádech, o čemž svědčí i první věty její kroniky:

„Po dobách staletého útisku českého živlu vůbec a ve zdejším kraji zvláště, kterýžto útisk neštítící se žádných zbraní vrhal české lidi hospodářsky zcela odvislé v náruč soustavné a plánovité germanisaci, nastal dnem 28. října 1918, kdy vláda vrátila se do rukou národa československého, kýžený obrat k lepšímu."[22]

Prvním správcem byl ustanoven B. Přibyl, jenž řídil školu až do školního roku 1935/36. Čechů nežilo v Ostrově mnoho, byli to zejména zaměstnanci železnice a pošty a jejich rodinní příslušníci. Děti docházely i z Moříčova, Dolního Žďáru a z Vojkovic. Významnější protesty proti založení školy zde, na rozdíl od některých jiných míst, zaznamenány nebyly, nadšeného přijetí ze strany německého obyvatelstva se ovšem škole také nedostalo. Správce školy si sice v zápisech z prvního školního roku stěžuje na nedostatek pomůcek, během několika měsíců

[22] Archiv ZŠ v Ostrově nad Ohří, Kronika menšinové školy obecné

však byla škola dovybavena a její vnitřní prostory byly lépe přizpůsobeny pravidelné práci.

Listujeme-li v kronice dále, dozvídáme se, že česká škola byla vybavena výrazně lépe než škola německá, navíc v ní žáci dostávali pomůcky zdarma. Významnou inovací byl rozhlasový aparát, který pro školní účely zapůjčoval ve třicátých letech druhý učitel Bajer. Navíc byl používán i přístroj pracující na principu zpětného projektoru.

Učilo se jen pět dní v týdnu. Volno bylo nejen v neděli, ale tzv. feriálním, tedy volným dnem, byl vyhlášen navíc čtvrtek. Vyučování probíhalo denně od 8 do 13 hodin. Kromě školních předmětů vyučuje se i náboženství v římsko-katolickém ritu, od školního roku 1931/32 nastupuje do služeb výuky i farář Církve československé husitské.

V ostrovských volbách v roce 1928 získali Češi zástupce v městském zastupitelstvu. To bylo pro menšinu velmi dobré, neboť ve smíšených územích musely místní úřady jednat česky pouze tehdy, byl-li v zastupitelstvu alespoň jeden příslušník české menšiny.

Ve školním roce 1927/28 vzrostl počet dětí na 33, byla tedy zřízena II. třída postupná. Důvodem byl fakt, že do jedné místnosti, která sloužila za třídu, se vešlo maximálně 30 dětí. Do I. třídy náleželi žáci z 1.-3. postupného ročníku, do II. pak žáci ze 4.-8. ročníku. Přichází i nový učitel – Ferdinand Sýkora. Ač řídící učitel zůstal v Ostrově deset let, post druhého učitele doznával častých změn.

V roce 1929 byla zřízena česká mateřská škola v blízkých Vojkovicích. Žákům obecné školy bylo nabídnuto stravování, konkrétně polévka za 75 haléřů denně.

Ve školním roce 1930/31 klesá počet dětí na 28. II. třída ale není zrušena, protože značná část žáků neovládá český jazyk. Od školního roku 1931/32 je vedena statistika, z níž vyplývá, že zhruba polovina žáků

mluvila plynně česky, třetina částečně a jedna šestina česky neuměla vůbec.

Ve třicátých letech doléhá na Československo hospodářská krize. Pohraniční oblasti byly postiženy zvlášť těžce, neboť téměř veškerá produkce tamních podniků, byla určena na vývoz, ten však byl během krize v obrovském útlumu. V oblasti Krušných hor strmě stoupala nezaměstnanost. Špatný stav ekonomiky se projevoval i na zdraví dětí. Lékařská komise zjistila, že 80% z nich trpí podvýživou, 86% chudokrevností. (Bartůňková, s. 35)

Přesto v Ostrově dochází k dalšímu rozvoji českého školství. Přispěl k tomu jistě i fakt, že B. Přibyl je zvolen do zastupitelstva obce. Vztahy s Němci jsou zřejmě bez větších konfliktů, jak praví kronika: "Práce učitele je akceptována i mezi Němci."[23] Přibylovou zásluhou se (teprve v roce 1934!) objevují na úřadech české cedule a Nádražní ulice je přejmenována na Masarykovu.

Na konci školního roku 1935/36 je ale B. Přibyl odvolán a přeložen do Holic na Pardubicku a druhý učitel Bajer do české školy v Rybářích. Do konce činnosti školy v roce 1938 se vystřídalo ještě 5 učitelů. V této době také roste touha místních Čechů po stavbě nové školní budovy. Současný stav je zřejmě neudržitelný. „Umístění školy je zdravotně nevhodné (tmavé, vlhké, chladné), chybí dostatečně velký kabinet, chybí dílny pro ruční práce, školní kuchyň, šatny, hřiště i zahrada, WC je ve špatném stavu a rodiče z těchto důvodů posílají děti do německé školy." Uvažuje se o domu Elyseum, o domech čp. 71 a čp. 290. V roce 1937 se navíc do zámku nastěhovala armáda, což k hladkému chodu školy jistě nepřispívalo.

Jen krátkou zmínku je možné věnovat Hroznětínské expozituře ostrovské menšinové školy, jejíž existence však trvala jen jeden školní rok – 1937/38 – a o níž máme jen velmi kusé informace, například že ji

[23] Archiv ZŠ v Ostrově nad Ohří, Kronika menšinové školy obecné

navštěvovalo jen 8-10 dětí. Založena byla k 1. září 1937 výnosem MŠaNO č.j. 75376/37-I/3 z 7. června 1937 [24].

Pernink

Ač v Perninku žilo téměř pouze obyvatelstvo německé, po vzniku Československé republiky v roce 1918 jsou na místa státních úředníků dosazovány především osoby české národnosti. Spolu s nimi se do příhraničí stěhovaly i jejich rodiny. Děti však německý jazyk neovládaly, musely tedy navštěvovat školu v blízkých Potůčkách, kde se vyučovalo v českém jazyce. Když počet česky mluvících dětí vzrostl, požádali počátkem roku 1934 rodiče (poštmistr, telegrafní dozorce a státní lesní) Ministerstvo školství a národní osvěty o zřízení školy s českým vyučovacím jazykem přímo v Perninku. Jejich žádosti bylo vyhověno výnosem MŠaNO ze dne 29. srpna 1934, č.j. 100.347/34-I/3, jímž byla zřízena jednotřídní obecná škola k 16. 10. 1934.

V Perninku se dochovaly všechny čtyři kroniky české školy, z nichž nejzajímavější a nejpodrobnější je jistě kronika první, psaná řídícími učiteli a po II. světové válce pak řediteli školy.

Zajímavé informace se však můžeme dozvědět i z kroniky obecní. Velké nesnáze například vznikaly při jednání o umístění školy. Jednou z možností bylo vzhledem k relativně nízkému počtu žáků (27) jejich umístění do jedné ze tříd školy německé, která tehdy nebyla plně obsazena. Německý ředitel však žádosti úřadů odmítl vyhovět a ve volných třídách zřídil kabinety pro různé sbírky. Tehdejší starosta města Franz Hofmann uvolnění třídy pro české děti podporoval, zastupitelstvo však bylo proti. Nakonec byl vybrán soukromý dům v Nádražní ulici čp. 302, jehož vlastníkem byla starostova sestra Emma, která bydlela pouze v prvním patře a přízemí uvolnila pro zřízení

[24] SOKA Karlovy Vary, Fond OkÚ Karlovy Vary, karton 80

školní třídy. Franz Hofmann byl Němec, ale sympatizoval, jako člen německé sociálně-demokratické strany, s Čechy.

Vzhledem k nevyhovujícímu stavu budovy bylo třeba provést řadu úprav a vyučování tak mohlo být zahájeno až 12. listopadu 1934.

Prvním učitelem a správcem školy byl ustanoven Jindřich Bušek (nar. 1908), který přišel do Perninku z Dvorů u Karlových Varů. Jediná třída měla 27 dětí. Práce s nimi byla velmi namáhavá, jak zaznamenává v zápise do kroniky sám Bušek. Většina dětí pocházela ze smíšených manželství a narodila se až v pohraničí, mnohé děti tedy neovládaly vyučovací český jazyk zrovna nejlépe.

1. prosince začal ve škole hospitovat kandidát učitelství Karel Jiskra, syn místního lesníka, což mu umožnilo povolení školního inspektora z Karlových Varů. Inspektor Ludvík Tayerle se poprvé ve škole objevuje již 22. 1. 1935. Během prvního školního roku musela být škola dvakrát uzavřena – 1. - 18. 3. kvůli blíže nespecifikované „nakažlivé nemoci", 1. - 11. 6. kvůli záškrtu.

První školní rok byl ukončen 28. června 1935 stručným proslovem Jindřicha Buška o významu svátku Jana Husa a dále „...děti byly poučeny, jak se mají chovat o prázdninách, a dány jim pokyny, čeho si mají všímat v přírodě"[25], jak píše sám učitel.

31. srpna 1935 Jindřich Bušek odchází z neznámých důvodů, zřejmě na vlastní žádost, z Perninku a na jeho místo přichází nový správce Josef Klobouček. Ve školním roce 1935/36 nastoupilo 22 žáků. Během roku jsou v kronice zaznamenány četné oslavy, např. u příležitosti výročí narození Tomáše Garrigua Masaryka, státních svátků, zvolení prezidenta Beneše. 30. března probíhá druhá inspekce Ludvíka Tayerleho.

Školní rok 1936/37. Školu navštěvuje stále 22 dětí. Jako každoročně je uspořádána vánoční školní besídka. Chudé české děti dostaly

[25] Archiv ZŠ Pernink, Kronika Menšinové obecní školy v Perninku, I. díl

pod stromeček 11 kabátů a 5 párů bot. Kromě toho bylo rozdáno za 500 Kč cukru, mouky a sádla. V dubnu opět inspekce z Karlových Varů.

Na počátku dalšího školního roku přichází již třetí učitel v řadě během čtyř let – Antonín Košler. Zapsáno je 18 žáků, 10 chlapců a 8 dívek. Ve městě je zřízena také mateřská škola pro 21 dětí, z toho 13 českých. Čtvrtý rok života školy je poznamenán mnoha událostmi. Že škola získává rozhlas, je poměrně podružná záležitost. Důležitější je, že – jak píše A. Košler: „Češi prožívají v druhé polovině roku těžké chvíle. Němečtí obyvatelé začínají projevovat nepřátelství vůči všemu českému.“[26]

Do nového školního roku 1938/39 je zapsáno pouhých 11 žáků. Tímto přípisem se kronika na 7 let odmlčuje. Na další straně následuje tento text: „Po dobu okupace byla tato kronika v tajném opatrování u p. Fr. Hofmanna z Perninku, Němce, příslušníka bývalé NSD[27], který kroniku po revolučních dnech květnových 1945 předal stanici SNB v Perninku a která byla pak v měsíci září 1945 velitelem stanice št. strážm. Krátkým předána správě školy.“ [28]

Činnost české školy se tedy na dobu okupace přerušila, o dění na škole německé toho není mnoho známo, neboť veškeré kroniky a záznamy se ztratily během konce II. světové války.

Všechny menšinové školy s československým jazykem vyučovacím, které pracovaly na Jáchymovsku, ukončily svou činnost na podzim 1938, kdy byly příhraniční oblasti Československé republiky postoupeny Německé říši. Krátce před podepsáním Mnichovské dohody se dozvídáme o přepadení Obecné školy s českým jazykem vyučovacím ve Staré Roli. „V noci z 12. na 13. září 1938 byla přepadena zdejší škola příslušníky

[26] Archiv ZŠ Pernink, Kronika Menšinové školy v Perninku, I. díl
[27] Německá strana sociálně demokratická
[28] Archiv ZŠ Pernink, Kronika Menšinové školy v Perninku, I. díl

strany SdP. Bylo rozbito 55 okenních tabulí, 3 obrazy presidenta republiky a ukradeny 2 emailové štíty návěstní. V učebnách byly nalezeny kameny, podlaha a okna znečištěna blátem. Správce žádá náhradu způsobené škody ve výši 1.036 Kč (podpis nečitelný)[29]. Z ostatních škol se zprávy o podobných incidentech nedochovaly, šlo tedy zřejmě o ojedinělou akci.

Cesta k mnichovské dohodě

Vztahy mezi Čechy a Němci se začaly přiostřovat ve 30. letech po nástupu Adolfa Hitlera k moci. Představitelé Říše přesvědčovali sudetské Němce, že jsou v Československu jako menšina utlačováni, český stát je chce poškodit a nechce se o ně postarat. Není účelem této práce zkoumat, která strana situaci zapříčinila. Jisté je snad jen to, že na národnostní problémy českého pohraničí nelze nahlížet striktně černobíle, jak tomu u nás bylo často činěno v minulých letech.

Rozpory mezi státem a německou menšinou negativně ovlivnila také hospodářská krize, jež postihla Evropu a USA po roce 1930. Jelikož v českém pohraničí byl soustředěn průmysl orientovaný zejména na vývoz, který však v důsledku krize značně upadal, stoupal počet nezaměstnaných v Sudetech více, než ve vnitrozemí. Když bylo v převážně německy mluvících oblastech 19% nezaměstnaných, ve vnitrozemí dosahoval jejich počet k 11%. O něco později se poměr změnil na 15% ku 5%. Pokud bychom srovnali počty nezaměstnaných v pohraničí a vnitrozemí dnes, přišli bychom zřejmě k velmi podobným údajům. Jaké jsou důvody tohoto stavu, necháme na ekonomech, že však výše uvedená čísla vedla k nepokojům, je pochopitelné. Velmi pečlivě se zkoumaly také veřejné soutěže na státní zakázky, o nichž bylo často tvrzeno, že jsou v mnohem větší míře zadávány firmám českým než německým.

[29] SOKA Karlovy Vary, Fond OkÚ Karlovy Vary, karton 80

Německá protičeská agitace probíhala především pomocí tisku a rozhlasu. Rozhlas se stal ve 20. letech velmi důležitým médiem, československí představitelé ale jeho možnosti značně podcenili.

Rozhlas začal veřejně vysílat v ČSR až v roce 1923, o dva roky později koupil stát 51% většinu v dosud soukromé vysílací společnosti. Ministerstvo pošt, do jehož kompetence rozhlas spadal, se soustředilo na technickou a finanční stránku vysílání, obsah nechalo na rozhlasové společnosti Radiojournal. Pro celé území Čech vysílala jediná stanice, bylo tady nasnadě, že jistý podíl času získají relace pro německy hovořící občany státu. Proto započala na počátku října společnost Urania připravovat třikrát týdně 30 minut a později denně jednu hodinu vysílání pro Němce (asi 10% vysílacího času). Ti si však stěžovali, že příjem není v pohraničí kvalitní, navíc redaktoři používali pražskou němčinu „Bühnendeutch". Konečně fakt, že vedoucí Uranie Oskar Frankl byl Žid, zřejmě také poslechovost příliš nezvýšil. Náplň relací byla neutrální, často se do éteru pouštěla jen hudba. Až těsně před podepsáním Mnichovské dohody, v květnu 1938, byla zřízena německy vysílající stanice s názvem „Mělník". Tato stanice již byla v Sudetech slyšitelná lépe, nebylo to ale na dlouho.

Němcům v pohraničí, kteří tvořili asi jednu třetinu rozhlasových koncesionářů, nezbylo nic jiného, než poslouchat německé stanice. Říšský státní aparát využil příležitosti, na rozdíl od československého, a dlouhodobě a s plným nasazením používal rozhlasu pro státní propagandu a tzv. „volksdeutsche Mission" (národní německou misii). Nejvyšší poslech měly stanice Lipsko a Vratislav, speciálně zaměřené na Němce mimo Říši. (srv. Klášterková)

Pohraničí po září 1938, školství za II. světové války

Podpisem Mnichovské smlouvy v září 1938 došlo k postoupení českého pohraničí, tzv. Sudet, Německé říši. Byla vytvořena Sudetská župa, náležející Německu, jež se skládala ze tří krajů: Opavského, Ústeckého a Chebského. Mnoho Čechů žijících na tomto území muselo narychlo opustit své domovy. Jednalo se zejména o státní úředníky, intelektuály a ty, kteří se aktivně zapojili do protestů proti nacistickému zřízení v Německu a jeho prosakování do Československa. Mezi roky 1930 a 1939 se snížil počet českého obyvatelstva na území pozdější Sudetské župy z 577 tisíc na 291 tisíc, počet Němců naopak vzrostl z 2.505 tisíc na 2.640 tisíc. (Bartoš 1986, s. 150) Většina Čechů žila v Opavském kraji (160 tisíc, což tvořilo 19,8 % obyvatelstva), o něco méně v Ústeckém kraji (112 tisíc, 8,5 %), nejméně pak v kraji Chebském (15 tisíc, 1,8 %).

Karlovy Vary a jejich okolí spadaly pod správu Chebského kraje. Během okupace nedošlo zřejmě na Karlovarsku k žádným případům hrubého násilí na českých občanech. Z odpovědí na dotazníky pro místní stanice Sboru národní bezpečnosti (SNB) v okrese Karlovy Vary vyplývá, že v obvodu žádné z tehdejších stanic SNB „nebyla zjištěna zvěrstva spáchaná Němci v období okupace“.[30]

Školství v protektorátu a v pohraničí se vyvíjelo podobně, můžeme ale zaznamenat drobné odlišnosti. V protektorátu byly v roce 1939 uzavřeny všechny vysoké školy, střední školy, přeměněné na hlavní, byly omezovány. Humanitní školství bylo redukováno, měšťanské školy se staly přísně výběrovými a obecné byly přeměněny na osmitřídní. Osnovy mnohých předmětů byly deformovány, to se týkalo zejména dějepisu. Byla zavedena šestistupňová hodnotící škála a konečně i učitelé

[30] SOKA Karlovy Vary, fond ONV Karlovy Vary, karton 166

museli popřít stanoviska a názory, které do té doby zastávali. (Bartoš 1986, s. 100).

Na území okupovaném Němci po 30. září 1938 zůstaly otevřené některé české obecné školy, zatímco české školy vyšších stupňů byly uzavřeny. Činnost měšťanských školy byla ukončena v květnu 1941 s tím, že stávající žáci je mohli dokončit, ale noví žáci již nenastoupili a museli pokračovat v šestých a vyšších třídách obecných škol. (Zimmermann, s. 259) České mateřské školy byly vůbec zrušeny, mateřské školy byly totiž chápány jako základní článek výchovy v nacistickém pojetí. Naopak německé školky dosáhly značného stupně rozvoje. Zavřeny byly téměř všechny menšinové obecné i měšťanské školy. Zde si musíme uvědomit, že velká část českých dětí, pro které byly zřízeny, odešla do vnitrozemí.

České školy byly zachovány jen v oblastech souvislejšího českého osídlení, např. na Opavsku, v okolí Zábřehu, Bílovce, Nového Jičína, Jilemnice nebo Českého Dubu. V Podkrušnohoří, kde bylo české obyvatelstvo sice početné, ale rozptýlené, zanechali Němci pouze jednu českou školu v Mostě. (Bartoš 1986, s. 101) České obecné školy byly v Sudetech zachovány po celou dobu okupace, i když nacisté neměli v tomto směru zcela jednotnou linii. Přesná čísla o jejich počtu nejsou známa. Podle odhadů fungovalo ve školním roce 1940/41 celkem 290 obecných škol, v nichž se vyučovalo česky, s 32.000 žáky v 809 třídách. Bylo zdůrazňováno, že se nejedná o školy české, ale jen o školy s českou vyučovací řečí. (Bartoš, s. 101)

Ke změnám došlo i na školách německých, které se musely přizpůsobit situaci v Říši. Měšťanky byly změněny na Hauptschule, gymnázia na Oberschule. Vedení sudetských škol neslo změny nelibě, neboť považovalo své školství za lepší, než říšské. Docházelo proto k bouřlivým diskuzím mezi pedagogickými odborníky. (Zimmermann, s. 382)

Během války byly několikrát změněny osnovy českých škol v zabraném území. Cílem veškeré práce škol měla být výchova nekonfliktních a nekvalifikovaných dělníků. Důraz byl tedy kladen zejména na praktické předměty, počty, přírodopis, tělesnou výchovu, ruční a domácí práce. Ve vlastivědě se žáci zabývali hlavně nejbližším okolím obce, v níž byla škola umístěna. Výuka dějepisu byla zaměřena na dějiny Německé říše po roce 1918 a na německý nacionální socializmus, v roce 1942 byl dějepis úplně zrušen. Němčině se vyučovalo nejprve od II. třídy 1 hodina týdně, ve III. třídě 3, ve vyšších ročnících pak 4 hodiny týdně. Od roku 1942 se němčině vyučuje již od první třídy 3 hodiny týdně a počet hodin vzrůstal s věkem dětí až na 8. Naopak se snižovala týdenní dotace češtiny z 8 na 5 hodin týdně. Nové učebnice neexistovaly, používaly se prvorepublikové knihy, ve kterých se „nevhodné" texty začerňovaly nebo se slepovaly celé stránky k sobě.

Správci českých škol měli být němečtí učitelé znalí češtiny, popřípadě byly tyto školy zařazeny vůbec pod správu německých škol. Záměr s německými učiteli však nevyšel, německých učitelů bylo, kvůli službě v armádě, málo a těch, kteří by navíc uměli česky, ještě méně. Většinou byli tedy správci i učitelé Češi, skládali ale povinné zkoušky z němčiny a museli mít árijský původ. (Bartoš 1986, s. 105) Vzhledem k tomu, že v Sudetské župě téměř zcela chyběla česká akademická a hospodářská elita a střední vrstva nebyla příliš silná, zatímco relativně mnoho bylo rolníků a dělníků, tvořilo české učitelstvo hlavní intelektuální sílu v zabraném území.

Některé české děti ze Sudet dojížděly za vzděláním do protektorátu, to jim bylo ale úřady ztěžováno. (Doležal 1996, s. 65) Postupem času bylo dojíždění zakázáno vůbec. Pro české děti, žijící v obcích bez českých škol, tak zůstaly pouhé dvě možnosti: buď se i s rodiči mohly přestěhovat do protektorátu nebo byly nuceny navštěvovat školy německé. V roce 1941 chodilo 32.885 dětí s oběma českými rodiči a 9.887 dětí

ze smíšených manželství do německých obecných škol, do německých měšťanek pak 890 dětí českých rodičů a 970 ze smíšených rodin. U vyšších stupňů vzdělání byla situace mnohem nepříznivější, do vyšších všeobecných i odborných škol chodilo jen 395 dětí, jež měly alespoň jednoho rodiče Čecha.

Do měšťanských a vyšších škol mohli být přijímáni jenom ti žáci, kteří uměli německy a u nichž byly rasové a politické předpoklady, že se brzy poněmčí. Adepti na vstup do německých škol byli fotografováni a zkoumáni, jsou-li pro výchovu v německých vzdělávacích institucích rasově vhodní. (Zimmermann, s. 385)

Před odsunem

Po obsazení Sudet, pozdějším vzniku Protektorátu Čechy a Morava na jaře 1939 a po vypuknutí II. světové války 1. září 1939 se začalo na československé, evropské i celosvětové úrovni uvažovat o tom, co se po vítězství spojenců stane s německou menšinou, která byla přítomna v mnoha zemích. Nejen u nás, ale například i v Polsku a ve Francii. Brzy se objevuje termín "transfer" pro označení vysídlení Němců (a Maďarů) z Československa a jiných států. V pozdější době se namísto "transfer" začalo užívat termínu "odsun". Prezident v exilu Edvard Beneš už v roce 1939 uvažoval o poválečném vystěhování Němců za hranice. (Seibt, s. 323)

Připomeňme si, že ve 30. letech žilo na území Československé republiky asi 3,1 milionů Němců. Jejich počet během války kolísal v důsledku odchodů mužů na frontu na jedné straně a příchodem uprchlíků z frontového území, popř. státních říšských úředníků na straně druhé. Výkyvy ale nebyly nijak významné a po konci války měl náš stát kolem 3,1 milionů německých starousedlíků a dalších zhruba 300 - 400 tisíc německy hovořících uprchlíků. (Staněk 1996, s. 20)

O tom, že budou Němci po válce tak či onak z republiky vystěhováni, nebylo sporu již na počátku 40. let. Otázkou zůstávalo, kolik Němců bude muset odejít, kolik jich bude moci zůstat a jaké mantinely budou pro zůstavší nastaveny. Ponechají se otevřeny německé školy? Bude občanům, hlásícím se ke svému německému původu, povolen volný pohyb? Nebo se zřídí internační tábory? Míra jejich svobod byla dlouho neznámá. Pro ilustraci uvádím části několika dokumentů, týkajících se plánovaného odsunu, vzhledem k tématu práce zejména těch, které se týkají poválečného vzdělávaní německých dětí.

V roce 1941 E. Beneš uvažoval v depeši pro úvod k Atlantické chartě o dvou variantách postupu při odsunu. První byla tzv. „maximální varianta", čili zachování historických hranic českých zemí při vystěhování všech Němců, druhou „minimální varianta", tedy zbavení se alespoň milionu Němců i za cenu ztrát malých území. (Vondrová, s. 113-114)

Většina exilových představitelů československého státu se jednoznačně přiklání k transferu co nejvyššího počtu osob. F. Černý varuje ve studii z roku 1941 o problematice Němců v ČSR: „Požadavek historických hranic automaticky ovšem staví problém co s Němci ve změmčeném území. Ponecháme-li německé menšiny, byť bychom jim nepovolili žádné německé školy, ani soukromé, vychovávali bychom si přesto nové veliké nebezpečí, které by se objevilo v celé své síle za několik let." (Vondrová, s. 140)

Na podzim 1941 již existuje Desetibodový plán Edvarda Beneše k transferu sudetských Němců z Československa, kde se mimo jiné praví o jeho budoucím uspořádání: „Stát bude národní stát československý. Menšinoví občané budou mít všechna individuální práva občanská, nebudou však pokládáni zákonně za kolektivum národnostní a politické.

Školy vydržované státem budou jen československé a ukrajinské. Vyňaty z této zásady mohou být jen obecné školy německé." (Vondrová, s. 264)

V Návrhu řešení menšinové otázky v ČSR, sepsané v květnu 1944, uznává její autor Jaroslav Císař jen dvě možná řešení pro Němce žijící na českém území:

1) Transfer
2) Dobrovolnou asimilaci, která znamená „upřímné rozhodnutí dospělých členů menšiny obětovat politický obsah němectví, v němž je jazykový a kulturní obsah jen druhořadou implikací"... tzn. „ [...] vzdát se pro potomstvo jazykových práv, zvláště však škol a jazyka menšiny a loajálně děti vychovávat [...] v duchu a jazyku státním". A dále: „ [...] pro nedospělé děti těch, kdo se chtějí vystěhovat, budou udržovány německé (maďarské) nižší školy po dobu přibližně rovnou lhůtě jejich odchodu". (Vondrová, s. 274)

Exilová vláda počítala ještě v roce 1944 s tím, že německé děti budou navštěvovat školy s českým nebo slovenským vyučovacím jazykem, kde by se ovšem mohly učit také své mateřštině. Připomínala se možnost zřídit státem placené kurzy, v nichž by německá mládež získala nejdůležitější poznatky o německé kultuře. (Staněk 1991, s. 32) V memorandu z listopadu 1944 se ještě uvažuje o tom, že dětem z čistě německého prostředí by mělo být alespoň v první generaci umožněno všeobecné vzdělání v mateřštině, vláda ale pokládala za nebezpečné dát Němcům opět menšinový statut. (Staněk 1991, s. 45) Později se náhled na elementární vzdělání německých dětí mění. Proto zřejmě v Návrhu programového prohlášení nové československé vlády, tzv. Košickém vládním programu Národní fronty Čechů a Slováků, čteme v oddílu XV.: „Zavřeny budou všechny německé školy v českých a slovenských městech [...] Také německé učitelstvo obecných a středních škol bylo

z hlavních opor hitlerismu a henleinismu v našich zemích, a protože je to zjev masový, budou – až do konečného rozhodnutí o německé otázce – vůbec uzavřeny všechny německé školy." (Košický vládní program, s. 32-35)

Prezident Beneš chápal vysídlení většiny německých obyvatel jako jeden z nejdůležitějších předpokladů úspěšné výstavby poválečné republiky. Otevřeně vystupoval s názorem, že zbytkům Němců nebude zaručena žádná menšinová ochrana. (Staněk 1993, s. 54) Ta existovala – alespoň na papíře – jen do vydání nové ústavy z 9. května 1948. V komunistické ústavě není pojem národnostní menšina ani jednou použit, s menšinami se zkrátka vůbec napočítalo, natož aby jim byla přiznávána nějaká práva. Rezignace na garanci menšinových práv se projevila i v běžné praxi úřadů. Společně s ústavou z roku 1920 zanikly zákonné předpoklady pro zajištění ochrany minorit.

Prvními poválečnými zákonnými normami jsou Dekrety presidenta republiky Edvarda Beneše. Některé z nich se přímo dotýkají Němců a Maďarů žijících na našem území. Dekret presidenta republiky ze dne 19. května 1945, §4 odst. a) říká, že: „Za osoby státně nespolehlivé jest považovat osoby národnosti německé nebo maďarské". Další dekret z 2. září 1945 zbavuje československé státní občany německé a maďarské národnosti státního občanství. „Nevztahuje se pouze na ty, kteří se ve stavu ohrožení republiky přihlásili v úředním hlášení za Čechy nebo Slováky."

Maďaři a Němci jsou prohlášeni za nespolehlivé a jejich vysídlení nic nebrání. Dříve, než je v Postupimi oficiálně dojednán představiteli tří vítězných spojeneckých mocností model politického a národnostního uspořádání Evropy, dochází u nás k několika vlnám tzv. "divokého odsunu". Během prvních poválečných měsíců odchází, dobrovolně

či nedobrovolně, vně našich hranic statisíce Němců. První z nich museli odejít v hned květnu 1945. Lhůta k odchodu činila často jen 48-24 hodin, mnoho osob odcházelo se zavazadly, která nedosahovala hmotnosti ani 30 kg a navíc s potravinami na 5 - 7 dní. (Staněk 1996, s. 27) Další stovky tisíc vysídlenců opouštějí Československo v letech 1946 - 1947 v rámci transferů oficiálně řízených státem. Výsledkem je, že na území osvobozeného a částečně již stabilizovaného Československa zůstává v roce 1946 asi 200.000 obyvatel německé nebo rakouské národnosti (Staněk 1993, s. 37), časem se jejich počet snížil ještě o několik desítek tisíc. Neodešli pouze ti lidé (a jejich rodinní příslušníci), kteří vystupovali za války jako antifašisté, dále pak tzv. „specialisté", odborní pracovníci v průmyslových podnicích nebo v zemědělství, jejichž nepřítomnost by způsobila státnímu hospodářství potíže a ztráty, Němci ze smíšených manželství, osoby židovského původu a vyznání a Němci vyjmutí z odsunu „cestou milosti", tzn. staří a nemocní. (Staněk 1993, s. 26) Nebýt toho, že spojenecká správa působící na německém území zakázala další transfery kvůli naprostému přelidnění a nedostatku potravin, zřejmě by byli během několika málo poválečných let z Československa odsunuti všichni Němci.

Pro ty, kteří neodešli za hranice, přináší poválečný život mnohá úskalí, která byla zjevně odvetou za podmínky diktované německými okupanty za II. světové války obyvatelům obsazených území. Od určité věkové hranice, zpravidla od šesti let, museli Němci nosit viditelné označení, většinou šlo o pásky na rukávech. Nesměli až na výjimky využívat veřejnou hromadnou dopravu, navštěvovat veřejná prostranství, zařízení a sady, shromažďovat se ve větším množství na ulicích, náměstích ani v soukromí. Pro Němce platil zákaz vycházení po stanovené době (většinou po 20. nebo 21. hodině), někde se museli pohybovat mimo chodníky. Nákupní doba v obchodech byla pro německé obyvatelstvo omezena nezřídka na jednu hodinu před jejich uzavřením. Možnost

účastnit se bohoslužeb v německém jazyce byla závislá na místních poměrech. Šlo především o to, zda německý duchovní směl dále vykonávat pastorační činnost. Docházelo k zákazům, k jednomu např. v souvislosti s odhalením „semeniště nacistů" (údajný nález zbraní a vysílačky) v premonstrátském klášteře v Teplé začátkem září 1945. (Staněk 1991, s. 122)

Nakonec v Československu zůstalo přibližně 170.000 Němců. (Staněk 1993, s. 37) Postupem času dochází k přesunům do vnitrozemí za účelem jejich rozptýlení a stěhování do průmyslových oblastí. Na jaře 1948 „[...]došlo také k soustředění většího počtu Němců v již vysídlených obcích mezi Nejdkem a Vejprty. Toto opatření bylo vedeno snahou zajistit pracovní síly pro jáchymovské uranové doly." (Staněk 1993, s. 69) Podle sčítání lidu z 1. března 1950 se 165.117 osob hlásilo k německé národnosti, šlo o subjektivní a dobrovolné vyjádření. Z toho bylo v okrese Karlovy Vary 14 tisíc, Sokolov 18 tisíc a Teplice 10 tisíc osob.

V Československu nezůstávají jen dospělí, ale samozřejmě i děti, jejichž vzdělávání je třeba řešit.

Vzdělávání a školní docházka německých dětí po roce 1945 v dokumentech

Hned v květnu 1945 začíná vycházet Věstník ministerstva školství a osvěty (již ne národní osvěty). Ministrem školství se stává Zdeněk Nejedlý, jenž již ve svém prvním projevu ve funkci cituje V. I. Lenina a nenechává nás na pochybách, kam bude směřovat vývoj školství i celé země.[31]

Ještě v květnu se ruší výuka němčiny na všech stupních škol a v platnost se vracejí jen mírně poupravené osnovy ze 30. let.

[31] Mýtus o demokratičnosti období 1945-48 vyvrací osoba Z. Nejedlého na postu ministra školství stejně pádně, jako například text Košického vládního programu. V něm se spojení "Rudá armáda" objevuje 11 krát, o dalších spojeneckých armádách ani zmínka. "Sovětský svaz" nebo "SSSR" je zmíněn16 krát, USA, Francie a Anglie pouze jednou. (viz. Košický vládní program)

„V zeměpise a dějepise věnujte zvláštní péči učivu o ČSR, o slovanských zemích, zejména o SSSR a o Evropě.“[32] Navíc MŠO 18. května oznámilo, že německé děti nebudou vyučovány na českých školách. (Staněk 1993, s. 80)

V červnu ministr vydává nařízení: „ [...] aby byly okamžitě zavřeny všechny německé školy, německá učiliště a německé vyučovací kursy, veřejné i soukromé, až do konečného rozhodnutí o německé otázce.“[33] V září vychází směrnice o školní práci na školách národních, středních a odborných všech směrů ve školním roce 1945/46, o žácích německy mluvících se ale nedozvíme nic.[34] A konečně v říjnu 1945 jsou definitivně zrušeny „všechny německé školy, učiliště, vyučovací kursy a vychovávací ústavy“.[35] Výjimku tvoří německá univerzita v Praze, ta byla později zrušena Dekretem presidenta Beneše č. 122, a ty německé školy a ústavy, které do konce roku 1946 změnily jazyk vyučovací na český.

Ti zaměstnanci školství, kteří měli za ženu Němku, byli s okamžitou platností přemístěni na některou školu ve vnitrozemí. Více se ministerský Věstník německými žáky nezabýval. Vzhledem k jejich počtu v některých částech země to je minimálně na pováženou.

Výnosem ministerstva školství a osvěty ze 4. října 1945 byla upravena školní docházka německých dětí. O jejich přijetí do českých škol rozhodovaly, po ověření žádosti rodičů a na návrh místních úřadů, příslušné okresní správní orgány. V případě, že děti neovládaly dobře češtinu (slovenštinu), se ojediněle poskytovala možnost výuky českému jazyku ve zvláštních odděleních národních škol. Ostatním předmětům se všechny děti měly učit společně nebo ve skupinách v rámci třídy, a to výlučně česky (slovensky). Soukromé vyučování německých dětí se nemělo trpět. (Staněk 1991, s. 121) V inspekční zprávě okresu

[32] Věstník MŠO, roč. 1, č. 2, s. 9, výnos MŠO z 21. května 1945, č. 26.225-I
[33] Věstník MŠO, roč. 1, č. 3, s. 20, výnos MŠO z 7. června 1945, č. 2641
[34] Věstník MŠO, roč. 1, č. 8, s. 85, výnos MŠO z 3. září 1945, č. A-78.774-III
[35] Věstník MŠO, roč. 1, č. 10, s. 101, výnos MŠO z 16. října 1945, č. 8551

Jáchymov z 30. září 1946 čteme: „Pro žactvo neznalé jazyka vyučovacího [...] bude nutno zříditi buď zvláštní třídy nebo zvláštní oddělení doučovací mimo rámec normálních vyučovacích hodin.“[36] Nic z toho zřízeno nebylo, veškeré německé školství na území tehdejšího Československa přestalo existovat.

Na zprávy, že by se v obcích, kde zůstal větší počet Němců, mohly jejich děti vyučovat v mateřštině, reagovalo české obyvatelstvo pobouřeně. Místy Češi vyhrožovali, že v případě otevření školy německým žákům opustí část českého obyvatelstva obec. (Staněk 1993, s. 51) V různých částech republiky se úřady s problémem německy mluvících dětí vyrovnávaly různě. Tam, kde se předpokládalo rychlé vysídlení, do škol nechodily, aby to nebylo na újmu českých dětí. Na Jáchymovsku, kde byl větší počet specialistů zaměstnaných v tamních průmyslových podnicích, naopak děti chodily do českých škol již v září 1945. Nesmíme zapomenout ani na internační a kárná pracovní střediska, kde se děti povinné školní docházkou měly vyučovat německy v základních naukách za vedení schopného příslušníka střediska. (Staněk 1993, s. 42)

Někteří Němci se pokoušeli zapojit do pedagogického procesu, nebylo jim to ale umožněno. Bývalé německé učitelky žádaly v roce 1945 o povolení soukromě vyučovat češtinu. To jim bylo zamítnuto oběžníkem č.j. I-3 a-5275/1-1945 Zemského národního výboru v Praze, ve kterém se píše: „Soukromé pokoutní vyučování, které by snad provozovaly osoby bez československé státní příslušnosti, budiž stíháno.“ Oběžník se odvolává na císařské nařízení z 27. června 1850.[37]

Pamětník [redacted] uvádí, že hned po roce 1945 některé německé děti nesměly chodit do školy. „Takže třeba kluci, kteří byli narozeni 39, 40, možná, že i 40 ještě, ty pak přišli později do školy, s tím, že potom

[36] SOKA Karlovy Vary, Fond ONV Jáchymov, karton 98
[37] SOKA Karlovy Vary, Fond ONV Nejdek, karton 30

vycházeli ze šesté nebo ze sedmé třídy. Já jsem měl štěstí, byl jsem narozen 41 a do školy jsem chodil od začátku, i když ten první rok jsem tomu prakticky nerozuměl, ale skončil jsem školu s vyznamenáním, takže jsem to zvládl." (viz příloha 3, s. 90)

Otevírání škol po II. světové válce

Krátce po konci války, který nastal v Evropě podpisem německé kapitulace 8. května 1945, začínají Češi osidlovat pohraničí. Nalézají spousty prázdných domů a bytů opuštěných v chvatu německými obyvateli, kteří prchli nebo byli donuceni k odchodu. Továrny a živnosti dostávají na starost čeští národní správci. Německé školy jsou postupně zavírány a na jejich místě se zakládají a otevírají školy české. K definitivnímu uzavření všech německých škol dochází po vydání výnosu MŠO z října 1945.

Informace na následujících stranách této práce jsou do značné míry čerpány z kronik škol prvního a druhého stupně.

Během konce školního roku 1944/45 a následujících prázdnin byli do pohraničí vysíláni zmocněnci MŠO, aby tu organizovali národní školství. Jejich náplní práce bylo zajišťovat finance, vhodné budovy, učitele a školní pomůcky včetně učebnic.[38] Učitelé začali přicházet hned koncem května 1945. „Bývalí hraničáři, osvobození političtí vězňové, příbuzní zavražděných, vyšetřovanci gestapa, ti především pokládali za svou povinnost přispět k tomu, aby Němci byli nahrazeni Čechy rychle." (Ondříček, s. 16) Učitelé byli často současně jmenováni i místními správními komisaři, čili správci obcí, ve kterých jejich škola stála. „Učitel přinutil německé obyvatelstvo k práci na polích, přinutil je k odvádění dávek do města, zakázal černé obchodování, zamezil rozkrádání. A ovšem jako starosta obce přinutil je, aby konali svou povinnost i ke školní budově. A tak se ve všech školách mylo,

[38] Karlovarské národní noviny, roč. 1, č. 22, z 14.června 1945, s. 5

desinfikovalo, malovalo, spravovala se okna, opravovaly střechy, obnovovala omítka. Pro koho to dělá, zatím učitel nevěděl, protože byl v obci sám Čech (! - J.D.), ale věřil, že na podzim v té škole učit bude." (Ondříček, s. 16)

Mnoho školních budov sloužilo zejména ke konci války jako lazarety a ubytovny pro válečné uprchlíky. První starostí nově přišedších učitelů tedy bylo zajistit uvolnění školy pro účely vyučování a následně ji vyčistit a poopravit. Stávalo se, že zařízení tříd a sbírky v kabinetech byly úmyslně ničeny buď odcházejícími Němci, nebo příslušníky různých armád, kteří školou prošli či v ní bydleli. (Příkladem je zde škola v Abertamech, srv. příloha 4, s. 100-101)

Postavení učitele v poválečném pohraničí nebylo jistě záviděníhodné. Budovy byly často v žalostném stavu, třídy přeplněné, mnoho dětí neumělo vůbec česky, chyběly učebnice, bezpečnostní situace nebyla také zrovna příznivá. To vedlo k obrovské fluktuaci pedagogických pracovníků. Stížnosti na ni můžeme nalézt téměř všude. V mnoha školách se vyměnil celý učitelský sbor během pár let. Ženy se vdávaly do vnitrozemí a odcházely na mateřskou dovolenou, muži nastupovali službu v armádě. Vojenská povinnost se nevyhnula nikomu, Jan Kučera, který otevíral školu v Perninku, ji nastupuje na konci roku 1945. Učitelů byl sice nedostatek, armádní výcvik a služba byly ale zřejmě v poválečné době důležitější.

Výjimky samozřejmě jsou, například manželé Kučerovi pracovali v Perninku mezi roky 1945 a 1960, manželé Plasovi v Suché ještě o sedm let déle.

V červnu 1945 se učilo již na 70% škol v nově osídleném pohraničí, kde bylo do konce roku 1946 zřízeno 200 mateřských, 4000 národních a 50 středních škol. (Váňa. s. 341)

K otevření prvních škol na Jáchymovsku dochází v červnu a září 1945. Zápisy v kronikách jsou plné vlastenectví a patosu. Někdy si můžeme

přečíst podstatné informace o dějinách školství v obci[39], jindy učitelé a ředitelé popisují celkovou náladu společnosti: „Odevšad zaznívá hlahol české mluvy. V ulicích na domech jen české nápisy a firmy. Konečně po několika stech letech a po hrozném utrpení druhé světové války náš národ navždycky zúčtoval se sveřepými a věčně nespokojenými Němci, kteří jsou vinni hroznými obětmi války a kteří jedině sami mohou naříkati na svůj osud, který je zaslouženě postihl. Pohraničí bude od nich úplně očištěno a oni odsunuti do Německa [...] Čekali jsme na ten den, kdy padnou německé bestie podle A. Denise ´na zem s pěnou v ústech a vzteklinou v srdci, zlořečeni lidstvem´.“[40]

Budova školy v Jáchymově sloužila jako lazaret, který byl vystěhován, škola byla vybavena nábytkem a pomůckami z bývalé německé školy měšťanské. Když v červnu 1945 nastoupili první učitelé, započalo se s přebíráním školního majetku. Slavnostní otevření proběhlo 1. září 1945. Po průvodu městem byly děti uvítány předsedou okresní správní komise P. Titlem, nato zmocněnec MŠO J. Král předal ředitelům obecné i měšťanské školy dekrety. Vyučování započalo 3. září.

Nejdek byl v roce 1945 okresním městem, proto je tamější škola také otevřena již v září prvního poválečného podzimu, včetně internátu pro přespolní žáky. Umístěna je ve staré německé škole čp. 423, 119 a 708. Tvoří ji blok budov, který za války sloužil jako útočiště pro německé uprchlíky. Škola byla ve zpustlém stavu. Rudá armáda si odvezla tělocvičné nářadí, hvězdárnu vykradli Němci.[41]

---

[39] Abertamy: Více než před sto lety byly Abertamy malou vsí. V chatrně stavěných chaloupkách žili abertamští v bídě a nouzi. Děti chodily do školy nepravidelně , každé z nich musilo týdně zaplatiti 2,5 krejcaru „školného“. První školní budovou byl malý dřevěný domek, který stával na místě dnešní staré školy. V jediné školní místnosti, malé a nízké, s úzkými okny , tísnilo se více jak 100 dětí. V roce 1830 dali se abertamští do práce a na pozemku čp. 3 vystavěli novou školní budovu. Archiv ZŠ v Abertamech, Kronika obecné školy

[40] Archiv ZŠ v Nejdku, Kronika měšťanské školy

[41] Archiv ZŠ na nám. Karla IV. v Nejdku, Kronika měšťanské školy

Perninskou školu přišel otevřít učitel Jan Kučera v září 1945 (srv. příloha 4). Od začátku se mohl věnovat pedagogické činnosti, neboť v tu dobu již v místě pracoval předseda správní komise Václav Mach. Ve škole, umístěné v bývalé obecné a měšťanské škole německé v čp. 118, byly ubytovány evakuované Němky. Během 14 dnů byla ale budova umyta a připravena k otevření, k němuž došlo 16. září 1945. Škola byla otevřena jako druhá v okrese Nejdek. Společně s ní se zakládá i internát pro přespolní žáky. Slavnostního otevření se zúčastnil mimo jiné i zmocněnec Ministerstva školství a osvěty, okresní školní inspektor a důstojníci armády.

V Merklíně byla na konci války jednotřídka, v níž pracoval od roku 1920 jako učitel Robert Witchel. (Witchel, s. 125) Ten osobně předal veškerý inventář o prázdninách 1945 českému učiteli Jiřímu Příhonskému. Budova o dvou učebnách a jedné třídě mateřské školy byla v den otevření 3. září 1945 v celkem dobrém stavu.[42]

Abertamská obecná škola byla otevřena až v květnu 1946, do té doby docházely děti do 3 kilometry vzdáleného Perninku. Autor zápisu v kronice se z otevření velmi raduje. „4. května 1946 vítá abertamská škola prvního českého učitele a za několik málo dní poté slyšíš na její chodbě a ve třídě hlaholiti smích a řeč prvních českých školáčků.“[43] Smích asi nebyl příliš hlasitý, o pár řádků dál totiž čteme: „V jediné třídě obecné školy jest zapsáno sedm dětí, tři z nich jsou národnosti české, čtyři německé.“[44]

Škola v Ostrově nad Ohří byla otevřena v 9. června 1945. Vyučování bylo zahájeno v bývalé německé škole se čtyřmi žáky, do konce školního roku, prodlouženého do července, přibylo dalších 19 dětí. Prvním učitelem byl dobrovolník R. Már, člen místní správní komise. V zápisech

[42] Archiv ZŠ v Merklíně, Kronika obecné školy
[43] Archiv ZŠ v Abertamech, Kronika obecné školy
[44] tamtéž

v kronice si stěžuje, že žáci neumějí vyučovací jazyk. Kromě Němců navštěvují školu v následujících letech potomci reemigrantů z Rumunska, Maďarska, Sovětského svazu a Francie.[45]

Po zrušení dvoutřídní německé obecné školy v Suché, dříve Thierbachu, byla v zřízena škola česká. Umístěna v čp. 83, stav budovy byl dobrý.[46] „Slavnost otevření se konala v neděli 12. května 1946 za krásného slunného počasí a za potěšitelné účasti českého občanstva z obce i blízkého okolí. Školu převzal do správy Jaroslav Plas. Do pohraničí odešel na vlastní žádost se svou ženou Blankou, též učitelkou."[47]

Postavení německých dětí v českých školách

K 31. prosinci 1947 navštěvovalo v Čechách obecné školy celkem 14 520 žáků německé národnosti. Nejvíce jich bylo v okrese Sokolov[48] (1411), Jablonec nad Nisou (897), Loket (730) a Trutnov (702). Podíl na celkovém počtu žáků byl největší v okresech Sokolov (40,8%), Loket (36%) a Vejprty (35,1%). Na Moravě a ve Slezsku byla školní docházka německých dětí nízká. (Staněk 1991, s. 250) Jak je vidět, počet německých dětí v okresech Nejdek a Jáchymov nepatřil k nejvyšším. Bylo to dáno tím, že Němci byli soustředěni jen v několika obcích v okolí Jáchymova. Jestliže v Perninku je ve školním roce 1948/49 ze 150 žáků 62 Němců[49] (což činí přes 40%), ve vzdálenějším Nejdku můžeme o rok později napočítat jen 18 německých dětí z celkových 358[50] (5%).

Chceme-li vysledovat, k jakým národnostem se hlásí žáci té které školy, můžeme potřebná data získat ze školních kronik nebo z archivu.

[45] Archiv ZŠ Ostrov nad Ohří, Kronika školy, I. díl
[46] SOKA Karlovy Vary, Fond ONV Karlovy Vary, karton II 573, sign. 313
[47] SOKA Karlovy Vary, Kronika obecné školy v Suché
[48] Do roku 1945 Falknov
[49] Archiv ZŠ Pernink, Kronika Menšinové školy obecní, díl I
[50] Archiv ZŠ na nám. Karla IV. v Nejdku, Kronika měšťanské školy

Národnost žáků se ale sleduje jen do první poloviny 50. let, pak údaje již nejsou systematicky zaznamenávány, kronikáři zapisují jen celkové stavy a počty chlapců a děvčat.

Počet žáků podle národností zobrazuje následující tabulka. Číslo udává vždy počet německých dětí lomený počtem všech dětí ve škole. Údaje jsou převzaté ze školních kronik, pokud chybí, nejsou dostupné.

	45/46	**46/47**	**47/48**	**48/49**	**49/50**	**51/52**	**53/54**	**57/58**
Pernink		52/123	75/181	62/150			70%	
Merklín	66/72	21/31						
Nejdek					18/358		78/1009	101/1320
Jáchymov MěŠ	7/105	20/121	11/132	14/147	24/135	67/336		73/465
Jáchymov OŠ	Kronika udává jen počet žáků „jiné" národnosti. V roce 1945/46 23 z 51 a v roce 1947/48 86 z 183							
Suchá	18/41							
Abertamy		68/79	74/102	79/134				
Ostrov[51]	20,4	1,9	4,2	3,9				2,9

Ve školním roce 1957/58 proběhlo sčítání žáků základních škol podle národností. V celém okrese Karlovy Vary bylo ke 30. říjnu 1957 69 národních škol, 14 osmiletých a jedna jedenáctiletá. Zastoupení jednotlivých národností bylo následující: Češi 8908 (70,8 %), Slováci 1806 (14,4 %), Rusové 23 (0,18 %), Ukrajinci 44 (0,35 %), Poláci 23 (0,18 %), Maďaři 179 (1,42 %), Němci 1534 (12,2 %), jiné národnosti bylo 57 (0,45 %) žáků.[52] Školy, jichž se týká tato práce, uvádím podrobně:

[51] V případě Ostrova je udáváno procento přítomných německých dětí
[52] SOKA Karlovy Vary, Fond ONV Karlovy Vary, karton 923

Město	Č	S	R	Uk	P	M	N	Jiná	Celkem
Abertamy	75	40	2				49	2	168
Boží Dar	7	6				1	32		46
Horní Blatná	33	18			1		30		82
Hřebečná	3	2					28		33
Hroznětín	251	45				3	6		305
Jáchymov	142	51		5		2	16		216
Jáchymov osmiletá	298	72	1	10		6	73	4	464
Krásny Les	28	7				1	9		45
Merklín	57	32					7		96
Ostrov – Školní	752	105	1		1	10	25		894
Ostrov –Stalinova	460	53			1	1	14		529
Pernink	154	31			1	4	116		306
Pila	22	1					9		32
Potůčky	18	13					12		43
Pstruží	16	8					1		25
Suchá	36	6			1	2	6		51
Celkem	**2352**	**490**	**4**	**15**	**5**	**30**	**433**	**6**	**3335**
V procentech	**70,5**	**14,7**	**0,1**	**0,45**	**0,15**	**0,9**	**13**	**0,18**	**100**

Víme tedy, že do některých škol, které navštěvovaly děti mezi 6. a 15. rokem života, chodilo přes 80% žáků německé národnosti. Z tabulky můžeme zjistit, že nejvyšší procento jich bylo v Hřebečné (85 %), Božím Daru (70 %), Perninku (38 %), Horní Blatné (36 %), Abertamech (29 %), a Potůčkách (28 %). Počet žáků ve všech těchto obcích, kromě Potůčků, by byl za první republiky dostatečným důvodem pro založení menšinové školy. V poválečném Československu však něco takového nebylo možné. Z výše uvedených dokumentů (viz s. 36 nn.) vyplývá, že německé děti se musely zcela přizpůsobit českému prostředí. Výučování v němčině absolutně nepřipadalo v úvahu. Nepovolovala se ani nepovinná výuka němčiny, takže německé děti neznaly gramatiku a neuměly německy vůbec psát. Jan Průš[53], narozený v roce 1927, byl coby student Filosofické fakulty University Karlovy poslán v roce 1949 na místo učitele ve Vejprtech. Vzpomíná, že německé děti neznaly německou gramatiku ani pravopis. Musely-li psát svou rodnou řečí,

[53] Rozhovor s Janem Průšem byl zaznamenán pouze písemně

napsaly místo „schule" počeštěné „šůle" a vůbec jim to nebylo divné. Jejich němčina byla lámaná a čeština se podle bývalého pedagoga J. Průše: „ [...] podobala mluvě baronky von Botzenheim, která navštívila Švejka v posádkové věznici".[54] Říkaly prý třeba: „Posém, nebo dostaneš fáska". Podle slov pana Průše byl jejich prospěch z důvodu neznalosti vyučovacího jazyka trochu horší než u ostatních, ale nikdo to neřešil.

Již v polovině padesátých let byla znalost německého jazyka u dětí z národnostně smíšených, ale stále častěji i z německých homogenních, rodin poměrně nízká, a to zejména pokud šlo o jeho spisovnou formu v písemném i mluveném vyjadřování. Proto se místy povolují odpolední nepovinné kroužky němčiny. Příkladem je Jáchymov: „V letošním školním roce 1952/53 byl založen ve škole kroužek německého jazyka pro děti německé národnosti a pomáhá tak nejen dětem, ale i rodičům jejich prostřednictvím přesvědčovat o správnosti cesty nastoupené našimi pracujícími."[55] Obdobně se postupovalo v Perninku: „1. ledna 1953 byl zaveden kroužek němčiny pro žáky německé národnosti, kterých máme 70%".[56]

Vládní nařízení č. 2010 z 12. října 1954 povoluje v místech, kde o to bude mezi rodiči zájem, zřídit zvláštní oddělení tříd pro výuku německého jazyka. Docházka byla dobrovolná, počet vyučovacích hodin 2-3 týdně. (Staněk 1993, s. 132-3) Na konci 50. let pracovalo v Československu takovýchto kroužků kolem 220 s přibližně 4.500 žáky. Od roku 1958 se počty přestávají sledovat. (Staněk 1993, s. 142-3)

Roku 1945 žije v Perninku mnoho osídlenců - policisté, železničáři a úředníci pošty. Němci byli odsunuti, zůstali jen antifašisté a specialisté. V září je do perninské školy zapsáno 106 dětí, „ [...] z toho byla jedna (! – J.D.) česká holčička do první třídy, jmenovala se Sáša Šraňkotová".

[54] viz HAŠEK, J. *Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války.* Práce : Praha, 1951. s. 65-68
[55] Archiv ZŠ Jáchymov, Kronika měšťanské školy
[56] Archiv ZŠ Pernink, Kronika, I. díl

(srv. příloha 4, s. 98). Učilo se po odděleních, dvě hodiny mladší děti, dvě hodiny starší. Děti ale neuměly ani slovo česky. „Já jsem začínal učit tak, že jsem učil ´Já se jmenuji František Dušek. Jsem tady ve škole. Pondělí, úterý´. Učil jsem je česky, ty Němce [...] Českých dětí přibývalo, na začátku roku 1947 jsme měli 200 žáků a z toho dobře 50 českých." (příloha 4, s. 98-99) O způsobu výuky v takto ztížených podmínkách hovoří manželka Jana Kučery Eva Kučerová, která učila na téže škole od září 1946: „Když jsem do Perninku přišla, dostala jsem druhou třídu, která měla 3., 4. a 5. postupný ročník [...] Jak děti mluvily? Takhle. Hráli jsme hry, třeba ´Přítelíčku, kdo to klepá´ a ony opakovaly třeba: ´Kyteličku, kto to kléva´. Takhle jenom napodobovaly tu češtinu, než se to rozjelo." (příloha 4, s. 99) Vztahy mezi dětmi byly podle slov manželů Kučerových pěkné a nezatížené národnostními a jazykovými rozdíly.

Jiří Čepička, který nastoupil do perninské měšťanské školy hned po jejím otevření v září 1946, připouští, že jeho němečtí spolužáci měli zpočátku jazykové problémy, během jednoho školního roku si ale zvykli natolik, že mohli dosahovat velmi dobrých výsledků. Na spory mezi Čechy a Němci si nevzpomíná.

Výše řečené potvrzuje i další pamětník, [redacted], který začal chodit do perninské školy jako žák druhé třídy obecné školy v říjnu 1946. (srv. příloha 3). První třídu navštěvoval o několik kilometrů dál, v místě, kde vztahy byly zřejmě napjatější: „V Krásném Dvorečku, když mi bylo šest let, tak mě poslali do školy. Do první třídy. Do Žiliny. Z Krásného Dvorečka do Žiliny to bylo asi tak možná čtyři pět kilometrů. Tam jsem samozřejmě brečel, protože jsem nerozuměl ani slovo. Já jsem neuměl česky. Tak jsem přišel domů, z té školy, nebo domů [...] přišel jsem zpátky, no, brečel jsem, že mě tam tloukli a že jsem nerozuměl a tak dále." (příloha 3, s. 88)

Během let 1945-47 navštěvovalo perninské školy zhruba 40% dětí německé národnosti německy mluvících. Vezmeme-li navíc v potaz nízký počet učitelů a obrovský přesun žáků často i během školní roku, musíme uznat, že práce učitelů byla nebývale náročná. Zatímco počet českých dětí se během let příliš nemění, počet německých dětí značně kolísá. V období 1945 - 1947 totiž došlo k odsunu místního německého obyvatelstva, které bylo částečně nahrazeno Čechy a částečně Němci, kteří byli do Sudet vysídleni z vnitrozemí. „Žactvo německé národnosti, přijaté do zdejších škol loňského školního roku, bylo odsunuto se svými rodiči-antifašisty do Německa,“[57] čteme v zápise kroniky z roku 1947. V důsledku problémů s jazykovou výbavou dětí byla obecná škola rozdělena z původních dvou (1.-2. a 3.-5. ročník) na pět tříd. Ve stavu je sedm učitelů včetně ředitele.

Do obecné školy v Merklíně chodí v roce 1945 72 žáků, z toho šest Čechů, ve školním roce 1946/47 je z 31 dětí 21 Němců. Řídící učitelka si nijak nestěžuje, uvádí jen, že němečtí žáci neobdrželi na konci roku vysvědčení.[58]

Abertamský učitel Karel Rayman sděluje v zápisu ze školního roku 1946/47: „Protože ze 79 zapsaných žáků neovládá 85% vůbec vyučovací jazyk, čeká učitele perná práce.“[59] I s rodiči jednal K. Rayman pouze česky, rodičovská schůze 11. ledna 1951 byla „ [...] vedena česky a překládána do němčiny pro rodiče německé národnosti, kteří tvoří většinu zúčastněných.“[60] Inspekční zpráva z roku 1949 informuje: „Školu navštěvuje cca 80% žáků německé národnosti, kteří vyučovací jazyk neznají buď vůbec nebo jen částečně. Tato neznalost vyučovacího jazyka zdržuje vyučovací postup zvláště v elementárce. Tento národnostní

[57] Archiv ZŠ v Perninku, Kronika I. díl
[58] Archiv ZŠ v Merklíně, Kronika obecné školy
[59] Archiv ZŠ v Abertamech, Kronika obecné školy
[60] SOKA Karlovy Vary, Fond ONV KV, karton 315

nepoměr projevuje se nepříznivě i v činnosti rodičovského sdružení, kde vlastně všechny rodiny něm. národnosti jsou zastoupeny jedním mluvčím (tlumočníkem). Jinak součinnost školy s rodiči vyhovuje."[61]

V archivu se dochoval zápis z porady učitelského sboru Národní školy v Abertamech, kde čteme: „Vyučování mateřskému (? - J.D.) jazyku dalo učitelům mnoho práce, protože většina dětí je něm. národnosti [...] Ve škole dětem nedovolujeme mluvit německy [...] Rodiče žákovské knížky nekontrolují – podepisují je i o 3 týdny kupředu, snad z toho důvodu, že zápisům nerozumějí, protože neumějí česky [...] S. ředitel upozornil také na to, že škola vyžaduje, aby i děti něm. národnosti hovořily ve škole jenom česky v zájmu vyučování českému jazyku. Toto však bylo jednou maminkou zhodnoceno jako nepěkný zásah do národní otázky, případ byl však objasněn a mamince vysvětlen."[62] A dále: „V prvním postupném ročníku opakuje 11 žáků německé národnosti, vesměs pro naprostou neznalost vyučovacího jazyka."[63]

Z mnoha a mnoha míst se dozvídáme, že práce učitelů byla nesmírně náročná. Ze zápisu o řádné schůzi učitelstva úseku Pernink školního okresu Jáchymov konané dne 12. června 1950 (příští plánována na 27. června !) vyplývá, že: „ [...] si všichni stěžují na potíže způsobené národnostními rozdíly žáků".[64] Nikdo ale tuto záležitost nijak do hloubky neřešil. Učitelé si stěžovali ředitelům, ředitelé zmocněncům MŠO a později školním inspektorům, pozitivní změny však stížnosti nepřinesly. Během let si zřejmě všechny strany na daný stav zvykly a je třeba navíc poznamenat, že přes jazykový handicap dosahovaly např. absolventi perninské základní školy v pozdějším životě velmi dobrých profesních úspěchů. Manželé Kučerovi, dlouholetí perninští učitelé, jsou při výročích

[61] SOKA Karlovy Vary, Fond ONV Jáchymov, karton 98
[62] SOKA Karlovy Vary, Fond ONV KV, karton 315
[63] tamtéž
[64] SOKA Karlovy Vary, Fond ONV KV, karton 313

školy obleženi bývalými žáky, kteří jim vždy byli vděčni za výbornou výuku.

Základní školy na Jáchymovsku 1945 - 1960

Práce ve školách zajišťujících základní vzdělání byla pro učitele velmi obtížná. Žáci ve třídách se neustále vyměňují, jejich znalost vyučovacího jazyka je velmi různá, k dispozici je málo pomůcek (zejména učebnic), budovy nejsou v dobrém stavu. Učitelů je nedostatek a navíc jsou velmi přetíženi. Nejen počtem dětí ve třídě (až 67), ale i „ [...] funkcemi a pracemi, které nejsou s učitelským povoláním v žádné souvstažnosti."[65] Nejdečtí učitelé se zúčastnili výzkumu zatíženosti učitelů. Zjistili, že pracují 9-12 hodin denně, a to i v neděli. „Akce byla provedena, ale nikdy jsme se nedozvěděli proč a nač, zapadla někam hluboko do šuplíku." [66]

Klima Krušných hor také není právě příjemné: „Byla tuhá zima. Mrazy dosahovaly přes 20 stupňů, děti byly vesměs chatrně oblečeny, závěje sněhu jim ztěžovaly chůzi do školy. Školní místnosti byly nedostatečně vytápěny a zejména po volných dnech učilo se při 0-4 stupních Celsia. Ruce při psaní křehly a musely se nahřívat nad kamny."[67] V Nejdku roku 1949 „ [...] není kotel. Děti se dusí v zakouřených místnostech nebo mrznou." [68]

Pedagogům ale pomáhá sounáležitost českých obyvatel pohraničí, kteří se po válce s vervou pouštějí do práce. Počet dětí se mění, neboť Němci jsou postupně odsouváni, Češi zprvu přicházejí, ale když vidí, že v pohraničí je málo práce, vracejí se často zpět do vnitrozemí. V té

[65] SOKA Karlovy Vary, Fond ONV Nejdek, karton 30, Zpráva o stavu škol k 31. lednu 1946
[66] Archiv ZŠ na nám. Karla IV v Nejdku, Kronika měšťanské školy
[67] SOKA Karlovy Vary, Kronika školy v Suché u Nejdku, školní rok 1946/47
[68] Archiv ZŠ Nejdek, Kronika měšťanské školy

době je severní část území pozdějšího okresu Karlovy Vary rozdělena mezi okresy Nejdek a Jáchymov.

V Jáchymovském okrese funguje v roce 1946 18 škol pro 1001 dítě[69], na konci školního roku 1948/49 už 27 národních a 5 středních škol (Hroznětín, Jáchymov, Ostrov, Pernink, Vejprty). Z toho úplně vyhovuje 5 budov, vyhovuje 19, sotva vyhovuje 5 a 3 budovy jsou ohodnoceny stupněm „nevyhovuje". Jsou to NŠ v Hroznětíně (přes 500 let stará) a SŠ v Jáchymově a ve Vejprtech. Opravy si za 12 měsíců vyžádaly 644 tisíc korun, do vybavení škol bylo investováno 135 tisíc Kčs.[70]

V okrese Nejdek pracuje v lednu 1946 29 učitelů na 27 školách včetně 4 mateřských. Mezi prvními byly otevřeny školy v Potůčkách, Suché, Perninku, Pozorce, Vysoké Peci, Nových Hamrech a v Přebuzi.[71] Učitelé mají na starost mají 1.047 dětí, z nich 637 je českých. V Perninku (čp. 117) a v Nejdku (čp. 565) byly navíc zřízeny internáty pro žáky z okolních obcí.

O pár let později, na začátku padesátých let, se začínají zakládat družiny mládeže (nynější školní družiny) pro děti pracujících matek. Během školního roku 1954/55 pracovalo v okrese Karlovy Vary 127 vychovatelek a 1 vychovatel.[72]

Ve zprávě Okresní správní komise v Nejdku jsou za hlavní nedostatky označeny velká fluktuace dětí i učitelů a nedostatek učeben. Již v roce 1946 je ale „ [...] stav výuky a výchovy normální a výuka počíná se blížiti vyučování na školách vnitrozemských". Zpráva zcela opomíjí dochované stížnosti pedagogických pracovníků, o její objektivitě lze tedy pochybovat. Téměř v každém podobném dokumentu je podrobně

[69] SOKA Karlovy Vary, Fond ONV Jáchymov, karton 98
[70] tamtéž
[71] Archiv ZŠ na nám. Karla IV. v Nejdku, Kronika měšťanské školy
[72] SOKA Karlovy Vary, Fond ONV Karlovy Vary, karton 574

rozepsán výsledek sběru surovin, o pedagogické práci se toho mnoho nedozvíme.[73]

Složení tříd je velmi pestré. Je v nich nejen vysoké procento Němců, ale i cizinců a navíc českých reemigrantů ze Slezska, Rumunska a dalších zemí. „Žactvo zdejších škol je značně různorodé po stránce duševní vyspělosti, množství vědomostí a znalosti českého jazyka. Obecné školy navštěvuje dosti vysoké procento dětí, které ve vnitrozemí navštěvovaly školy nebo třídy pomocné. Děti z východního Slovenska neumějí ještě ve věku 10-13 let číst a psát."[74]

Reemigranti z Horního Slezska chodí například do školy v Nejdku. Ve školním roce 1946/47 je pro ně zřízen jazykový kurz. Kromě neznalosti češtiny, již škola musí řešit, jsou s nimi i jiné problémy. V roce 1950 se „[...] žáci zúčastnili podpisu Stockholmské rezoluce žádající zákaz použití atomových zbraní, avšak několik žáků, příslušníků sekty Svědkové Jehovovi výzvu nepodepsalo, protože, jak říkali: „ ´Bůh udělá mír nebo válku a ne lidé, podpisem se nic nezmění, blíží se konec světa´ a podobné zmatenosti. Většinou to byli reemigranti ze Slezska." [75] Výtržníci jsou v kronice vyjmenováni, celkem jich bylo 13.

Mezi novými přistěhovalci v pohraničí jsou také Romové. Zprávy o nich nacházíme v nejdecké kronice, školní rok 1958/59: „Přistěhovaly se cikánské rodiny, rodiče byli vždy zvyklí neposílat děti do školy. 35 jich nechodí a nikdy nechodilo do školy, 3. září jich přišlo 31. Byli rozděleni do dvou prvních tříd. Museli jsme pro ně udělat sbírky a naučit je hygieně. Počáteční obtíže s cikánskými dětmi byly těžké, ale soudruzi je překonali." Následující školní rok byla: „pro cikánské děti určena zvláštní 2. třída, umístěna v družině. Všechny zvládly učivo a postoupily do 3.

[73] SOKA Karlovy Vary, Fond ONV Jáchymov, karton 98
[74] tamtéž
[75] Archiv ZŠ na nám. Karla IV. v Nejdku, Kronika měšťanské školy

třídy. Na závěr školního roku jsme se rozhodli, že je napříště rozdělíme mezi ostatní děti."[76]

I české děti se potýkají s nedostatečným vzděláním způsobeným válkou: „Žák, jenž měl jít podle dosaženého věku do 5. třídy musel být umístěn do první. Děti neumějí psát, číst, reprodukovat. Pomáhají nám grafy, testy, pochvaly, odměny, tresty, poškolní vyučování, týdenní rozvrhy práce, třídní besídky, návštěvy podniků, referáty."[77]

Sleduje se rovněž příslušnost žáků k církvím a náboženských společnostem. Zápisy v kronikách jsou ale velmi nevyrovnané. V Nejdku je statistika dochována jen ze školního roku 1946/47: ve škole bylo 55 římských katolíků (ŘK), 28 Českých bratří (ČB), 11 příslušníku Církve československé husitské (CČH), 5 ateistů a 1 dítě spadalo pod kolonku „jiná náboženství". V Jáchymově je ve školním roce 1948/49 113 římských katolíků, 11 CČH, 7 ČB, 6 řeckých katolíků a 10 ateistů. V dalších letech se údaje neuvádějí, víme jen to, že se pokračuje s výukou náboženství, ač počet lidí hlásících se k ateizmu rok od roku roste. Na začátku padesátých let se tak téměř ve všech sledovaných školách mění „buržoazní a přežité vánoční besídky"[78] na nové nadílky Dědy Mráze.

Absolventi pedagogických fakult odcházejí po dokončení studia do pohraničí na tzv. umístěnky. V roce 1949 jsou tamtéž „dobrovolně" vysláni téměř všichni studenti 3. ročníků pražské pedagogické a filosofické fakulty, ve studiu pak pokračovali dálkově. Jan Průš přirovnává s úsměvem učitelský stav k nevolnictví. Přestat být učitelem nebylo možné, nadřízení s ním navíc mohli posouvat jako s figurkou na šachovnici. Největším pokladem byl pro stát mladý, svobodný a bezdětný pedagog - muž.

[76] Archiv ZŠ na nám. Karla IV. v Nejdku, Kronika měšťanské školy
[77] Archiv ZŠ na nám. Karla IV. v Nejdku, Kronika měšťanské školy
[78] Archiv ZŠ Jáchymov, Kronika Měšťanské školy Jáchymov

Krátce po válce je v Karlových Varech zřízena pedagogická fakulta (později přestěhovaná do Plzně), jejímž úkolem bylo zajistit dostatek učitelů pro pohraniční oblasti a zajišťovat dálkové studium pro neaprobované pedagogy z regionu. V prvním školním roce měla 360 studentů. (Bartůňková, s. 84) „Všichni učitelé nejdecké školy navštěvovali o víkendech od října do června 1948/49 II. semestr vysokých studií pedagogických v Karlových Varech. Nejdečtí někdy tvořili polovinu posluchačů z celého Karlovarska.“[79]

Dostatečně vzdělaných a zkušených učitelů byl a je v pohraničí vždy nedostatek. Ke zlepšení nedocházelo ani v 50. letech. 15. listopadu 1953 chybělo v okrese Karlovy Vary 40 učitelů, po urgencích přibylo 6 nových. Nepatřili ovšem k tomu nejlepšímu ve svém oboru. První je žena, rodilá Maďarka, která neovládá český jazyk. „Je naivní, všeobecné vzdělání chatrné. Na celém ústavu, kde studovala, měla pověst, že je hloupá.“ Druhý je muž, který „ [...] má ochrnutou pravou ruku i pravou nohu po mozkové obrně. Psát a kreslit může jen se značnými obtížemi.“ Třetí osoba utrpěla těžký úraz při Svátku práce, další dvě jsou nemocné a musí se léčit. Poslední muž „ [...] má pouze jeden týden praxe. Z místa byl odvolán, neboť děti trestal až 500 dřepy a bil je při tom peškem.“[80]

Sovětizace školství

Změna vánočních besídek na nadílky Dědy Mráze ilustruje v malém velkou společenskou změnu, kdy se pohled obyvatel Československa začal stáčet na východ, a lidé, pod tlakem státu, přistupují na sovětský styl života. Ve školách se orientace na SSSR odráží téměř všude, ať už jde o vznik a rozvoj pionýrské organizace, údernické závazky pedagogických pracovníků, dětské úderné skupiny, odklon od náboženství k ateizmu, brigády, mičurinské kroužky, velmi protěžovaný sběr surovin nebo oslavy narozenin sovětských stranických a vládních představitelů.

[79] Archiv ZŠ na nám. Karla IV. v Nejdku, Kronika měšťanské školy
[80] SOKA Karlovy Vary, Fond ONV Karlovy Vary, karton 313

Příklon ke Svazu sovětských socialistických republik lze pozorovat hned po osvobození Československa. Ostatně, jak již bylo řečeno výše, prvním a dlouholetým ministrem školství je Zdeněk Nejedlý, držitel sovětského Leninova řádu, o jehož udělení nás informuje obrovský titulek na 2. čísle Věstníku MŠO.[81]

Často jsou v kronikách připomínány a komentovány politické události. „25. únor 1948 jest dnem velkého únorového vítězství lidu nad reakčním spiknutím stran národně-socialistické a lidové. Pracující lid postavil se v jeden šik, aby uhájil všechna práva a vymoženosti, které přinesla květnová revoluce. Reakční klika potřena, a tak nastává nová éra klidného budování našeho státu v čele s komunistickou stranou.“[82] „V tomto roce byl odhalen jako zrádce národa Rudolf Slánský, vedoucí tajemník KSČ. Jeho škůdcovská činnost musela být napravována. Podle moudrých slov presidenta republiky Klementa Gottwalda věříme straně a podle ní se také řídíme. Jedině ona vede náš národ správnou cestou.“[83]

Školy začínají plánovat nejen pedagogickou, ale i politickou činnost. Perninská škola splnila plán na rok 1948/49 na 115%, učitelská úderka dokonce na 160%. Jaké byly učitelské průkopnické závazky? Jednalo se například o přípravu nástěnek, organizování besídek nebo veřejných debat o denním tisku, práci v dramatických souborech, prostudování odborných knih. Připravovaly se i přednášky, například v Hroznětíně v roce 1950 pronesl jeden z tamních pedagogů proslov na téma „Lenin: Imperialismus = nejvyšší stadium kapitalismu“. V příhraniční Hřebečné měla úderka ve školním roce 1950/51 čtyři úkoly: působit ve směru nové doby, prostudovat čtyři politické nebo odborné knihy, provádět vzájemné hospitace a dny otevřených dveří. Merklínské učitelky se rozhodly „věnovat 30 hodin zdarma na doučování žáků,

[81] Věstník MŠO, roč. 1, č. 2, s. 1
[82] Archiv ZŠ Merklín, Kronika obecné školy
[83] SOKA Karlovy Vary, Kronika školy v Suché u Nejdku

nacvičí program na besídky, včetně deseti budovatelských a ruských písní, a M. Martínková prostuduje dílo Těplov: Psychologie a podá z něj referát na schůzi I. úseku.“[84] Sympatičtěji zní perninský závazek z téhož roku: „vytvoříme kamarádský poměr ve škole mezi žákem, učitelem a ředitelem školy“.[85] Jak se ale výsledek takovéto práce dá změřit procenty, zůstává záhadou.

Učitelé v Nejdku se účastní jedenkrát měsíčně marx-leninského kroužku a dvakrát týdně před 8 hodinou politické desetiminutovky. Ředitel si v roce 1951 stěžuje, že je škola posuzována podle nástěnek a pomoci zemědělcům, ne podle skutečné práce. Inspektor prý navštěvuje školu maximálně jednou za rok a nijak jejímu chodu nepomáhá. Často se navštěvují filmová představení, výběr filmů plně odpovídá duchu doby. Pro příklad jmenuji: Pád Berlína, Buď připraven, Pionýři - vpřed!, někdy kroniky uvádí stručně: „3 sovětské filmy“[86].

Žáci nezůstávají za učiteli nikterak pozadu. Vstupují do Pionýrské organizace, ustavují třídní úderky, hojně sbírají suroviny a vyhlašují závazky. V Merklíně byly třídní úderky zavedeny v roce 1950, „dohodnuto (na poradě před zahájením školního roku), že na škole bude prováděno soutěžení ve skupinách a zaváděny tak nové formy práce. Tímto má býti dosaženo iniciativního zapojení všech dětí do práce.“ Úderky pomáhaly „ve vyučování, sběru i kázni na škole“, jejich působnost se, podle o dva roky staršího záznamu, stále rozšiřovala.[87]

Velmi důležitým kritériem hodnocení třídních úderek, tříd i škol je sběr. Sběr čehokoli, například starého železa a papíru, bylin, kaštanů, žaludů či sběr prázdných makovic pro výrobu léčiv. Ten je doporučen dokonce Věstníkem MŠO z roku 1946.[88]

---

[84] Archiv ZŠ Merklín, Kronika obecné školy
[85] SOKA Karlovy Vary, Fond ONV Karlovy Vary, karton 313
[86] Archiv ZŠ Abertamy, Kronika obecné školy
[87] Archiv ZŠ Merklín, Kronika obecné školy
[88] Věstník MŠO, roč. 2, č. 16, s. 335

V Nejdku místo úderek pracovala školní samospráva složená z předsedů tříd. Žákovská shromáždění jí organizovaná se konala čtyřikrát za rok v místním kině. Samospráva vydávala časopis „Hlas Nejdecké školy", pomáhala při dozorech na chodbách a pořádala kulturní akce. Na nejdecké obecné škole se pro výchovu mladších dětí používají tzv. kampaně, trvající většinou jeden týden. Ve školním roce je to „kampaň včas do školy" a „kampaň čistoty".[89,90]

Při mnoha školách se zakládají kroužky. Nejpopulárnější jsou estetické (ve školním roce 1957/58 67 v okrese Karlovy Vary), kroužky mladých mičurinců[91] (64), technické (38) a předmětové (34). Nepovinné němčině se ve stejném roce učí na celém okrese zanedbatelných 67 žáků z více než 12 tisíc, angličtině dokonce jen 25.[92]

Děti i učitelé pomáhají zemědělcům. Nejen s polními pracemi ale i se zakládáním družstev. Příkladem může být Suchá: „JZD v Suché tvoří 6 rolníků z místních sedmi. Hned do přípravného výboru vstoupili Plas a jeho žena Blanka. Při jarních pracích osázely děti s učiteli nejméně 3ha brambory. K 1. máji vyzdobili žáci školu vlastními pracemi, k tomuto dni zhotovenými. Napsali všem členům JZD dopisy, kde jim vyjádřili vděčnost za přistoupení na společné hospodaření."[93] Začíná i sběr „amerického brouka" - mandelinky bramborové. V západních Čechách se jí zřejmě příliš nedaří: „Prováděny pravidelné hledačky mandelinky bramborové s negativním výsledkem."[94] Učitelé jsou ale spokojeni i se skromnými úlovky: „Výsledek hledání? Jedna mandelinka se houpá v lihu. Takhle na vás, poslové západu!"[95] (srv. příloha 6)

---

[89] Archiv ZŠ na nám. Karla IV v Nejdku, Kronika obecné školy
[90] Kampaně jsou patrně odrazem tzv. Příhodovské reformy českého školství
[91] Mičurin, I. V. (1855-1935), sovětský šlechtitel zemědělských a okrasných rostlin. Kroužky byly tedy pěstitelské.
[92] SOKA Karlovy Vary, Fond ONV Karlovy Vary, karton 923
[93] SOKA Karlovy Vary, Kronika školy v Suché u Nejdku
[94] Archiv ZŠ Abertamy, Kronika obecné školy
[95] Archiv ZŠ na nám. Karla IV v Nejdku, Kronika obecné školy

Ne všechny děti ale byly vzorné a uvědomělé. V nejdecké kronice se pravidelně objevuje rubrika „Stíny pohraničí", kde se popisuje nepěkné chování některých jedinců: návštěvy biografu a plesů ve večerních hodinách, četné krádeže ve škole i v bytech, toulání i několik dnů mimo domov a školu. L.K. z obce Hory neposílal v roce 1952 děti do školy. „Synové Ladislav a Vilém mají každý 50 neomluvených hodin, za což mu hrozí pokuta 500 Kčs nebo 36 hodin odnětí svobody."[96]

Oslavy

Co však do značné míry určuje chod škol po II. světové válce a v padesátých letech, to jsou nejrůznější besídky a oslavy konané u všech možných příležitostí. Na některých školách stoupal jejich počet až k neuvěřitelným dvaceti ročně, což znamená, že značná část vyučování a volného času dětí musela být věnována nácviku kulturního programu. Dá se totiž předpokládat, že na každé akci byl program jiný. Podle toho, co se oslavovalo, lze navíc vysledovat společenské změny.

V Perninku se ve školním roce 1947/48, tedy před „Vítězným únorem", odehrály tyto slavnosti: 14. září slavnost s programem k výročí úmrtí T.G.M., 27. října akademie k výročí vzniku ČSR, 7. listopadu slavnost k 30. výročí ruské revoluce (! – J.D.) na závěr se zpěvem hymny ČSR a SSSR a 6. března oslava narozenin TGM. V polovině března proběhla akademie ke zhodnocení únorových událostí. Pět slavností – to nebyl nijak vysoký počet. Již o dva roky později se jich konalo deset. Postupně mizí oslavy narozenin T.G.M. a Edvarda Beneše, naopak přidávají se výročí Gottwaldova a Stalinova, Den sovětské armády, Den žen, „výročí genia lidstva V. I. Lenina".[97]

Naprostým rekordmanem v této disciplíně je zřejmě Národní škola v Nejdku. Ve školním roce 1950/51 je vzpomenuto a oslaveno besídkou dvacet výročí. Kromě těch obvyklých se zde objevují skutečné rarity, jako

[96] SOKA Karlovy Vary, Fond ONV Karlovy Vary, karton 332
[97] Archiv ZŠ Pernink, Kronika I. díl

je vzpomínka na osvobození Albánie od fašismu, šedesátiny V. M. Molotova[98], výročí (narození či úmrtí) Jana Švermy, Jana Sladkého Koziny, generála Kutuzova nebo Lva Nikolajeviče Tolstého[99].

Nezapomínejme na výše zmíněného Dědu Mráze. V Perninku „soudruzi učitelé provedli nástěnku Dědy Mráze, kde znázornili jeho cestu z Čukotky až do Prahy."[100] V Merklíně o Vánocích 1954 přijel Děda Mráz a vzal s sebou i Sněhurku. Děti mu na uvítanou nacvičily hru Lenivá Fedora. O dva roky později přijel také, „ [...] ale pro infekci jenom jako loutka v zimní pohádce, kterou učitelé svým dětem sehráli."[101]

Na některých školách se v rámci oslav přibližují konceptu nazvaného v roce 1918 W. H. Killpatrickem[102] jako „projektová metoda": „Pro měsíc listopad a prosinec byly vládou vyhlášeny Dny československo-sovětského přátelství. V duchu těchto dní probíhala pak všechna školní i osvětová práce. Vyučování bylo naplněno snahou po poznávání Sovětského svazu. Ve všech předmětech, kde to jen bylo možné, byly probírány poznatky o Sovětském svazu. Měsíční i týdenní učební plány byly tímto směrem zaměřeny. Škola byla v tomto duchu slavnostně vyzdobena příležitostnými plakáty, hesly a praporky."[103]

Ne všude se tyto akce setkávají s pochopením vedení. Ředitel nejdecké střední školy si stěžuje na „velký počet slavností, které škola pořádala, nebo se jich účastnila."[104]

Jednotná škola

Nesmíme ale zapomínat na školské zákony a nařízení, které se týkaly škol v celém Československu. Rok 1948 završil „několikaletý zápas

[98] tehdejší sovětský ministr zahraničních věcí
[99] Archiv ZŠ na nám. Karla IV Nejdek, Kronika Národní školy
[100] Archiv ZŠ Pernink, Kronika I. díl
[101] Archiv ZŠ Merklín, Kronika obecné školy
[102] VALENTA, J. KASÍKOVÁ, H. et al. *Pohled. Projektová metoda ve škole za školou.* Praha : IPOS ARTAMA, 1993. s. 4
[103] SOKA Karlovy Vary, Kronika obecné školy v Suché
[104] Archiv ZŠ v Nejdku, Kronika měšťanské školy

s reakcí" o jednotnou školu, 21. dubna byl vyhlášen zákon č. 95, který měnil systém československého školství. Zrušila se vnější diferenciace po páté třídě obecné školy a zavedl se třístupňový model s devítiletou školní docházkou. Všechny děti chodily tedy do stejné školy, rakousko - uherská dvoukolejnost obecná škola–měšťanská škola vs. gymnázium-reálka byla opuštěna. Třídy prvního stupně tvořily samostatnou „národní školu", čtyřletý druhý stupeň nesl název „škola střední". Studium na třetím stupni trvalo dva až pět let. Školy třetího stupně byly povinné (základní odborné školy) a výběrové (odborné školy, vyšší odborné školy a gymnázia). Reforma přinesla mnoho administrativní práce navíc, neboť první stupeň škol získal vlastní ředitelství a byl často odstěhován do jiné budovy. V Nejdku si tak můžeme číst ve zvláštní kronice národní školy, perninská se naopak nedochovala. Jen v období 1950-51 je vydáno 77 různých učebnic nákladem několika milionů výtisků. (Váňa, s. 350)

Ani v nejdecké kronice národní školy nelze listovat dlouho. Po pěti letech, 24. dubna 1953, je totiž schválen nový školský zákon č. 31, který opět připojuje první stupeň (pětiletý) ke druhému (tříletému), a samostatné národní školy tak zanikají. Studium na školách třetího stupně trvá pouze 3 roky. Množství učiva se příliš nemění, osnovy jsou tedy zhuštěny. Změny byly velmi rychlé a podle stížností učitelů zřejmě ne zcela propracované: „Na základě nového zákona a příkazu MŠO musíme za osm let zvládnout více, než dřív za devět."[105] „Reorganisací nebyla naše škola dotčena. Práce je ale mnoho, je třeba studovat přechodné osnovy, sestavovat plány, upravovat učebnice. Jsou mnohé obtíže, které nutno překonávat."[106] „Jak se ukázalo během roku, nebyly učebnice zpracovány s ohledem na věk a schopnosti žáků, zejména slovní úlohy v početnicích byly nadměrně obtížné. Proto přišly během roku tzv. metodické dopisy ministerstva školství, jimiž byla doporučena redukce učiva a orientace na základní učivo. Pojem základního učiva nebyl však

[105] Archiv ZŠ na nám. Karla IV v Nejdku, Kronika měšťanské školy
[106] SOKA Karlovy Vary, Kronika školy v Suché u Nejdku, šk. rok 1953/54

přesně určen."[107] Učební osnovy byly splněny s velkým obtížemi. Látka v učebnicích byla nahromaděna a nebylo možno ji zvládnout tak, aby ji ovládli všichni žáci. Všichni učitelé volali po redukci látky."[108]

Upravuje se také vzdělání nových učitelů. Pro nástup na mateřskou školu je nutné vystudovat tříletou pedagogickou školu a projít jedním rokem praxe, k výuce na prvním stupni postačují 4 roky na střední pedagogické škole. "Druhostupňoví" učitelé navíc absolvují dvouleté vyšší pedagogické školy, teprve pro zisk odborné a pedagogické způsobilosti k práci na školách třetího stupně je třeba studovat na vysoké škole pedagogické alespoň 4 roky. (Váňa, s. 350)

Patronátní podniky

Aby se děti více sblížily s pracujícím lidem, uzavírají školy všech stupňů smlouvy s patronátními podniky nebo organizacemi. Spolupráce fungovala tak, že podniky školám pomáhaly zejména finančně, navíc se „morální podporou" podílely na výchově socialistického člověka. Děti pak pro pracující připravovaly kulturní akce, zejména besídky a koncerty. Podniky si pak v neposlední řadě z řad žáků škol nižších stupňů zajišťovaly dělnický dorost. Mezi patronátní podniky patřila třeba perninská Krajka, Nejdecké česárny vlny, závod Metalis z téhož města, v Merklíně pak místní oddělení SNB[109]. K paradoxním, a snad až absurdním smlouvám dochází mezi školami a jednotlivými pobočkami Jáchymovských dolů.

V jedné z prvních kapitol jsem krátce popsal dějiny poválečné uranové těžby na Jáchymovsku. Připomínám, že většinu personálu, pracujícího v dolech a v závodech na zpracování rudy, tvořili političtí vězni. Pracovali v nelidských podmínkách, bez ochranných pomůcek a vyhovující stravy, za neustálého ponižování ze strany dozorců.

---

[107] SOKA Karlovy Vary, Kronika školy v Suché u Nejdku, šk. rok 1954/55
[108] Archiv ZŠ na nám. Karla IV v Nejdku, Kronika měšťanské školy
[109] Sbor národní bezpečnosti, dnes Policie ČR

Přesto se však tyto de facto věznice stávaly partnery školských zařízení. Patronátním podnikem jáchymovské školy byly v padesátých letech doly Svornost a Rovnost I, první je zmiňován ve školním roce 1952/53, druhý o dva roky později.[110] V obou případech to bylo v době, kdy byla vězeňská zařízení v provozu. Ve školním roce 1953/54 přejímá záštitu nad školou v Merklíně (kromě sboru SNB) důl Rovnost II. Důl Barbora je od školního roku 1954/55 patronem školy v Abertamech[111], od ledna 1958 školy perninské [112]. Pracovní tábor při Barboře byl zrušen v roce 1957. Jáchymovské, merklínské a další děti, které navštěvovaly horníky při různých příležitostech, asi sotva tušily, že za dary, plynoucími do jejich školy, stojí částečně i práce ponižovaných vězňů. Někteří pamětníci popírají tuto skutečnost dodnes.

Závěr

Pokusil jsem se popsat historii základního školství poměrně malé části naší země v kontextu dějin. Mezi nejvýznamnější faktory, které měly vliv na život tamějších obyvatel i na školství, patří drsné horské klima, soužití dvou etnik – Čechů a Němců, a bouřlivý politický vývoj ve dvacátém století.

Od ukončení těžby stříbra v 16. století a protireformace ve století 17. docházelo v životě obyčejných lidí jen ke drobným a postupným změnám, krátce po začátku století se poměry naopak několikrát dosti radikálně změnily. V roce 1914 vypukla I. světová válka, po jejím konci o čtyři roky později vzniká samostatné Československo a převážně německy mluvící obyvatelstvo se musí podřídit novým zákonům, stává se menšinou. V průběhu 30. let se objevují první vážné spory mezi příslušníky obou národů, které eskalují před začátkem II. světové války. Rok 1939 je poznamenán odchody Čechů z pohraničí.

[110] Archiv ZŠ Jáchymov, Kronika měšťanské školy
[111] Archiv ZŠ Abertamy, Kronika obecné školy
[112] Archiv ZŠ Pernink, Kronika, I. díl

Po roce 1945 odchází původní obyvatelstvo, ať už dobrovolně nebo pod nátlakem, a do oblasti se stěhují zcela noví lidé, kteří jen se značnými obtížemi navazují na to, co Němci v průběhu několika staletí vybudovali. Celá oblast desítky let od války spíše chátrá, ekonomický a kulturní rozvoj se zbrzdil[113].

České základní školství se objevuje na počátku 20. let. Vzhledem k nevysokému počtu Čechů nedošlo mezi válkami k jeho většímu rozšíření. Obecné i měšťanské školy měly většinou nesnáze s umístěním ve vhodných budovách i s personálním obsazením postů správců, ředitelů a učitelů. Během války české školy zanikly vůbec a objevují se opět až v roce 1945. Až do konce sledovaného období, tedy do roku 1960, jsou české i německé děti vzdělávány a vychovávány společně, a to výhradně pomocí českého jazyka.

Lidé na Jáchymovsku se s ranami osudu, mezi které počítám česko-německé spory, nacizmus a komunizmus (resp. aktivity státu pod vedením KSČ), vyrovnávali snáze či hůře. Na každý historický milník a na každou etapu vývoje oblasti by bylo možné najít mnoho zcela různých názorů. Mým záměrem na počátku bylo pokusit se o objektivitu. Na závěr práce jsem se proto pokusil sepsat jakousi deklaraci, se kterou by souhlasil učitel-komunista, sudetský Němec odsunutý po II. světové válce, český osídlenec i politický vězeň z jáchymovských dolů.

1. Klima Krušných hor je velmi tvrdé. Zimy jsou dlouhé a studené, často fouká mrazivý a silný vítr. Není možné vypěstovat téměř žádné zemědělské plodiny.

[113] Předcházející věta není podložena statistikami, pokud by někdo měl o její platnosti pochybnosti, nechť přejede česko-německé hranice několikrát tam a zpět a prohlédne si stav domů a krajiny v obou zemích.

2. Lidé snadno podléhají takovým ideologiím, které jedny staví nad druhé, pokud jsou součástí skupiny výše postavené.
3. Těžba uranu ovlivnila životy lidí na Jáchymovsku.
4. Němci se krátce před válkou k Čechům po většině nechovali hezky.
5. Stejně tak se nechovali hezky Češi k Němcům po válce.
6. Školství většinou odráží situaci ve státě a slouží státnímu zřízení.
7. Vzdělávání německy mluvících dětí se v poválečném Československu na celostátní úrovni nikdo systematicky nevěnoval, argumentem bylo to, že Němci byli agresoři a prohráli válku.
8. Po II. světové válce nebyly na Jáchymovsku velké národnostní třenice mezi českými a německými dětmi na nižších stupních škol.
9. Fakt, že byly německé děti vzdělávány výhradně za použití českého jazyka, neznamenal nutně handicap, mnohé z nich uspěly v dalším studiu i v profesním životě.
10. K plnému smíření mezi Čechy a Němci dosud nenastal čas, resp. není dostatečná vůle.

Dovolil bych si ještě čtenáře upozornit na přílohy, zejména na přepisy rozhovorů s pamětníky. Troufám si říci, že jde o zajímavý a hodnotný materiál.

Použitá literatura:

BARTOŠ, J. *Okupované pohraničí a české obyvatelstvo 1938-1945.* Praha : Český svaz protifašistických bojovníků, 1986.

BARTOŠ, V. *Historie horního města Perninku.* Perninské noviny, 1992, zvláštní vydání k 460. výročí založení města, s. 1 – 10.

BARTOŠ, V. *Kronika města Pernink.* Rukopis, nevydáno

BARTOŠ, V. *Listujeme v kronice.* Perninské noviny, 1987, č. 3, s. 6 – 7.

BARTOŠ, V. *Vítejte v Perninku.* Pernink : Místní národní výbor Pernink, 1990.

BARTŮŇKOVÁ V. *Vznik a vývoj českého zákl. školství v Ostrově v letech 1929-1989.* Ústí nad Labem : Pedagogická fakulta Univerzity J. E. Purkyně, 1998.

ČAPEK, E. *Znovuvzkříšení školství.* Praha : V. Petr, 1946.

ČONDL, K. *Školy našeho pohraničí.* Praha : B. Kočí, 1931.

DOLEŽAL, J. *Česká kultura za protektorátu.* Praha : NFA, 1996.

DOLEŽAL, J. *Z bojů o českou školu v Podkrušnohoří.* Liberec : Severočeské nakladatelství, 1964.

HAŠEK, J. *Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války.* Práce : Praha, 1951.

KAPLAN, K. PACL V. *Tajný prostor Jáchymov.* České Budějovice : ACTYS, 1993.

KLÁŠTĚRKOVÁ, L. Role německy vysílajících stanic ve vývoji Sudet v letech 1923-1938. *Dějiny a současnost*, 1999, roč. 21., č. 2, s 42-44.

KNÍŽE, G. et al. *Početnice pro první postupný ročník.* Praha : SPN, 1955.

Košický vládní program. Praha : Svoboda, 1984.

ONDŘÍČEK, J. Národní školství na Karlovarsku. In *Adresář osvobozeného města Karlovy Vary.* Karlovy Vary : ONV Karlovy Vary, 1946, s. 12-19.

Ottův slovník naučný, díl IX. Praha: J. Otto, 1902.

PEČINKA, B. České školství v Jáchymově. In VENDOLSKÝ, J. a kol. *Jáchymov 1818-1938.* Jáchymov : Národní jednota severočeská, odbor v Jáchymově, 1938.

PETRÁŠOVÁ, L. Vězeňské tábory v Jáchymovských uranových dolech 1949-1961. In *Sborník archivních prací*,1994, roč. 44, č. 2, s. 335-447.

POLÁNEK, K. A. *Průvodce správce menšinové školy národní.* Žatec : Inspektorát čsl. menšinových škol, 1925.

SEDLÁK, M. *Historický průvodce Karlovarskem.* Plzeň : Krajské nakladatelství, 1962.

SEIBT, F. *Německo a Češi.* Academia : Praha, 1996.

STANĚK, T. *Německá menšina v českých zemích 1948 - 1989.* Institut pro středoevropskou kulturu a politiku : Praha, 1993.

STANĚK, T. *Odsun Němců z Československa 1945 -1947.* Academia, Naše vojsko : Praha, 1991.

STANĚK, T. *Perzekuce 1945.* Institut pro středoevropskou kulturu a politiku : Praha, 1996.

VÁGNER, J. *Vzpomínky na Nejdek.* in: *Nejdecký zpravodaj, zvláštní vydání.* Nejdek : Městský národní výbor v Nejdku, 1990.

VALENTA, J. KASÍKOVÁ, H. et al. *Pohled. Projektová metoda ve škole za školou.* Praha : IPOS ARTAMA, 1993.

VÁŇA, J. *Dějiny pedagogiky.* Státní pedagogické nakladatelství : Praha, 1963.

VONDROVÁ, J. *Češi a sudetoněmecká otázka 1939-1946 - dokumenty.* Ústav mezinárodních vztahů : Praha, 1994.

WITCHEL, R. *Pamětní kniha obce Merklín, sepsaná učitelem Robertem Witchelem v roce 1925.* Okopírovaný český překlad německé publikace uložený v ZŠ Merklín.

ZIMMERMANN, V. *Sudetští Němci v nacistickém státě.* Praha : Prostor, 2001.

Kronika obecné školy v Abertamech. Uložena v ZŠ Abertamy.

Kronika obecné školy v Jáchymově. Uložena v ZŠ Jáchymov.

Kronika měšťanské školy v Jáchymově. Uložena v ZŠ Jáchymov.

Kronika obecné školy v Nejdku. Uložena v ZŠ Nejdek.

Kronika měšťanské školy v Nejdku. Uložena v ZŠ Nejdek.

Kronika české školy v Perninku, díl I – IV. Uložena v ZŠ Pernink.

Kronika obecné školy v Suché u Nejdku. Uložena v SOKA Karlovy Vary.

Česká školní inspekce [online]. Praha, Inspekční zprávy. Dostupné na World Wide Web: <http://www.csicr.cz>.

Příloha 1

Práce se týká červeně podtržených obcí a jejich okolí.

zdroj. http://mesta.obce.cz

Příloha 2

Okres Karlovy Vary - správní rozdělení				
Obec	**1868 - 1949**		**1949 - 1960**	**1960 - dnes**
	Soudní okres	**Politický okres**		
Abertamy	Horní Blatná	Jáchymov[1)]	Karlovy Vary	Karlovy Vary
Boží Dar	Jáchymov	Jáchymov	Karlovy Vary	Karlovy Vary
Hájek	Karlovy Vary	Karlovy Vary	Karlovy Vary	Karlovy Vary
Horní Blatná	Horní Blatná	Jáchymov[1)]	Karlovy Vary	Karlovy Vary
Hroznětín	Karlovy Vary	Karlovy Vary	Karlovy Vary	Karlovy Vary
Jáchymov	Jáchymov	Jáchymov	Karlovy Vary	Karlovy Vary
Karlovy Vary	Karlovy Vary	Karlovy Vary	Karlovy Vary	Karlovy Vary
Merklín	Jáchymov	Jáchymov	Karlovy Vary	Karlovy Vary
Nejdek	Nejdek	Kraslice[1)]	Karlovy Vary	Karlovy Vary
Nové Hamry	Nejdek	Kraslice[1)]	Karlovy Vary	Karlovy Vary
Ostrov	Karlovy Vary	Karlovy Vary	Karlovy Vary	Karlovy Vary
Pernink	Horní Blatná	Jáchymov[1)]	Karlovy Vary	Karlovy Vary
Pila	Karlovy Vary	Karlovy Vary	Karlovy Vary	Karlovy Vary
Potůčky	Horní Blatná	Jáchymov[1)]	Karlovy Vary	Karlovy Vary
Pšov	Žlutice	Žlutice	Toužim	Karlovy Vary
Sadov	Karlovy Vary	Karlovy Vary	Karlovy Vary	Karlovy Vary
Smolné Pece	Nejdek	Kraslice[1)]	Karlovy Vary	Karlovy Vary
Stanovice	Karlovy Vary	Karlovy Vary	Karlovy Vary	Karlovy Vary
Stráž nad Ohří	Kadaň	Kadaň	Karlovy Vary	Karlovy Vary
Vojkovice	Jáchymov	Jáchymov	Karlovy Vary	Karlovy Vary

Poznámky:
1) od 1910 p. o. Nejdek

zdroj. http://mujweb.cz/www/obce/

Příloha 3

Rozhovor s [redacted], uskutečněný telefonicky dne 3. září 2005

Rozhovor byl jen mírně jazykově upraven, většina prvků obecné češtiny byla pro větší autenticitu zachována.
Věty psané kurzívou jsou otázky, které [redacted] obdržel před rozhovorem elektronickou poštou.
[redacted] byl žákem škol v Perninku v letech 1948-1953.

M: Jak bych to začal. Pakliže máme v hlavě skutečnost, že v 38 roce vtrhli Němci do Čech, obsadili nás, pomlátili nás, zbídačili nás a tak dále, tak je samozřejmé, že v roce 1945 se řekne: „Hele, dej jim." Jo?

D: Jo.

M: A tuhletu myšlenku my máme pořád.. Ta nám byla dávána do hlavy, to i mě, protože jsem byl vychován taky v Čechách. A těm lidem, kteří žijí v Čechách, ty jí mají taky. To znamená, že každý musí říct: „Hele, je to spravedlivý, co se stalo."

Je to tak, protože, podívejte se, já jsem tady (v Německu, pozn.aut.) bydlel přes 20 let, než jsem se prakticky začal zajímat o tu druhou stránku a než jsem si to trošku upravil. Rozumíte. Takže to není tak jednoduché. Lidi v Čechách ještě nejsou tak daleko, aby byli schopni taky vidět druhou, jinou stránku.

D: Většina určitě není.

M: Není. A proto jsem si říkal: „Nedělejte si zlo". Vyberte se něco jiného. (myslí na téma dipl. práce, pozn. aut.)

Někdy ve 13. století, byli povolaní na toto území osídlenci, něco tam vybudovali. V pohraničí byly ještě lesy, bylo to neobydlený území a 300, 400 nebo kolik set let tam ti lidé bydleli, budovali. Byli tam pozvaní, byla jim daná práva, pozemky, i tu půdu vlastnili. Ti lidé tam budovali a najednou, v roce v roce 1918, vznikla Československá republika a český národ měl svoji zemi, a tak samozřejmě šel tam, kde ti Němci několik staletí bydleli. Tam zaujali místa přednosty stanice a pošty a policie a tak dále.

D: Ano, to já dobře vím, protože lidé, kteří zakládali českou školu v Perninku v šestatřicátém, tak to byli samí státní úředníci, z čehož

vyplývá, že všichni státní úředníci na tom území byli Češi. I když tam jinak skoro vůbec žádný ...

M: Museli být, museli být. Pochopte, že museli být, protože když vznikla Československá republika v roce 1918, ještě bychom mohli třeba diskutovat o tom jak vznikla, jak měla vzniknout a jak nevznikla. To byl taky takový bod. Ale pochopitelně vznikla Československá republika, tak na tato všechna klíčová místa museli být dosazení Češi, pochopitelně. Museli vládnout. V této části země žili po staletí jenom Němci, tam nežil nikde Čech. A tím vlastně začaly vznikat ty první rozpory. Protože přišel potom úřední jazyk, který zase tam ti lidé neznali vůbec, někde to bylo dvojjazyčné, někde jednojazyčné.

Jak jste sám říkal, zakládaly se české školy. Já tady mám ostatně - to jsem si taky pro vás tenkrát vypůjčil - takovou kroniku Perninku. A taky z té doby je tam založení školy, je tam zasvěcení školy, jsou tam obrazy o tom, je tam i něco o založení té české školy.

D: Já jsem měl kroniku přímo české školy.

M: To já vím, to znám. Já jsem tím chtěl říct: rok 1918, vznik Československé republiky, první Češi přišli do tohoto území, kde nikdy Češi nebyli.

A teď to začalo vykonáváním správní moci, pochopitelně. Když se vydaly nějaké zakázky, na nějakou stavbu silnic nebo nějakou práci, nějakou výstavbu, tak samozřejmě byly preferované firmy, které byly české. A pomaloučku vznikaly takové nějaké rozvraty mezi Čechy a tím obyvatelstvem, které tam žilo. K tomu ještě přísluší, že tam bylo myslím 6 milionů Čechů, měli jsme asi 3,5 milionů Němců, nebo 3 miliony, to je jedno, a měli jsme nějakou spoustu Magyárů, Maďarů a tak dále. A mluvilo se o tom, že to měly být federativní oblasti. Se zachováním jazyka a tohohle všeho. Nevím, jestli jste někdy četl... Četl jste Mnichovské dny od Beneše?

D: Od Beneše ... Ne, ale..

M: Beneš napsal knihu Mnichovské dny. Mám ji tady, dokonce. A tam už se zabýval myšlenkou, jak rozrušit ty velké ostrovy, nebo zcelená území, která byla obydlena Němci. To už měl tenkrát v úmyslu, před Mnichovskou zradou. Takže to už byl cíl tenkrát toto rozbít, protože pochopitelně, taková velká sloučenina občanů jiného jazyka způsobovala určité nebezpečí pro tu zemi. To byla ta doba po 1918. Němci chtěli mít autonomitu, nebo chtěli být připojeni k Rakousku, chtěli pěstovat svůj jazyk. A to jim prostě bylo zakázáno. A tím pádem vznikaly pomaloučku ty nesváry. V šestatřicátém roce najednou vedle v Německu vzniká Říše německá s Hitlerem. Němci vlastně přivítali to, že budou připojený

k těmto Němcům, že budou moci zase pěstovat svůj jazyk. A to byl celý ten postup v té době. To znamená že, dá se říct, že pětačtyřicátý rok, to, co se stalo v pětačtyřicátém roce, to vyhnání Němců, bylo vlastně ukončení té myšlenky, která vznikla v roce 1918.

Takže to nebyl důsledek války, z osmatřicátýho roku, ale z osmnáctýho. Když se na to díváme z těch dvou stran, tak můžete posoudit. Ale pochopitelně, ti Češi, kteří zacházeli s Němci, který žili v Čechách po pětačtyřicátým roce, ty toto předtím neznali. Dodnes to neznají. Ti znali akorát tu věc: „Hele, Hitler napadl Čechy a teďka ven s Němcema."
A teď jsem vám toho napovídal... Co vy na to?

D: Já jsem četl nějaký knihy, který jsou přeci jenom i z toho druhého pohledu, třeba od Seibta a od dalších německých historiků, takže se snažím vyváženost toho pohledu najít. Protože co vycházelo u nás do 90. roku, od českých historiků, tak to byl čistě jednostranný pohled.

M: Ale já bych řekl, že v každé zemi se v dějinách lže.

D: No tak určitě. Ale hledat nějakou pravdu, to je těžký. Já to vidím sám teď, protože jsem si myslel, že tak popíšu, ale přitom to vůbec jednoduše nejde.

M: Neměl byste si pálit prsty. Teďka ještě...

D: Já tu práci možná jednom odevzdám na katedře a tím to skončí. Uvidíme, jak to bude dál.

M: Teďka se vrátím k tomu vašemu dotazníku. *Kdy a kde jste se narodil, kdo byli vaši rodiče?* a tak dále. Zkusím to udělat krátce. Můj tatínek se narodil jako Rakušan, pořád ve stejném domě, ve stejném domě Kovářská číslo 115. Otec se narodil jako Rakušan, v roce 1918 se stal Čechem, v roce 1938 se stal Němcem, čímž musel v roce 1940 narukovat, v roce 1945 ho Češi ztloukli, v roce 1947 ho zbavili majetku. Rozumíte tomu? Ve stejným domě. Nikde ničím se neprovinil.

Narodil jsem se v Kovářské, tenkrát se to jmenovalo Schmiedeberg, v jednačtyřicátém roce, tzn. už byla válka, táta už byl narukovanej. Žili jsme v domě, kde žila naše rodina asi od 15. století. Nebo 16. století. Mám tady dokonce i daňový předpisy ze 16. století. Naši tam měli hospodu s řeznictvím a tanečním sálem a v suterénu měli různá stání, protože tam měli i hospodářství. Měli zemědělství, měli hospodu, táta byl hostinský a řezník. Měl dva výuční listy. A když jsem se narodil, v jednačtyřicátým, tak můj táta už byl narukovanej. Narukovanej v kuchyni. To bylo jeho štěstí, protože táta byl řezník a hostinský, takže měl to štěstí, že v té válce.., o válce nevěděl nic, protože vařil v důstojnický kuchyni.

D: Tatínek mého kmotra byl zase holič. Taky ve wehrmachtu.

M: Takže měl štěstí. Teď už víte kdy a kde jsem se narodil a kdo byli moje rodiče. Sourozence jsem měl tři, byli jsme čtyři děti. Tři ségry mám, ještě starší. Ještě vám řeknu roky výroby: 1924, 1928 a 1936. Ta nejstarší ségra, rozená 24, ta se ještě v Kovářské ve Schmiedebergu, vdávala ve 43 roce. Její manžel pocházel z Drážďan, tak s ním odcestovala do Drážďan, tam s ním přežila nálet na Drážďany, vrátili se do Kovářský a pak se zase vrátili do Drážďan.

D: To bylo teda pořád z bláta do louže.

M: A ještě je hluchoněmá. Od narození. Tak to je jedna ségra. A teďka byla taková ta doba za Hitlera, kdy Hitler pronásledoval lidi, kteří byli nemocní nějakým způsobem, nebo postižení, takže to postihlo i mojí sestru. Že byla na nějakým vyšetření a tak dále.

Další ségra, narozená 28, ta se vdávala po válce v roce 1946, vzala si Čecha, který tenkrát přišel do pohraničí. A s ním žije dodnes, nebo žila donedávna na Šumavě.

D: Tak to byl odvážný, že se asi v šestačtyřicátém ženil s Němkou.

M: Byl odvážnej, a měli potom... museli se potom odstěhovat z Kovářskej. Přesně tak, byl odvážnej. No to víte. Láska holt hory přenáší. Další ségra, ta se vdávala potom později, taky si vzala Čecha, ale ze Šumavy.

Jak jste prožil válku ?. No válku jsme prožili tak... Táta musel narukovat, v pohraničí v horách byla bída, hospoda se musela zavřít, řeznictví se muselo zavřít, byly jsme čtyři děti, příjem nebyl, vím že máti chodila s ruksakem do Kláštěrce a podobně sbírat padaný ovoce. My jsme bydleli v Kovářský - víte kde je Kovářská?

D: Vím, vím kde to je. Přibližně. Nebyl jsem tam, ale vím přibližně kde to je.

M: Je to přibližně 1000 metrů vysoko. Tak chodlily s ruksakem, takhle na Klášterecko, sbírat padané ovoce, který se sušilo jako křížaly. Aby bylo co jíst. Takhle jsme prožili válku.

Proč jste se rozhodl zůstat v Čechách po květnu 45 ? Jednoduše. Vybíralo se, kdo půjde na odsun, kdo nepůjde na odsun, táta nebyl nikdy v žádný partaji, to mně taky říkal... on sám nebyl v žádný partaji a jen tak pro informaci, když ségra přinesla domu modrou košili ČSM, tak jí vysvětlil, nebo napráskal zadek, povídá: "Žádnou politiku. Ani tu, ani tu."

To znamená: moje ségry nebyly v žádném Hitlerjugend a moje ségra nebyla v žádným ČSM.

D: No a jak to, že jste vůbec zůstat mohli, protože, pokud vím, tak zůstat mohli jen specialisté, kteří pracovali v továrnách...

M: Já vám to povím. Zůstali lidi, kteří se asi neprovinili a zůstali lidi, který byli potřeba. A teďka - to se dozvídám až teďka později - po 45 roce byl odsun, velkej odsun Němců. Všude na stráních byla spousta dobytku, který nikdo nepodojil, krávy křičely, prej. Teďka u nás v restauraci, nebo v objektu, bylo stání asi pro 17 kusů dobytka. A naši byli zavázáni... nebo bylo nařízeno, aby se starali o dobytek. A navíc asi, ale já to nevim, já jsem tenkrát byl moc malej, bylo mi 5 let. To co říkám je z vyprávění lidí. Ale zřejmě to asi bylo tak, že ta restaurace a ten sál, ten podnik chtěl mít někdo v provozu, on tam totiž hned v pětačtyřicátým roce přišel někdo, kdo otevřel dveře a řekl: „Alles mein", rozumíte tomu?

D: Samozřejmě, ano.

M: To je všechno moje. Takže naši museli opustit byt, museli bydlet v podkroví. A museli pracovat ve vlastním domě. Nebo v domě, který už nebyl jejich. Proto asi se pozdrželo..., že se nevysídlili. Nebo nebyli vyhozeni. A teďka to přijde. Někdy v 47 roce, v létě, nás vyhodili z baráku, naložili nás do vagonu a teďka jsme si mysleli, že jdeme na odsun. A po tejdnu ve vagonu, po tejdnu jízdy se vlak zastavil, tam se otevřeli dveře zvenku, bylo tam několik rodin v tom dobytčáku, se otevřely dveře, my jsme koukali jako na zjevení, protože jsme mysleli, že jsme v Německu a přitom jsme byli v Pruneřově. V Pruneřově na nádraží. Z Pruneřova z nádraží je vezli naklaďákem, odvezli je do Kadaně... Znáte Kadaň?

D: Znám, znám.

M: Znáte taky Mikulovickou bránu? Tedy Žateckou bránu? Tu zadní? Jedna je jako na Mikulov a jedna je jako na Žatec, dozadu. A tam u té Žatecké brány, tam je hradní zeď, tak tam tyhlety lidi postavili k hradní zdi zvenku, tam byla taková přízemní budova. Postavili je takhle ke zdi, tam si přijížděli sedláci, z okolních vesnic a vybírali si lidi na práci. Asi přibližně jako na otrokářskym trhu. Tam přišli, ohmátli si jaký maj svaly, podívali se mu na zuby a tutoho si vemu. Nebo tutoho si vemu. A tak si přišel nějaký sedlák, měl takovej ten, žebřiňák a krávy nebo koně, to už nevim, a ten si nás vybral, tak nás posadil na ten žebřiňák, mámě při tom spadl ještě poslední hrníček, kterej měla, a vodvezli nás do Krásného Dvorečka. Ne do Krásnýho Dvoru, ale do Krásného Dvorečka. K sedlákovi. U toho sedláka jsme žili ve vedlejší budově, tam byly

v přízemí naskládaný řízky z cukrovky, jako siláž, krmivo, nad tím byla podlaha z fošen a na tý podlaze z fošen jsme, no já tomu nemůžu říct bydleli. Tam jsme se zdržovali. Zespoda příšerný smrad, vlhko a tak dále. A tam naši museli pracovat za kbelík uhlí a kbelík brambor týdně.

V Krásným Dvorečku, když mi bylo taky potom 6 let, tak mě poslali do školy. Do první třídy. Do Žiliny. Z Krásného Dvorečka do Žiliny to bylo asi tak možná čtyři pět kilometrů. Tam jsem šel do Žiliny, do tý školy. Tam jsem samozřejmě brečel, protože jsem nerozuměl ani slovo. Já jsem neuměl česky. Tak jsem přišel domů, z tý školy, nebo domů... přišel jsem zpátky, no brečel jsem, že mě tam tloukli a že jsem nerozuměl a tak dále. I na tom statku, ten sedlák, Svojtek se jmenoval, měl nějaký dvě děti, a prostě tam, kde mě potkali, tak mi dali do zubů, nebo mi nakopali a tak dále. To byla tak doba po válce v sedmačtyřicátým.

To byla ta Žilina, začátek školy, na podzim. Na podzim nás sedlák vyhodil, protože už neměl co dělat, tak jsme šli pěšky do Kadaně, tam jsme si zalezli do nějakýho prázdnýho bytu a tam jsme žili. Tatínek si našel práci v Mikulovicích na kamenolomu. Tam chodil každý den 6 nebo 7 kilometrů do kamenolomu tlouct kameny. Večer zase chodil domů, v ruksaku vždycky přinesl špalík dřeva. Aby bylo čím topit. Dřevo se skládalo v tom bytě na záchodě a s tím jsme topili. V Kadani jsme bydleli, to vám řeknu úplně přesně, do 30. května 48. To vám řeknu proto, že já jsem chodil zase v Kadani potom do školy. A tam jsem se těšil, protože 1. června měl bejt Mezinárodní den dětí. A tak jsme si připravili nějaký věci do průvodu a já jsem se hrozně těšil, že můžu s někým jít. Protože jinak člověk dostával akorát kopance a po hubě.

D: A tam v tý Kadani, tam bylo taky víc německých dětí v té škole?

M: Ne ne, tam už to bylo český. Ale už tam člověk nebyl tak pronásledovaný, jako v Žilině. 30. května večer nebo v noci začal řvát rozhlas - všude byly instalovaný rozhlasy tenkrát - začal řvát rozhlas: "Do rána všichni Němci z Kadaně pryč". V noci někdy přijel z toho kamenolomu z Mikulovic, traktor, pamatuju si to dodnes, protože to byl Landbulldog a já jsem ho obdivoval jako kluk, tenkrát. Přijel traktor s malým vlečňákem a v noci jsme naložili to, co jsme měli, neměli jsme toho moc, a potajmu jsme utíkali z Kadaně do Mikulovic. V Mikulovicích jsme bydleli v nějakým malým opuštěným domečku, samozřejmě voda, elektrika, nic takovýho jsme neznali. Tatínek tam chodil zase do kamenolomu. Pamatuju se..., nebo hlavní jídlo byly křížaly; výborně se dá schovávat chléb. Když máte kousek chleba, tak ho nakrájíte na malé kostičky a schováváte ho v pytlíku ze starého prostěradla, nebo z něčeho takovýho. Usušenej. Takto vám vydrží chleba, můžete ho jíst. Takto sušenej chleba, křížaly a podobně. To byla naše strava. Potom jsem chodil v Mikulovicích do školy, tam byla taková jednotřídka pro více lidí. Jedna

místnost a v tom víc tříd. Na podzim 48, někdy v listopadu, byli všichni Němci vyhmátnuti a donuceni pracovat v jáchymovských dolech. To znamená, že nás sebrali z Mikulovic a teďka už nevim jak. Jestli zase vlakem... zase vlakem. Do vagonů nás dali někde, já si teďka přesně neuvědomuju kde, ale každopádně jsme se v těch vagonech dostali do Ostrova, v Ostrově nás naložili do auta, na náklaďák a odvezli nás, to bylo na podzim, někdy v říjnu, v listopadu 48, nás odvezli do Perninku.

Do Perninku před dům hned vedle školy. Ten domek už tam nestojí, dneska jsou tam paneláky. Tam nás složili na ulici před tím domem, z toho domu v roce 45 vyházeli Němce a od roku 45 do roku 48 ten dům zdevastovali a použili ho jako stáj pro ovce. A před tím domem nás teda vyložili. V noci. A už byla zima. Koncem října už v Perninku byla zima.

Já vím, že naši tam někde v přízemí odhrabali slámu a hnůj a to všechno a že jsme tam se nějak vyspali do rána. Druhej den jsem potom šel s tátou na shánění. Tak jsme koukali: támhle opuštěnej dům - ty domy byly všechny opuštěný, rozbitý, zdrancovaný. Támhle třeba bylo ještě nějaký okenní křídlo, tak jsme ho změřili - a to by mohlo přibližně pasovat tam na to. Tak jsme tam vyvěsili to okenní křídlo a přibili jsme ho tam někde u nás, jo? Aby se to nějakým způsobem zavřelo. Bylo ale křivý, takže to pasovalo přibližně. Pak jsme někde sehnali plotnu na kamna, tak ta pasovala. Tak jsme si udělali, že jsme mohli vůbec nějak existovat, v Perninku. No a já jsem v Perninku potom začal chodit do školy zase dál. A táta musel pracovat v jáchymovskejch dolech.

No tak jsme žili v Perninku, a to už byl skoro normální život. Elektrika v tom domě nebyla, voda v tom domě nebyla, ta se postupně zaváděla, vodu jsem vozil na sáňkách nebo tahal v kbelíkách od sousedů, ty měli studnu, tak asi to bylo. Svítilo se karbidkou, protože elektrika nebyla. Postupně se tam potom zavedla. My jsme potom v Perninku bydleli hodně dlouho.

D: Když už jsme v tom Perninku, tak bych se rád věnoval škole, píšu totiž hlavně o tom školství a potřeboval bych vědět...

M: V Perninku jsem chodil do tý školy, kde jsme se potkali. Bylo tam převážně německých dětí, ale v tý době už jsme začali ovládat češtinu.

D: A vy jste tam nastoupil vlastně ve druhé třídě.

M: Ve druhé třídě, ano. Takže to už jsem češtinu tak nějak začal ovládat a řekl bych tak... pomaloučku jsme se do ní dostávali... že už nebyl velkej problém.

D: Nicméně to musel být pořád handicap pro ty německý děti. Zejména pro ty starší, protože možná v tom mladším věku, v kterým jste byl vy, tak je možná trošku snazší...

M: Pro ty starší to byl natolik problém, že hned po 45 roce německé děti nesměly chodit do školy. Nesměly. Moje ségra nesměla chodit do školy. Takže třeba kluci, kteří byli narozeni 39, 40, možná, že i 40 ještě, ty pak prakticky přišli později do školy, s tím, že potom vycházeli ze šesté třídy. Nebo ze sedmé třídy. Já jsem měl štěstí, já jsem byl rozenej 41, a já jsem prakticky od začátku chodil do školy, i když ten první rok jsem tomu prakticky nerozuměl, ale skončil jsem školu s vyznamenáním, takže jsem to zvládl.

D: On ten nástup do školy pro německé děti byl možný až v roce 47.

M: Asi.

D: Protože mě se vůbec nepodařilo najít žádný oficiální dokumenty z ministerstva, například, který by potom povolovaly německejm dětem vstup do školy. Nic takovýho v oficiálních listinách vůbec neexistuje.

M: Já vím, že moje ségra nesměla chodit do školy, ještě. A Rainer taky ne. Kámoš. Takže asi 47 už bylo možný. Já nevim. Nemůžu to tak nějak úplně přesně říct. Ale vím, že kluci, kteří byli starší, ti potom vycházeli ze šestý nebo ze sedmý třídy.

D: Takže v Perninku bylo neustále německých dětí ve škole většina...

M: Ano, většina německých dětí.

D: Po nějakejch těch několika měsících či letech už třeba se ty rozdíly jazykový stíraly a už jim nedělalo problém výuku absolvovat v češtině.

M: Ne, problém ne. No to víte. Handicapy byly pořád ještě. já třeba ještě dneska objevuju slova, který jsem nevěděl, co znamenaly. To je pochopitelný. My jsme vyrostli... podívejte se, nám nikdo neřekl.. nepřečet pohádku v češtině. Ono ani v tej němčině ne, protože se nám vedlo zle....

Kdy a kam jste nastoupil do základní školy ? To jsem vám řekl. *Jak jste v té době ovládal český jazyk* ? Ze začátku vůbec ne. *Kolik asi vašich spolužáků bylo Čechů a kolik Němců*? Já bych řek, že většina byla pořád ještě Němců, kdopak byl Čech v mé třídě? Jirka Holý chodil s náma, ten byl Čech.. moc toho nebylo asi.

D: A ještě se zeptám: němčinu - to jste se nemohli učit, nějaký nepovinný předmět?

M: Takhle. Úplně po válce, kdyby se mluvilo německy, tak to bylo zlé. A my jsme ani nechtěli mluvit německy, víceméně. To taky jsem rád, že se mě na to ptáte. Člověk byl tenkrát úplně ovlivněnej školou a svým okolím. A bylo tolik nenávisti vůči Němcům dáno, že se víceméně člověk odvrátil od vlastních rodičů. Protože všichni vykládali něco jinýho, než rodiče, tak komu měl člověk vůbec věřit? Rodiče s náma potom už moc nemluvili, abych náhodou venku něco neprokecal. Takže ten stav byl velmi, velmi špatnej, potom.

D: A rodiče na tom byli s češtinou jak?

M: No rodiče neuměli česky. Kdepak se měli naučit? Tátovi bylo 48 let.

D: A napadá mě: co třeba takový rodičovský schůzky, když byly?

M: Ještě vám něco povim. Táta teda do těch jáchymovskejch dolů, tam musel jezdit, máti potom chodila jeden čas do školní jídelny. Určitě budete znát asi Kalasovi... a paní Kalasová tam dělala vedoucí a máti tam myla hrnce. Tam pomáhala v tej kuchyni jeden čas. A co se ale potom stalo, to je katastrofální, mně byla tak asi dvanáct třináct let. Táta onemocněl v důsledku jáchymovských dolů, velmi těžce onemocněl a velmi bolestně, ale protože se tenkrát nesmělo nikomu říkat, jak škodí záření uranových dolů, tak táta ležel doma, to je to nejhorší opravdu. Táta ležel doma v kuchyni na kanapi, kroutil se, svíjel se bolestma, křičel bolestma, neměl lékařský ošetření, neměl důchod, neměl nemocenské, protože přece nikdo nesměl onemocnět jáchymovskou nemocí. Takže táta nebyl uznanej jako nemocnej, táta nedostal žádnou podporu, žádný peníze, nic, máti chodila mejt hrnce, já jsem, když jsme přišel domů ze školy, tak jsem doma šůroval, tak jsem doma drhnul a uklízel barák, doma jsem vařil. Táta mi řikal jak to mám dělat. Protože nikdo nemohl se takto starat. To byla hrozná, hrozná doba.

D: Co když jste měl ve škole nějakej problém a učitel si zavolal rodiče do školy.

M: To neexistovalo. Teďka vám to dopovim eště s tím tátou. A táta zemřel potom, když mi bylo třináct a půl roku. Oni ho potom převezli do Vejprt do nemocnice. Teprve až později jsem se dozvěděl, že ta vejprtská nemocnice byla jako závodní, jak se tomu říká, závodní lékař Jáchymovskejch dolů. Zase to bylo utajený, na co ty lidi umírali. A že umírali kolem 50 let, to je jasný. Až teprve roky pozdějc se potom prokázalo, že zemřeli v důsledky jáchymovskýho záření. No prostě to byla hrozná, hrozná, hrozná doba. Naprosto bez prostředků, beze všeho.

Tak a teďka vy se ptáte na ty rodičovský sdružení a tak dále. Naši samozřejmě nikdy nechodili do školy na nějaký rodičovský sdružení,

protože neovládali jazyk. To znamená takový nějaký kontakt, problémy ve škole nebo doma si vyříkat, to prostě neexistovalo.Vo čem bych (?) mohl s rodičema mluvit, když tomu nerozuměli. Pro tátu bylo důležitý, abych se naučil počítat. Jednou jedinkrát jsem říkal mámě: „Hele, jednou pojď na rodičovský sdružení." Bylo rodičovský sdružení a ona tam nikdy nebyla. Tak jsem řikal: „Hele, aspoň jednou." Tak jsem tam s ní šel, na jedno jediný rodičovský sdružení. A tlumočil jsem jí. A to mělo za důsledek, že jsem se nevyučil automechanikem, ale že mě poslali na průmyslovku. Tenkrát učitel říkal: „On se kluk tak dobře učí a pošlete ho na tu průmyslovku." Máma holt poslouchala učitele. Tak jsem se stal stavařem.

D: Vztahy mezi dětma byly v pořádku a učitelé taky jako nezdůrazňovali to, jestli je někdo Čech nebo Němec..

M: Zpočátku ano. Zpočátku ano. Byla tam jedna učitelka.. hrozná, hrozná. Určitě jste ji viděl. Původně tam přišla jako Lajdarová, pak se vdala, se stala Vokurková a pak se nechala přejmenovat a byla Vorková (srv. příloha 4, s. 100). A ta prostě..., ta nenáviděla Němce. Ta nás posílala klečet, předpažit ruce, knihy na ruce a takovýhle tejrání no.. to byla s.... Je tam pořád taky ještě psaná v tom seznamu kantorů. Vždycky: „Mörle!" (výhrůžně, pozn. aut.) Ta nás nenáviděla.

D: Ale jinak v zásadě tam ti učitelé byli docela dobrý, já si myslim. Ne?

M: Nemůžu si naříkat. Měli jsme Šnajdra, Butkovského. Dobrý to bylo. My jsme se naučili česky a byli jsme takový docela v pořádku lidi, tak to bylo dobrý. Bylo to v pořádku.

D: A ti dospělí perninští Češi a Němci, ti taky zvládali to soužití? Co jsem slyšel, bylo to snad bez problémů, že tam nebyly moc nějaký třenice... národnostní.

M: No nebyly žádný. Kdo tam taky mohl co povídat. Lidi se s tím smířili. Předseda byl nějakej Čech, to byl váš děda, byl předsedou dlouhej čas. Stýkat se - žádný stýkání nebylo. Že by se nějak navštěvovali navzájem, to nebylo. Navštěvovali se Němci s Němcema a Češi mezi sebou. Děti proti sobě nic neměly, ale taky nevim že by se nějak kamarádily. Dobře, s Jirkou Holým jsme se kamarádili, to nám nevadilo, že byl Čech. Mluvili jsme stejně jenom česky víceméně.

Jak se k vám chovaly české děti? Já myslím, že se nedělal žádnej rozdíl. Ale nebyly žádný velký přátelství mezi českejma a německejma dětma.

Používali jste při vyučování jen češtiny? Používali jsme jen češtiny, ale někdy tak v osmý třídě, nebo tak, v sedmý osmý třídě už se nabízely zájmové kroužky němčiny. Pak v tý době už jo.

Mohli jste mezi sebou hovořit ve škole německy? Asi bychom bejvali mohli v tý době, ale nikdo to nedělal. Protože nám čeština byla bližší.

Měli jste němčinu jako nepovinný předmět nebo jako cizí jazyk? To jsem vám řekl, byla možnost navštěvovat nějaký ten kurs, myslim že v sedmý třídě. (Bylo to v roce 1952/53, tzn. [redacted] byl skutečně v 7. třídě, viz. Kronika školy, pozn. aut.)

Mohlo být vaše vzdělání v cizím jazyce příčinou vaší školní neúspěšnosti? Já jsem neúspěšnej nebyl. Naštěstí.

D: Vy jste nebyl, to je pravda. Já vím, že jste říkal, že jste úspěšný byl. Takže myslíte, že i ostatní se s tím nějakým způsobem vyrovnali?

M: Takhle. Ti, co přišli pozdějc do školy, pro ty to bylo problematický. Ti vyšli v 7. třídě, nebo i taky v 8. třídě, Rainer vyšel v sedmičce, výsledek byl ve 14. letech šli všichni do fabriky.

D: Protože nemohli nastoupit asi nikam na střední.

M: Nemohli nikam jinam. Ti šli do Krajky, do fabriky dělat.

Jaký je postoj vašich dětí, vnuků probíráte-li s nimi někdy vzpomínky na vaše dětství? A to mě štve nejvíc, že oni o to nemají zájem. Takže teďka tím pádem jsem vám nacpal hlavu.

D: Já vám děkuju.

M: Jste jeden z mála mých obětí.

Dá se podle vás přirovnat situace poválečných německých dětí v Čechách se situací současných přistěhovalců v západní Evropě?

D: Já jsme myslel z toho jazykového hlediska, z toho, že se tam cítí v nepřátelským prostředí...

M: Když srovnám s dětmi, které se přistěhovaly do Německa, s tím jak se chovali Češi vůči nám a jak se chovají Němci vůči lidem, kteří sem chodí z Ruska nebo k Turkům a tak dále, tak si říkám: „Češi se nemají čím chlubit." Tak tolerantním jako jsou Němci vůči ostatním zemím, nebo těm lidem, to jsme jako v Čechách nezažili. Ani dneska ne. Jak jsou třeba Češi netolerantní vůči Cikánům. No, není to dobrý... A co ještě chcete vědět?

D: Já už jsem úplně spokojen, ale už spolu hovoříme skoro tři čtvrtě hodiny a já bych vás nerad zdržoval, a navíc vím, že přeci jenom ten telefon..

M: Teď jste mě zdržel a udělal jste ze mne žebráka.

D: Přesně tak, To jsem nechtěl udělat. Toho jsem nechtěl docílit, aby se mi to povedlo, teď jsem to právě udělal a to mě mrzí.

M: Já nevím, jakej je vlastně váš názor na to všechno?

D: Jaký je můj názor? Já se snažím samozřejmě o nějaký objektivní pohled, jenomže čím dál víc zjišťuji, že ten objektivní pohled není. Je mi úplně jasný, že ten český pohled, většinový, není úplně v pořádku, že je úplně černobílý, a jenom málokdo si u nás občas troufne o nějaký pohled z té druhý strany. V některých časopisech občas se objeví nějaký článek, občas v Respektu, to je takový politický, ekonomický časopis, a tam se občas píše o té otázce poměrně, řekl bych, odvážně. Je pár českých novinářů, kteří třeba do Lidových novin občas něco píšou, tak člověk vidí ten pohled z druhý strany, ale jak se něco objeví, tak v zápětí jsou na to hnedka odezvy velmi negativní. Nyní jsem se dozvěděl úplnou náhodou, že dokonce i v obsazeným území po Mnichovu, po roce 38, že zůstaly v pohraničí české obecné školy, to jsem vůbec nevěděl, a pátrám po tom, kde byly. Ono o tom skoro nic není, protože po II. světové válce se to nehodilo Čechům, nebo těm českejm historikům, aby vůbec zdůrazňovali, že vlastně ty český školy, i na Němci obsazeným území, zůstávaly. Strašně se všechno špatně hledá, protože je to špatně zdokumentovaný. Není o tom vlastně napsanýho vůbec nic.

M: Já se toho dozvídám poměrně hodně a vám to taky povím. V roce 1969 jsme byli náhodou na Západě a zapomněli jsme se tady. Ty okolnosti, to vám taky ještě řeknu, protože jsme tady nezůstali jen tak, že bysme zdrhli. Ale to vám jednou vylíčím, až jednou budeme spolu. Tak jsme tu byli těch 20 let, protože 20 let jsme nesměli domů. (čili podívat se do Československa, pozn. aut.) To taky žádná zem neudělala., když někdo opustil zem, aby ho 20 let nepustili domů. Východní Němci to neudělali, ale Češi to dokázali. A byl jsem tady (v Německu, pozn. aut.) skoro jako takovej Čech, kterej byl velmi zklamanej, protože to, co se nám říkalo pořád o tom sovětským bratru a „Se Sovětským svazem na věčné časy", v tý době já jsem byl vychovávaný.

D: Já částečně taky, ještě.

M: Prakticky skončilo tankama. To skončilo tankama na silnici a velikánským zklamáním. A teprve když jsem se vrátil v devětaosumdesátým, v devadesátým, když jsem se vrátil do Čech poprvé, když jsem přijel zase, tak jsem se tam setkal s různou literaturou, kterou vydávají Němci, kteří byli odsunuti. Za našich časů to byli tzv. revanšisti a tak dále. My jsme s nima kontakt neměli, navíc jsme byli taky naočkovaný z tý doby. A tak jsem se taky dozvěděl o různejch takovejch

těch.. Oni si vydávaj svoje časopisy, tam si píšou, kde se narodili, kdy mají narozeniny.. Dodneska se všichni znají. Právě v Čechách u někoho jsem objevil tenhle časopis. Tak jsem taky předplatil a tam bylo hodně často dost článků různejch právě z těch dějin. A z toho jsem se taky postupně nějak různý věci dozvěděl. Že i tu druhou stranu jsem si, tak nějak...

D: Ale na druhou stranu, já teda musím říct, že když jsou někde přeložený některý články, který vydává třeba Sudetoněmecký krajanský sdružení nebo teda Sudetendeutsche Landsmanchaft, tak tam zase jsou ty věci možná trošičku překroucený.

M: Proto to člověk musí číst obojí. A udělat si vlastní názor a zjisti co vlastně souhlasí. Když jsou ty věci autentický, no tak to se nedá otočit.

D: No tak samozřejmě nejlepší jsou v tomto asi autentický vzpomínky lidí. Proto já se taky snažím takhle.

M: Přesně tak. když vám někdo píše, jak tu dobu zažil, po válce, tak jak já jsem vám to teď řekl, nemáte důvod na tom pochybovat.

D: Proto já to taky dělám, proto se o to snažím.

M: Takže to je důležitý. Teďka zrovna mám tady ten časopis a v něm otištěnej článek. Co to je Křesťanská misijní společnost?

D: Nevim, co to je za organizaci. Já vím akorát něco o Ackerman-Gemeinde, protože ti jezdívali do Kláštera do Teplý, kde já jsem byl na civilní službě a pracoval jsem tam. Tak o tý organizaci jsem...

M: A to je taky taková gemeinde, která, dá se říct, je vyrovnaná z obou stran.

D: No tak Ackerman-Gemeinde, to je možná z těch německejch krajanskejch spolků takový jakoby nejobjektivnější, že tam většinou jsou ty názory, oproti landsmanšaftu, umírněný.

M: Já si myslí, že pro Čech je nejlepší zůstávat u téhle teorie: „Němci nás napadli a proto jsme je vyhodili." Je to nejjednodušší, protože kdyby se dnes připustila jiná teorie, tak to by bylo katastrofální. Představte si, že bychom dneska řekli, že Mnichovská dohoda nebyla dohoda, ale zrada. Tak jsme byli čeští státní příslušníci, protože na základě Mnichovské dohody, nebo zrady, sudetští Němci dostali teprve německou státní příslušnost. Kdyby to byla zrada, tak jsme byli čeští příslušníci a naši spoluobčané by nás nevyhodili. A nesebrali by nám majetek.

D: Já vám zatím za ten dnešek opravdu poděkuju, abych vás neokrádal ještě víc o ty peníze a o ten čas a kdyby mě náhodou ještě něco napadlo, tak určitě se vám ještě ozvu mailem.

Příloha 4

Rozhovor Jana Drápala s Janem a Evou Kučerovými uskutečněný dne 13. října 2004

Rozhovor byl částečně jazykově upraven a zkrácen.
Jan Kučera pracoval jako učitel a ředitel škol v Perninku v letech 1945-1961, jeho žena Eva působila jako učitelka tamtéž.

JK: V roce 1945 po osvobození jsem se stal bytovým referentem v Plzni, odkud jsem pocházel. Přidělovali jsme byty po Němcích, co byli vystěhovaní. V červnu jsem šel na školní odbor a říkal jsem: „Co bude se mnou? Já mám na dekretu napsáno, že až mi skončí totální nasazení, že mám právo vrátit se zpět do Nepomuka." Oni říkali: „Jo, pane kolego, tam už učí svobodná učitelka, tam jít nemůžete. My vás jedině přidělíme do Horšic." To byla vesnice u Přeštic. No tak já jsem samozřejmě ukázněně nastoupil do Horšic, Učili jsme v hospodě, protože školu zabrali Američani. To byl červen 1945. Tenkrát se učilo v červnu i v červenci. Učili jsme v hospodě, učili jsme v lese, protože Američani byli ve škole. [...]

Když začaly prázdniny, jel jsem za strýcem, který se osídlil v Nejdku a byl tam náčelníkem na záchranné hasičské stanici a on říkal: „Prosím tě, co se budeš tam mlátit v Horšicích, tady je takovejch krásnejch škol, přijeď sem a uvidíš, že tady dostaneš školu."
Sebral jsem se po prázdninách, jel jsem do Nejdku. Šel jsem na Odbor školství v Nejdku, to byl okres Nejdek, a ten inspektor mi říkal: „Pane kolego, já bych strašně rád, ale já už tady v Nejdku to mám obsazený, já bych rád otevřel alespoň jednu školu v okrese. V Perninku, tam je veliký sídliště, tam je velká škola. Já bych rád, kdybyste v Perninku mi založili školu." Tak takhle jsem se dostal do školy.

Tak jsem tam přijel, v září jsem tam přijel, strejda nejdeckej mě vzal na motorku. Jeli jsme do Perninku. Říkal: „To prej je tady, jenom za kopcem." Jeli jsme na motorce do Perninku. Já jsem šel na správní komisi, pamatuju si dodnes, že se jmenoval ten předseda správní komise Václav Mach. Přijdu tam na ten výbor, na tu obec. Stůl, tam seděli kolem Rusové, popíjeli a Venca řikal: „Ježiš, ty jsi první učitel. Honem si tady sedni." Nalil mi půllitr, já řikám: „Venco, to já nepiju." No nic. Tak řikal: „Ty jsi první učitel, přijď. Hele, ve škole jsou ještě Němkyně, my je vystěhujeme, (ty co se evakuovaly), nábytek, všechno ti vystěhujeme, školu ti vydrhneme, přijeď." Tak já jsem za 14 dní, škola byla v pořádku a 16. září jsem otevíral školu v Perninku.

D: Jenom vám do toho skočím, ta německá škola, ta skončila kdy?

JK: Ta německá škola, ta tam byla v protektorátu. Prostě ji vystěhovali, zrušili, byli odstěhovaný. Němci byli odsunutý, zůstalo tam jenom pár anitfašistů.

D: A to už v tom pětačtyřicátém byli ty Němci odsunutý?

JK: V tom pětačtyřicátým tam byli ještě Němci, samozřejmě. Ale už tam byli nějací Češi. Byli už tam tenkrát esenbáci, byli tam železničáři, byli tam na poště úředníci čeští. Ti tam byli. Pár rodin českých tam bylo. Němci už tam nebyli (ve škole, pozn. aut.), škola byla prázdná. V Perninku byla škola německá a také škola česká pro Čechy. Tu pak za války Němci zrušili. Česká škola byla v budově pozdější pošty v Nádražní ulici.

Tak jsme 16. září otevřeli školu. Já jsem udělal zápis, byl jsem tam sám. Zapsal jsem děti co tam byly, těch esenbáků, těch železničářů, těch pošťáků. nějaký ještě přisídlenci byli a děti těch antifašistů. Měl jsem 106 dětí, z toho byla jedna česká holčička do první třídy, jmenovala se Sáša Šraňkotová z poštmistra. No a teď jsem to učil po odděleních. Vždycky 2 hodiny ty, 2 hodiny starší, 2 hodiny ty. Přišel inspektor a říkal: „Kolego, neblázni, to by si se zbláznil. Já ti sem pošlu další učitele."

Tak mi postupně posílal učitele až do Vánoc. Já jsem tam byl jako řídící a byla to jednotřídka. Měli jsme tam i internát, protože děti chodily z Abertam, z Blatné, z Potůčků, z těch vesnic. Tam bydleli a tam jsme je učili. Přicházeli učitelé, třídy se rozdělily a zvětšovaly se. Nakonec z toho byla v roce 1946 už měšťanka. To už já jsem tam nebyl, přišel tam pan ředitel Rohan z Prahy.

D: Jak to bylo s češtinou dětí, když někteří byli děti antifašistů?

JK: Děti neuměly ani slovo česky. Já jsem začínal učit tak, že jsem je učil: „Já se jmenuji František Dušek. Jsem tady ve škole, učíme se, pondělí, úterý." Učil jsem je česky, ty Němce.

D: Dokázal byste odhadnout, kolik bylo Čechů a kolik Němců?

JK: Však říkám. Toho 16. září, když jsem otevřel tu školu, tak toho 17. potom byli všichni Němci a jenom jedna Češka, ta holka do první třídy. Ta Sáša Šraňkotová. Ale postupně přicházeli Češi, osidlovali Češi, takže už jsme měli, řekněmež v tom začátku roku 47, už jsme měli kolem 200 žáků a z toho už bylo dobře takových 50 Českých. A ostatní byli Němci. To jsme učili Němce. Přišlo potom nařízení z ministerstva školství.

Protože byly v Perninku závody, jako Krajka a Leko a ty potřebovaly pracovníky, tak někteří Němci tam zůstali.

D: Jako specialisté.

JK: Jako specialisté. Tak jsme dostali příkaz, abychom zapsali i ty děti těch Němců, co nebyli odsunuti. Tak jsme postupně zase zapisovali další Němce v tom roce už 46. To už bylo nějak kolem Vánoc.

Já řeknu tu příhodu. Přicházeli noví učitelé, jeden učitel za druhým. A to už jsem tam měl jednoho učitele velmi dobrýho, Jardu Zemana, dodnes učí tam u Prahy někde. Zapisovali jsme v jedný třídě děti zbývajících Němců, co tam zůstali. On to zapisoval a já jsem říkal: „Tak pojď, komm." Uměl jsem trochu německy. „In welche Klasse gehst du? Do který třídy přijdeš?" Tak šla taky holka, otevřely se dveře, stojí tam. Já jí říkám: „Tak už pojď. A do který ty třídy půjdeš?" A ona říká: „Já jsem tady nová učitelka." A to byla ona (ukazuje na svou ženu, pozn. aut.).

EK: Já bych do toho vstoupila. Když jsem tam přišla, dostala jsem druhou třídu, která měla 3., 4., 5. postupný ročník. Bylo tam jenom 9 dětí na začátku, do konce roku byla třída plná. A vy jste se ptal jak asi mluvili. Takhle: Hráli jsme hry. Třeba „Přítelíčku, kdo to klepá"? A oni opakovali, třeba Erik, který za námi ještě teď jezdí z Regensburgu: „Kyteličku, kto to kléva?" Takhle jenom napodobovali tu češtinu, než se to rozjelo. Ale byli tam i dobří. Už tenkrát dobří. Chytří a hodní.

D: A jaké byly vztahy mezi českými a německými dětmi?

EK: Normální. A musíme říct, že byly ty děti hodný a byl úžasný respekt rodičů ke škole.

JK: Spolupráce s těmi německými rodiči byla skvělá. Vynikající, opravdu. Nedocházelo k žádnému střetu.

Bylo to 16. září 1945, kdy se otvírala ta škola. Vojáci z Nejdku tam přišli, také představitelé okresu Nejdek.

EK: Jeden ten voják se pak stal výborným matematikem.

JK: Ano. Tenhleten chlapec (ukazuje fotografii) tam byl jako záložník na vojně a potom mi dělal dlouhá léta zástupce. Jmenoval se Ladislav Šnajdr. Už zemřel.

Já to teď přeskočím a musím teda říct, že po letech ti Němci, kteří se potom po letech normálně stěhovali do Německa dobrovolně - mnohokrát byly ve škole sjezdy po 5, 10, 15 letech. A vždycky mi ti Němci říkali, jak byli dobře připraveni z naší české školy. Jeden chlapec přišel a říkal: „ Já

vzpomínám na pana učitele Šnajdra, jak mě naučil matematiku. A vzpomínám na vás, jak já umím ještě dneska hlavní města, mě jste učil zeměpis." Takže to bylo vynikající. Nebo holka přišla a říkala: „Já jsem chodila do zdravotní školy v Karlových Varech, v Německu dělám vrchní sestru a říkali, jak jsem byla výborně připravena."

EK: Takovýhle děti jsou teď ty vietnamský. Všude nejlepší, na všech školách.

JK: Škola prostě pokračovala. V Perninku my jsme měli obecnou školu. Ten ředitel, co přišel z Prahy, v roce 49 odešel. My jsme se pak brali a já jsem od roku 49 tam byl ředitelem. Až do roku 1961.

EK: Ty musíš hlavně říct, že jsi tam otevíral v okolí všechny ty školy.

JK: Abertamy, Pstruží, Horní Blatná, Potůčky, Hřebečná. Tam byly jenom obecné školy a v Perninku byla jedině měšťanská škola, později to byla jako střední škola. Nejdříve osmiletá střední a potom základní devítiletá škola. Všechny děti z těchto obcí chodily do Perninku do 6. - 9. třídy. My jsme tam měli internát a v tom internátu oni bydleli a na sobotu jeli domů. V pozdějších letech jsme měli tak kolem 350 dětí.

D: Česká škola v Perninku byla založena v roce 34. Nevíte, kde tam ještě v okolí byly české školy?

JK: To bohužel nevím.

D: Já pokud vím, tak snad v Potůčkách.

JK: To nevím. Vím ale, že děti z Perninku jezdily do měšťanky do Nejdku... A dnešní Potůčky, dříve Breitenbach. Tam skutečně byla vystavěná škola, česká škola. Pro koho? Protože tam byl přechod do Německa, do Johanngeorgenstadtu, tam byli celníci a byla tam pohraniční stráž, tak pro ty rodiny tam byla postavena česká škola.

JK: V roce 1949 nebo 1950 jsem dostal pověření z ministerstva školství přes okresní národní výbor, dostal jsem pověření, abych převzal všechny školy tam v okolí. (Bylo to spíš v roce 1945, zde je chyba vypravěče, pozn. aut.) Tak jsem přebíral protokolárně školy ve Pstruží, v Abertamech i na tý Hřebečný, v Horní Blatný i v těch Potůčkách. Tam byli všude němečtí školníci a to byste nevěřil, jak mi přišli vstříc. Akorát v Abertamech co udělali Němci, že když přišel konec války, osvobození, tak ve škole Němci, asi ty uklízečky, z kabinetu všechno rozbily. Všecko

rozbily, roztřískaly, tam ty chemikálie. Po chodbě, všude bylo toho strašně. A tam byl předsedou správní komise Dolejš. Já jsem k němu šel a on říkal: „Jdi si do školy." On tam zverboval hodně ženskejch, ženský s kýblema, s hadrama, s koštětema a říkal: „Teď se jeď domů, protože to bude trvat celej den, přijď si zítra tu školu převzít." Školu vydrhly odshora až dolů. Tam je velká škola, dvoupatrová. Byla tam německá měšťanka.

D: Nenapadlo někoho v pětačtyřicátým, že by bylo fajn učit ty malé děti německy?

JK: Aby se učily učily německy? Ne, ne. V žádném případě. Němčina se neučila. Opravdu ne. Ale skutečně musím říct, že ti Němci, co tu zůstali, byli loajální k nám a ke škole byli velice přízniví a velice škole pomáhali. Byli velice slušní. Nevím, že by došlo k nějakým národnostním problémům.

D: A dostaneme-li se do 50. let, tak děti, které chodily do první třídy a rodiče měly oba dva Němce, tak uměly už v té první třídě česky?

JK: Určitě. Naučily se česky velmi rychle.

JK: A ještě jedna velmi důležitá věc. Já když jsem tam přišel do té školy, hned začátkem září, tak škola byla prázdná bez nábytku, bez všeho, protože ve škole bydlely německý rodiny, hlavně ženy s dětma, co se evakuovaly. Takže tam nebyl vůbec žádný školní nábytek. To bylo všechno rozházený po obci. Tenkrát ten předseda správní komise Václav Mach zařídil, aby dali všechno dohromady, takže když jsem nastoupil, měl jsem dvě třídy. Postupně jsme vybavovali ty třídy. Knihy nám taky museli přivézt z okresu.

D: Děti se asi dost střídaly?

JK: Německé rodiny už nepřicházely, jenom české. Postupně zůstávalo jen velmi málo německých rodin.

EK: Tak úplně strašně málo zase ne, Honzo. V takový Blatný, tam byli většinou Němci.

JK: Zůstali tam.

EK: Pak jsme se tak sžili, že nebylo rozdílu.

JK: V Perninku byly dvě továrny. Když pak byly otevřené jáchymovské doly, tak tam bylo živo jako na Václaváku. Už blízko Abertam byly první šachty. Němci tam práci měli, tak už se pryč nestěhovali. Ale přicházely český rodiny.

D: K čemu vám byl patronátní podnik, Důl Barbora?

JK: Vybavil nám třeba kompletně pionýrskou klubovnu.

EK: Ježíš, Honzo, to nemáte ponětí. Ti co dali. Strašně.

JK: Platili nám i učební pomůcky a všechno. Ty Dny horníků? Ty se slavili na Plešivci. Pochopitelně nás tam pozvali. Co myslíš, kolego? Vodka, ta se pila z takovýhle odlivek! Já říkám hoši, dejte pokoj.
D: Nebyly tam taky na tý Barboře nějaký vězení? Nějaký vězňové? Nebyli tam někde?

JK: Jo, to bylo tam dál. Na Barboře přímo tam ne, někde tam v lese to bylo.

EK: To bylo na Eliáši.

JK: Oni tomu říkali tábor nucených prací, to víš, to taky doba přinese... zle na lidi.

Ale jak já říkám. Když byly ty rodičovský sdružení, a ty rodiče přišli až z Abertam a z okolí..

D: A ti rodiče uměli česky?

JK: No neuměli, ale to jsem jim překládali. Já jsem tam měl zas učitele němčiny a on to překládal. I když jsem dělal matriky, tak jsem se naučil dost německy. Matriky byly psané ještě kurentem.

JK: Učitelé se strašně střídali. To přišla holka, vdala se a už byla pryč. Komu by se taky chtělo tam, na konec světa.

D: Asi se tam chodilo na umístěnku...

JK: Měl jsem tam toho Šnajdra výbornýho a pak nějakou učitelku Vorkovou, která vedla první stupeň a se Šnajdrem jsme dělali druhý.

EK: Ještě já bych řekla, že nebyli v pohraničí lidi. Ale kdo sem šel, dostal slíbeno, že po dvou letech se může vrátit do vnitrozemí. Vypomoct tomu státu. Tenkrát byla takovéá euforie po válce.

JK: Když jsem přišel do Perninku, necítil jsem žádnou nenávist z těch Němců, kteří tam zůstali. Já jsem s nima naopak velice dobře spolupracoval. Jak s rodiči, tak i s dětmi. Vůbec jsem necítil žádný odpor národnostní.

D: V Perninku zůstalo Němců docela hodně...

JK: Bylo tam hodně sociálních demokratů a navíc dva podniky, Leko a Krajka. Pak tam také byli lesní dělníci, Němci.

Příloha 5

Procentuální vztah počtu českého a německého obyvatelstva v politickém okrese Karlovy Vary v letech 1880 – 1930

	Počet státních příslušníků hovořících českým jazykem (v %)	Počet státních příslušníků hovořících německým jazykem (v %)
1880	0,48	99,51
1890	0,32	99,68
1900	0,31	99,68
1910	0,27	99,70
	Počet československých státních příslušníků československé národnosti (v %)	Počet československých státních příslušníků německé národnosti (v %)
1921	2,43	97,26
1930	4,34	95,20

Příloha 6

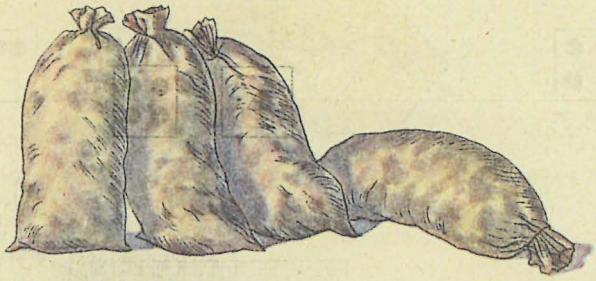

4

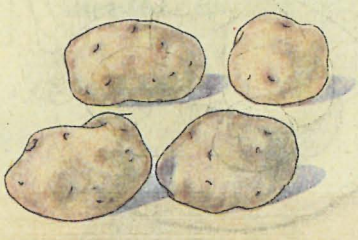

4 4 4

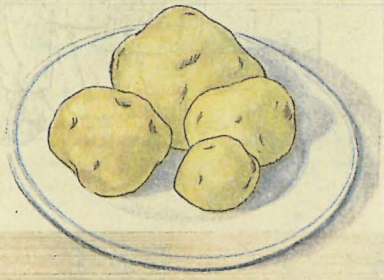

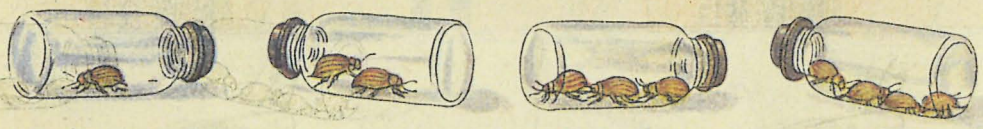

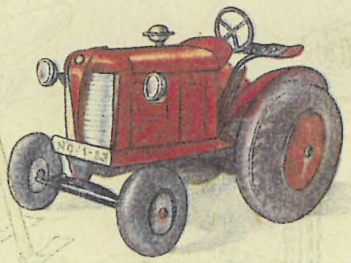

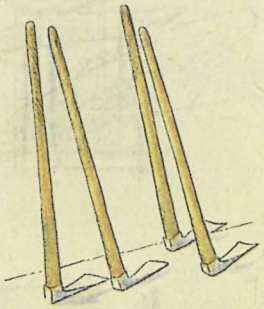

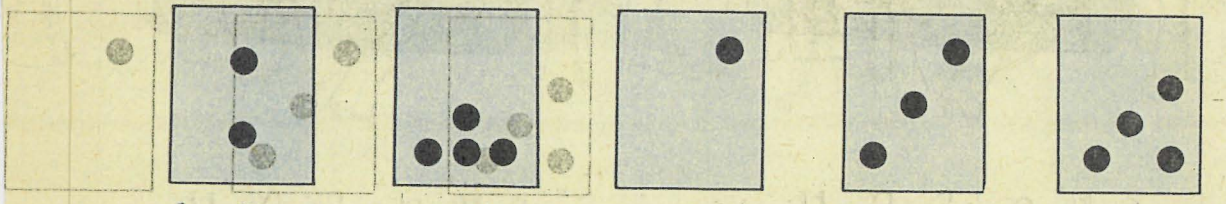

1. 4 1 2 3 4 4 3 1 2 2 1. 4 . 3 . 4 3 2 1.

Příloha 7

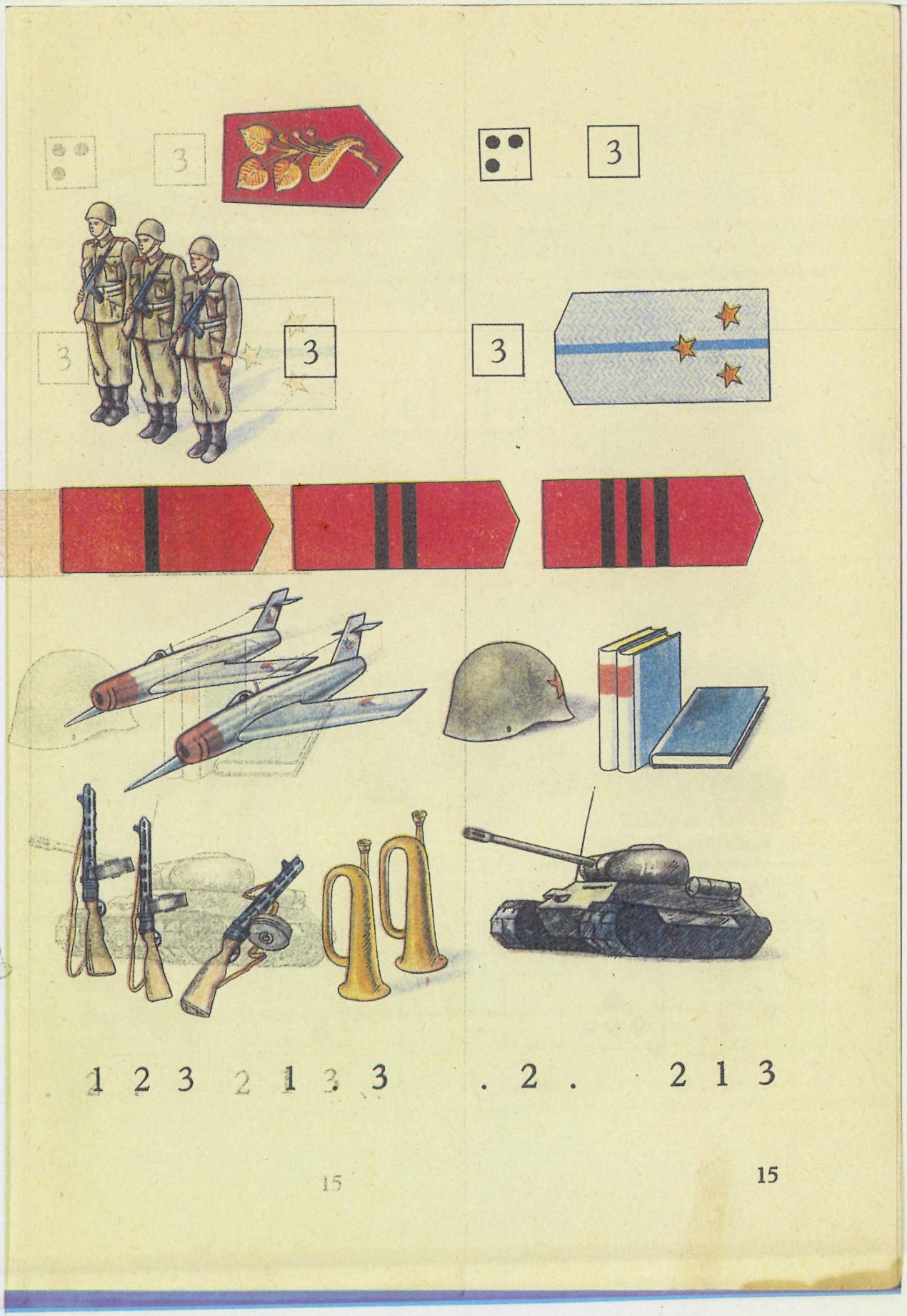

Anotace

Diplomová práce „České školství na Jáchymovsku 1918-1960 se zvláštním zřetelem k česko-německým vztahům“ se věnuje historii českých škol, které navštěvovaly děti mezi 6 a 15 rokem života. Oblast se přibližně kryje se severní polovinou někdejšího okresu Karlovy Vary.
Práce sleduje zrod českého školství v okolí Jáchymova po vzniku samostatného Československa, obecně se věnuje i českému menšinovému školství v převážně německy mluvícím pohraničí.
Stěžejní část pak zkoumá přístup – oficiálních představitelů Československa na jedné straně a pohraničních učitelů na straně druhé – k německy mluvícím dětem a jejich vzdělávání po roce 1945.
Závěrečné části jsou věnovány poválečným školským reformám a příklonu školství k propagaci komunistické ideologie v 50. a 60. letech dvacátého století.

Souhlasím s tím, aby moje diplomová práce byla půjčována ke studijním účelům. Žádám, aby citace byly uváděny způsobem užívaným ve vědeckých pracích a aby se vypůjčovatelé řádně zapsali do přiloženého seznamu.

V Praze, dne 15. března 2006 Jan Drápal

Pořad. číslo	Jméno čtenáře	Číslo OP	Bydliště	Datum